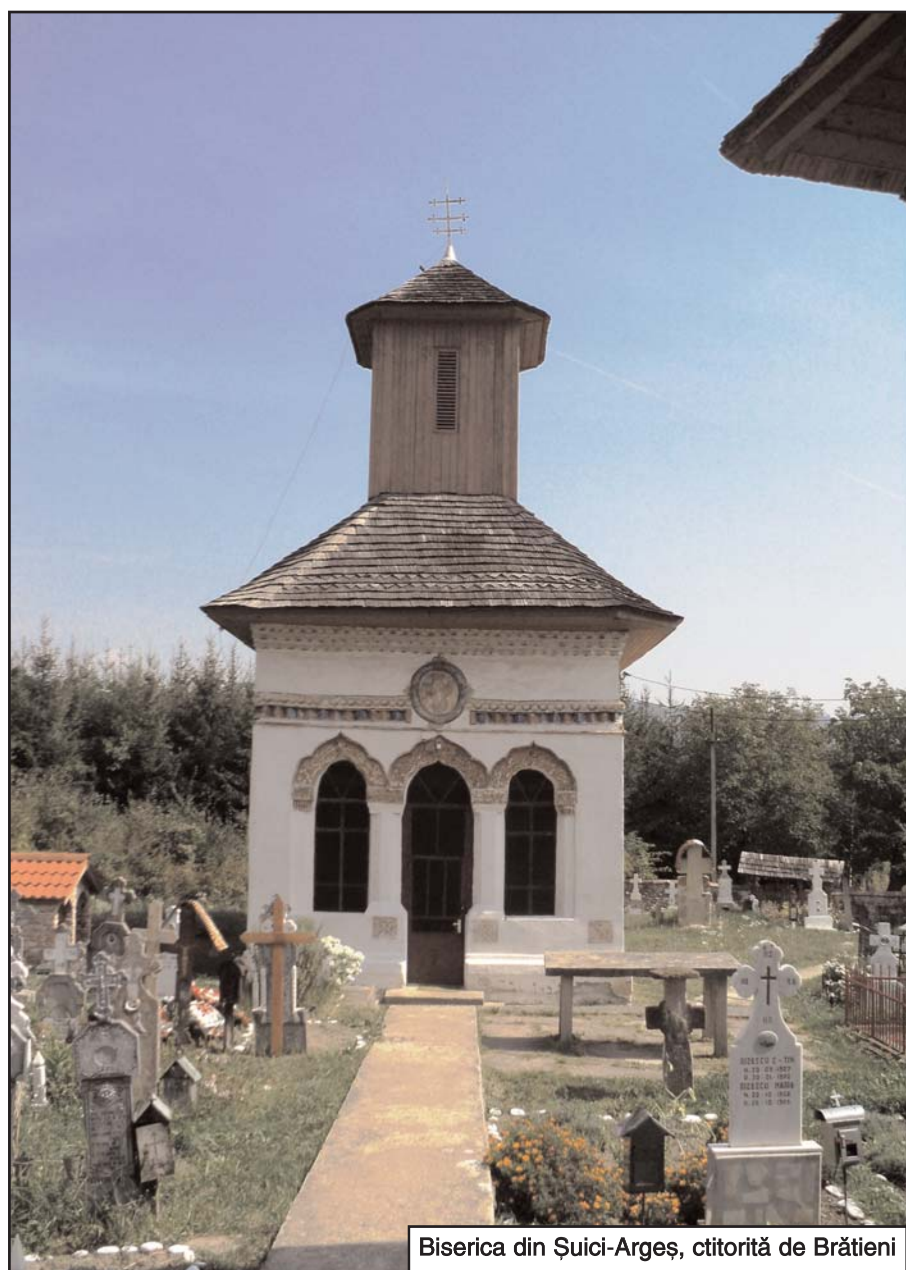

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul VII ■ Nr. 1 (62) ■ Ianuarie 2016

Biserica din Şuici-Argeş, ctitorită de Brătieni

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeş
şi al Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Singur printre istorici...

Gheorghe PĂUN

În ultimii ani, m-am pus de mai multe ori în situaţia de a ilustra sintagma din titlu, implicat sau numai interesat fiind în două „acţiuni" de profil, căutarea (reuşită! m-am mai lăudat cu asta...) bisericii medievale din Săliştea comunei Cicăneşti şi cercetările recente legate de celebrul mormânt 10 din Biserica Domnească din Curtea de Argeş, misterios-fabulosul mormânt (aşa cum misterios-fabuloasă este întreaga biserică basarabă de la Argeş) care încă le dă bătăi de cap istoricilor. În context, am participat la mai multe sesiuni de comunicări, am citit, am discutat, am colaborat cu istorici/arheologi – şi am avut mereu aceeaşi senzaţie, revelaţie la început: istoricii nu sunt matematicieni, istoria nu e ca matematica...

Mă grăbesc să adaug: spre bine şi spre rău...

Moisil, matematician de meserie, avea o vorbă: „Eu demonstrez, nu conving". Istoricii, dimpotrivă, parcă mai întâi încearcă să se convingă pe ei înşişi, apoi să-i convingă şi pe alţii. O muncă de detectivism absolut fascinantă, un joc de puzzle cu puţine piese la îndemână, adesea nici măcar alăturate, pentru a fi evident că fac parte din aceeaşi imagine. Greu de *demonstrat* cu adevărat ceva. Arheologia poate avea capcane, documentele de asemenea, martorii au puncte de vedere şi interese, memoria şi psihologia le pot juca feste. Intuiţia, discernământul şi cunoştinţele sunt pentru istoric instrumente de lucru la fel de importante ca sapa şi şpaclul pentru arheolog.

Convingerile devin însă cu vremea piedici, de pildă, în acceptarea unor noutăţi, cu precădere la nivelul instrumentelor, unde progresele sunt mai rapide. Ştiu ce spun, am văzut asta direct, pot ilustra cu datarea cu Carbon 14 (apropo, la Măgurele există un grup de profesionişti ai domeniului, de nivel european, prea puţin folosit deocamdată de istoricii noştri), cu investigaţiile pe bază de ADN şi altele asemeni. Tot Moisil spunea: „Omul când nu înţelege e contra". Nu ştiu dacă despre neînţelegere e vorba sau poate, uneori, şi despre ceva mai adânc. Cu privire la cercetările legate de pomenitul mormânt 10, un istoric a rostit următoarea frază, pe care liniştit aş cataloga-o drept antologică: „dar dacă aflăm ceva ce nu ne convine?..." Deruta mea a fost deplină, tipică, probabil, pentru un matematician. Cum, adică, să nu ne convină!? Un adevăr este un adevăr şi atât – dar aici m-am oprit, pe jumătate, din mirare: istoricii au de a face cu *adevărul*, matematicienii nu (corectitudinea este Zeul lor, desigur, cu asociaţi: relevanţa, frumuseţea, surpriza); adevărul istoric are implicaţii, istoricul trebuie să aibă grijă ce rosteşte. Desigur, asta justifică precauţia, dar nu şi condiţionarea căutării adevărului, cantonarea pe „adevăruri personale", ignorarea unor probe noi care contrazic „adevăruri vechi", introducerea lui „ne convine" în discuţie.

Sunt multe deosebirile dintre matematicieni şi istorici, pentru că există deosebiri – dar nu atât de multe, cred, totuşi – şi între matematică şi istorie. La cele sugerate mai devreme aş adăuga plăcerea, aş zice chiar datoria matematicianului de a formula conjecturi, opusă reţinerii (constatate de mine, poate e doar o impresie) istoricului de a enunţa ipoteze. Sigur are o listă în minte atunci când examinează *probe*, dar constat o teamă în a le face publice – şi în a le asocia probabilităţi, şanse de a fi reale. Acolo unde eu aş vedea tabele cu ipoteze pe o latură şi probele care le susţin sau le infirmă pe fiecare în parte, cu o anumită probablilitate (aşa cum asociază datarea cu C14, de pildă), pe cealaltă latură, istoricii selectează, interpretează, ignoră. Este un mod de a ţine ipotezele la nivel mic, tactic (e.g., interpretarea literelor de pe inelul găsit pe degetul cavalerului din mormântul 10), pentru a da plauzibilitate convingerilor de nivel înalt, unde ipotezele nu sunt privite cu îngăduinţă în comunitate.

De aici şi ciocnirile, de idei mai totdeauna, dar adesea folosind şi argumente de autoritate, eventual chiar de „auto-autoritate", inclusiv în sens negativ. Nu exemplific, nu am mulţi prieteni istorici, nu vreau să-i pierd şi pe ei... adaug doar că în matematică aşa ceva este imposibil, orice demonstraţie poate fi verificată, ea este corectă în sine, nu în funcţie de cine a propus-o, un enunţ odată demonstrat nu mai este pus în discuţie. Matematicienii *adaugă* continuu, istoricii mai şi *revizuiesc*, iar asta e o operaţiune delicată, deopotrivă de partea celui care revizuieşte şi de partea celui „revizuit".

Mă tem că este aici şi un stil de lucru, parţial inevitabil după cele spuse mai sus, moştenit de la creatorii de şcoală istorică. Se pare că această presupunere chiar poate fi ilustrată pentru istoriografia românească.

O încheiere plauzibilă este să susţin că ar fi în folosul istoricilor să facă la facultate şi cursuri de matematică, dar va suna prea apăsat ca pledoarie *pro domo*, drept care închei recomandând matematicienilor ca măcar să însoţească istorici şi arheologi, pe teren şi în sălile de conferinţe, dacă nu şi să colaboreze cu ei. Totdeauna este interesant, uneori este chiar spectaculos. Un alt fel de *thrill* decât în matematică, mai palpabil, mai povestibil, mai uman...

Toate-s vechi și nouă toate...

O știre telegrafică din St. Petersburg ne vestește că generalul de divizie Ioan Ghica, ministru plenipotențiar al României acreditat pe lângă guvernul M.S. Împăratului tuturor Rusiilor, a încetat din viață.

Generalul de divizie Ioan Ghica a fost fiul lui Grigorie Vvd Ghica, Domnul de neuitată memorie al Moldovei. Părintele său nu numai că făcuse din capitala Moldovei centrul de întrunire a tot ce poporul românesc avea pe timpul acela mai strălucit și mai inteligent, nu numai că împreunase împrejurul său pe un Negri, Panu, Alecsandri, Const. Hurmuzache, Sturza, Cogălniceanu, Mavrogheni, Ioan Ghica, A. Laurian, Ralet ș.a. dar, fiind Domn, deci în perspectiva sigură a unei abdicări personale, s-a făcut în conferințele de la Viena și de la Constantinopole reprezentantul ideii unirii Principatelor și a alegerii unui principe străin dintr-o dinastie suverană a Europei. O mare parte a averii sale a constituit-o un fond al Orfanotrofiei din Iași. Anastasie Panu, care a văzut în Grigorie Vodă Ghica pe adevăratul promotor atât al Unirii cât și al tuturor ideilor de reformă politică și socială, l-a proclamat în Adunarea ad-hoc „marele om al României”.

Fiul său, generalul de divizie Ioan Ghica, a fost deputat în Adunarea ad-hoc și la alegerea lui Alexandru Ioan I a votat dimpreună cu frate-său C. Ghica, fost consilier la Curtea de Casație, unirea personală a Principatelor, primul pas pentru Unirea definitivă.

Sub Vodă Cuza a făcut parte din mai multe cabinete, când ca ministru al afacerilor străine, când ca ministru de război. Între altele a făcut parte din cabinetul care a proclamat fuziunea ministeriilor Moldovei cu ale Țării Românești și întrunirea Camerelor. Împreună cu Constantin Negri a elaborat memoriul justificativ în cestiunea mănăstirilor pământene, zise închinate. După abdicarea lui Vodă Cuza a fost vicepreziden al Constituantei și ca atare a luat parte la votarea Constituției actuale, care poartă contrasemnătura lui în calitate de ministru, sub aceea a M. Sale Regelui.

Se știe că, în urma sosirii M. Sale Regelui, țara era amenințată de invazie din partea Porții. Generalul Ioan Ghica era pe atunci ministru de război al M. Sale. În această calitate el organiza apărarea țării, gata a întâmpina agresiunea posibilă a oștirilor Porții.

Numit mai târziu agent diplomatic al țării la Viena, a fost cel dintâi căruia Maiestatea Sa împăratul Austriei i-a făcut primirea cu ceremonialul obicinuit persoanelor învestite c-un caracter diplomatic oficial. Ca delegat în Congresul telegrafic internațional din Roma i-a dat acelui Congres o idee cu mult mai exactă despre țările române și despre statul român.

Anii din urmă ai vieții sale se disting prin deosebita gingășie a însărcinărilor diplomatice pe care le-a avut, căci a fost reprezentant diplomatic al României la Constantinopol tocmai în acei timpi critici când armata rusească era în ajun de-a trece Prutul și după ce l-a trecut, încât, cu toate dificultățile situației, a stat, cu pericolul vieții sale chiar, neclintit la postul din Constantinopol până în momentul rechemării și a începerii ostilităților. În timpul campaniei a fost atașat pe lângă persoana M. Sale împăratului Alexandru II, luând însă parte activă la război. După război generalul avu a împlini o misiune și mai spinoasă, căci fu trimis ministru plenipotențiar la St. Petersburg într-un moment în care relațiunile noastre diplomatice cu Imperiul țarilor nu erau nimic mai puțin decât normele, căci tocmai atunci se iscase conflictul așa-numit al Arab-Tabiei, care, din exces de zel din partea guvernului nostru, luase caracterul unei cestiuni de onoare militară pentru Rusia, și tot atunci țara luase în cestiunea cesiunii Basarabiei singura atitudine ce i se cuvenea, cu toată disproporția dintre puterile noastre și acelea ale împărăției vecine. Oricine înțelegea ce delicată era poziția agentului nostru diplomatic în acel timp la St. Petersburg și ar fi de datoria ministrului respectiv de-a constata modul prudent și statornic cu care generalul Ioan Ghica și-a împlinit însărcinările sale.

Astfel nu e act al istoriei noastre contimporane, de la 1857 începând, la care generalul Ioan Ghica să nu fi luat parte, nu e volum al *Cărții Verzi,* editate de Ministerul nostru de Externe, care să nu conțină mărturisiri de patriotismul, activitatea și talentul diplomatic al răposatului.

Săvârșit din viață departe de pământul iubit al țării sale, el a murit de influențele climei aspre a capitalei Nordului, departe de cei cinci copii pe care-i lasă în urmă, departe de soția sa; căci o nestrămutată iubire de țară l-a făcut să sacrifice îndatoririlor sale până și interesele familiei și afecțiunile sale cele mai scumpe. Soția sa, nepoată a lui Alexandru Vodă Ghica, fost domn al Țării Românești, ocupată cu îngrijirile ce reclama creșterea copiilor, n-a avut nici mângâierea supremă de-a asista la ultimele momente ale soțului ei.

Astfel se duc unul câte unul toți aceia care

au dat impulsul regenerării țărilor române.

E o datorie de recunoștință pentru noi de-a ne reaminti faptele bărbaților acelora mai cu seamă care, cu dezinteresare deplină și în marginea puterilor lor, au contribuit la ridicarea patriei, căci rasa aceasta de oameni, pe care, după cuvintele *Scripturii,* D-zeu îi odihnește „în laturea celor vii și în corturile drepților”, devine din ce în ce mai rară.

Fie-i dar țărâna ușoară și amintirea pururea vie!

(*Timpul*, 24 martie 1881)

Aseară a fost a șaptea reprezentație a d-nei Pezzana, a acestei ilustre artiste care a fanatizat publicul orașelor mari de pe cele două continente și care la noi joacă înaintea unei săli totdeauna goale. Aseară d-na Pezzana a jucat înspăimântătoarea tragedie *bourgeoise* a lui Zola, *Tereza Raquin.* Emoțiunea ce a simțit-o puținul public care asista la reprezentație este indicibilă. Ceea ce face d-na Pezzana în actele 3 și 4 în *Tereza Raquin* este o producție fenomenală, prodigioasă, despre care nu-și poate face cineva o idee cât de slabă fără s-o vază.

În *Sora Tereza*, ca și în *Dama cu camelii*, ca și în *Tereza Raquin,* producția genialei artiste atinge aceleași proporțiuni. Mâine seară joacă pe *Sora Tereza.*

Destul de rău dacă nici mâine seară publicul nu va face amendă onorabilă și nu va repara într-un chip strălucit indiferența lui de până acuma față cu ilustra artistă, indiferență ce, până în fine, nu s-ar putea explica decât prin lipsa-i complectă de gust, de inteligență și de cultură. Destulă rușine dacă și mâine seară d-na Pezzana va juca fără sală plină!

Din parte-ne, noi, care totdeauna ne-am cunoscut bine lumea, am dori să nu fie și mâine seară teatrul gol. Am dori, dar nu prea sperăm, și o zicem aceasta – noi, ce din nenorocire facem în țara noastră (de acuma, în regatul nostru) literatură, chip și seamă artă – o zicem cu tot dezgustul de care trebuie să fie plină viața celui osândit a predica în pustie.

Ne-ar părea însă foarte rău dacă amicii noștri, mulți-puțini câți i-avem și cu care suntem chemați a împărtăși aceeași soartă în dezgustătoarea viață publică de la noi, n-ar putea veni mâine seară să uite împreună cu noi, pentru câteva momente, această viață prin farmecul *Sorii Terezii.*

(*Timpul,* 3 aprilie 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș, Banca Transilvania, Curtea de Argeș, IBAN: RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești
editura.tiparg@gmail.com
www.tiparg.ro

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Schimbarea la față

Horia BĂDESCU

Că lumea a luat-o razna sau, pentru cugetele pudibonde, că și-a schimbat paradigmele, nu încape îndoială. Nimic din ceea ce a ținut în bună ori măcar acceptabilă sănătate organismul social, nimic din ceea ce părea a avea și a fi valoare în milenara ei istorie, nimic din moștenirea ei identitară nu mai pare a satisface hachițele unei modernități în care lipsa de stavilă și de măsură dă impresia unei neoprite alunecări către pântecul primitor al neantului. Cioranian vorbind, schimbarea la față a umanității ne arată contururile unei măști greu de așezat pe seraficul obraz al trestiei gânditoare.

Olene a gândirii, o sete de sânge și de întunericul minții, o violență care-și reclamă frustrările în stavilele unei îndelungi lucrări culturale, hrănește nu doar ciocnirea civilizațiilor – despre care ne avertiza cu decenii în urmă Huntington, avertisment bagatelizat atunci cu ușurătate în numele unei retorici de care refuzăm a ne lepăda – ci și a generațiilor, ba chiar a componentelor structurii sociale celei mai intime, familia. Părinții stau la judecata copiilor, școala la bunul plac al învățăceilor, statul la gângăveala proprie și la fandoselile societății civile, lumea la fantasmele minților întunecate de lumini luciferice. O confuzie a conceptelor și un libertinaj al raționamentelor așază galimatiasul judecăților peste cecitate și orbenia unor indivizi sau categorii interesate în primul rând de ele însele și de bunăstarea lor, oricare ar fi natura acesteia.

Lumii europene, mai ales celei din Estul setos de modele, luminile Nordului i-au luat ochii nu de puține ori. Exemplaritatea tolerantisimă, iertat fie-mi barbarul italienism, a scandinavilor părea a bate până și retorica hexagonului și ceața groasă din insulele britanice. Părea, căci nu-i așa?, „viața e vis", fantasmă elsinorică, vorba bătrânului Will. Ori poate că mintea noastră, întârziată în precepte și cutume arhaice, nu mai e capabilă să perceapă strălucirea și altitudinea mutațiilor civice, care, nu-i așa?, nu vor altceva decât împlinirea ființei umane sub zodia unei libertăți *sans rivages,* adică nețărmurite. Fiindcă altminteri cum am putea înțelege grija, ca să nu zic răsfățul cu care a fost judecat un scelerat care a ucis deliberat, cu sânge rece, zeci de tineri aflați la o petrecere câmpenească. Un scelerat căruia, din aceeași „profundă înțelegere a necesității desăvârșirii interioare", i s-a îngăduit înscrierea, fie și prin corespondență, la universitate. În vreme ce unei familii creștine, care hotărâse de vreo zece ani să viețuiască sub vraja fiordurilor, același stat milostiv le ia copiii pentru simplul motiv că unul dintre ei a avut nerușinarea să cânte la școală un cântec religios. Ei, dar dacă acea familie ar fi fost de o cu totul altă religie... Căci doar dacă e *politiquement correcte* libertatea are dreptul de a fi *sans rivages.* Același stat grijuliu care instituia legea prin care necopții prunci își pot alege sexul începând cu matusalemica vârstă de șapte ani!...

Ceea ce până ieri părea de neconceput, de nefiresc, de neomenesc a devenit sau e pe cale să devină normalitate. Ceea ce ar fi trebuit să fie argument al rațiunii e pulverizat de retorică în trupurile sfârtecate de explozii. Ceea ce ar fi trebuit excizat din trupul bolnav al umanității e ocrotit de pansamente transcendentale.

Divanul înțelepților stă așezat pe o bombă artizanală pe care ne tot îndemnăm cu entuziasm s-o dezamorsăm, cu acel nesfârșit entuziasm hipnotizat de șarpele arzător al fitilului. Fără să luăm seama la cât de târziu e în orologiul limbii și cum miros alfabetele lumii a pământ. Fără să ne amintim în fiece clipă că: *Acum cineva pe pământ e ucis,/ acum cineva a urlat sub tortură,/ acum cineva scuipă morții în gură;/ cad frunze afară plutind indecis./ Acum, într-un creier, înaltul trimis/ ia zilei de mâine măsura,/ acum lobii netezi au sfântă aură;/ cad frunze afară plutind indecis./ Acum de sub poalele marelui vis/ Atena prostiei și-a scos măscăricii,/ acum curge udu-n paharele fricii;/ cad frunze afară plutind indecis./ Estetic vorbind, toate astea s-au scris./ Acum cineva pe pământ e ucis.*

An Nou, bună dimineața, „noapte bună, iubite prinț!"

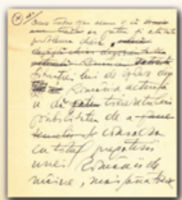
Anton Golopenția: *Îndreptar pentru tineret*

Scris în 1934–1935, *Îndreptarul pentru tineret* al lui Anton Golopenția se diferențiază radical de vasta literatură pe tema tinerei generații care vede lumina tiparului în anii 1930. Anton Golopenția nu scrie un grupaj de eseuri, nu face o istorie a „tinerei generații", o tipologie sociologică a tineretului românesc, sau o istorie a modernizării României, ci optează pentru un text direct și puternic, care să readucă în fața tinerilor din România răspunderea pe care o au pentru viitorul țării și în fața cărturarilor o idee mai precisă asupra menirii cărturăriei.

Cartea se construiește avansând treptat de la criza locală a „tinerei generații" bucureștene, citită ca un fenomen de dezorientare (care nu poate fi limitat la șomaj, anarhizare, crize de import), la dezorientarea întregului tineret românesc (neunificat prin dialog și efort comun), și de aici la dezorientarea de ansamblu a țării, și căutând, în drumul parcurs al modernizării României, punctul de deviere care se cere corectat spre a ieși din „fundătura" prezentului. Tineretul, care reprezintă viitorul țării și, ca atare, urmează să preia administrarea și guvernarea ei, este apoi examinat prin prisma unei diviziuni a muncii materiale și imateriale (în capitolul *Cultură, cărturari*) și a simbiozei între existența individuală și existența în cadrul comunității românești (în capitolul *Bidimensionalitatea vieții*). În cadrul penultimului capitol e detașat de scriitori și politicieni cărturarul-îndrumător căruia îi revine misiunea de a contribui la clarificarea și plănuirea efortului unit al țării. Ultimul capitol formulează elemente pentru o *Orientare originară în România modernă.* (Sanda Golopenția)

Îndreptarul plănuit trebuie să fie un îndreptar pentru cercetători, nu pentru oamenii de acțiune. Numai pe acesta îl pot scrie și numai pe acesta trebuie să-l scriu. Trebuie să arăt care e misiunea specifică a avangardei de cercetători, s-o disting de cea a conducătorilor politici, de cea a propagandiștilor care îi ajută pe aceștia să stabilească consensul asupra soluției acceptate. Trebuie arătată situația actuală a țării, unde am ajuns în clădirea statului nostru nou, care ne sunt superstițiile neobservate (vidarea conștiinței de noi, lipsa de rădăcini și de țeluri de orizont, de contact cu realitatea). Multe începuturi promițătoare. Politic luptă grupuri în țară. Oamenii de acțiune dintre tineri luptă pentru naționalism. Pentru conștiința de sine. E vorba de formarea de grupuri care să conducă întreg destinul țării, și la ele și la celelalte partide. Acest destin nu pune numai problemele asupra cărora se concentrează ele. Cere o ținere în seamă a tuturor. Tineretul nu trebuie să cadă în mistica acțiunii. Țara are nevoie de o armată de cercetători și de descoperitori, care să arate problemele sociale și posibilitățile de soluționare. Să câștige orizont planetar nației, să recâștige tradiția, spațiul românesc și conștiința de sine, să plivească neajunsurile moștenite. Toți trebuie să privească dintru-nceput în perspectiva destinului românesc. Determinați numai de el. Cei din partide sunt determinați și de partidele adversare, contra cărora combat. Ajunse la putere trebuie să ție-n seamă toate problemele. Pentru asta trebuie pregătit din vreme un plan de lungă durată.

Nu socotesc gândurile însemnate aci soluții. Le vreau întărâtare și îmbărbătare. Cred că fiecare din ele e îndeajuns de frământat, că sunt juste, pe cât pot fi gândurile în curgerea vremilor și în felurimea oamenilor. Dacă ar fi numai ca unul sau altul să le accepte simplu, nu m-aș fi ostenit să le scriu. Ceea ce-mi doresc e să îmboldesc la acea răsplămădire sufletească ce n-are cum fi făcută altminteri decât de fiecare pentru el însuși. Numai pe urma unor atari convertiri pot apărea acei oameni care înfruntă și domină viitorul în locul celor de azi care trăiesc inutil, plini de jalea lipsei lor de rost la ei acasă.

Trebuie să ne vedem țara între alte țări. Neluată în seamă... Și să ne acceptăm misiunea cu inima pătimaș sfâșiată de grija ei. Munca de început nu trebuie să se oprească la gesticulația politică.

Să ne întoarcem la temele primordiale ale vieții noastre de oameni din neamul românesc, disciplinați, severi și răbdători.

A evita revizuirea aceasta înseamnă a accepta pieirea noastră. Fiecare din noi își are partea lui de răspundere. Cei care rămân în zona unei restrângeri la sine, rău înțelese și fatale, sunt cioclii existenței noastre, tot atât de mult ca și cei care, diluați și destrămați, spun nu, fără înțelegere.

Cu fervoarea aceasta nouă, viața noastră ar răzbi din nou în alte zone, mai substanțiale, ale existenței... Trebuie să trăim vieți de o ardoare constructivă.

→

Reflecții despre Evanghelia după Luca

Lazăr și bogatul (I)

Cristian BĂDILIȚĂ

(Luca 16, 19-31) 16,19 *Era un om bogat, care se îmbrăca în porfiră și vison; zi după zi petrecea cu strălucire.* **20** *Iar un sărac, pe nume Lazăr, zăcea la poarta lui plin de bube,* **21** *tânjind să-și umple burta cu cele ce cădeau de la masa bogatului. Ba veneau și câinii de-i lingeau bubele.* **22** *A fost așa: săracul a murit și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam. A murit și bogatul și a fost îngropat.* **23** *În hades, aflându-se în chinuri, și-a ridicat ochii și-l vede pe Avraam de la depărtare și pe Lazăr în sânul lui.* **24** *Și, strigând, a zis: „Tată Avraame, fie-ți milă de mine și trimite-l pe Lazăr să-și înmoaie vârful degetului în apă și să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în văpaia aceasta."* **25** *A zis Avraam: „Copile, amintește-ți că le-ai primit pe cele bune în viață, iar Lazăr, aidoma, pe cele rele. Acum, aici, el este mângâiat, iar tu ești chinuit.* **26** *Pe lângă toate acestea, între noi și voi s-a statornicit o prăpastie mare, așa încât cei care vor să treacă de aici la voi să nu poată, nici de acolo să nu străbată la noi."* **27** *Atunci (bogatul) a spus: „Te rog, tată, să-l trimiți la casa tatălui meu,* **28** *– am cinci frați –, să le dea mărturie, pentru ca nu cumva să ajungă și ei în acest loc de chin."* **29** *Zice Avraam: „Îi au pe Moise și pe profeți: să asculte de ei."* **30** *Dar el a zis: „Nu, tată Avraame. Doar dacă cineva din morți va merge la ei se vor converti."* **31** *I-a zis: „Dacă nu-i ascultă pe Moise și pe profeți, nu vor crede nici dacă ar învia cineva din morți."* (Traducerea mea, C.B.)

Parabola apare doar în *Evanghelia după Luca*. E adresată, polemic, fariseilor „iubitori de arginți". Atestă credința într-o viață de dincolo, precum și într-o judecată dreaptă, care va răsturna ierarhia din viața actuală. Personajele principale sunt prezentate în contrast. E vorba de un bogat și de un sărac numit Lazăr. Primul a trăit în lux și veselie întreaga viață de pe pământ; compensativ, va avea parte numai de chinuri în viața cealaltă. Lazăr a trăit ca un cerșetor, la poarta bogatului, hrănindu-se cu resturile de la masa acestuia; în viața cealaltă ajunge în sânul lui Avraam. Bogatul dorește să-și aline setea cu ajutorul lui Lazăr, dar între hades și sânul lui Avraam nu se poate comunica. Atunci îl roagă pe Avraam să-l trimită pe Lazăr la frații lui pentru a le povesti ce se întâmplă după moarte. Parabola se încheie cu următorul verset: „Dacă nu-i ascultă pe Moise și pe profeți, nu vor crede nici dacă ar învia cineva din morți." Isus șfichiuiește, printr-o formulă memorabilă, scepticismul elitei iudaice față de propria Sa misiune. Totul a fost vestit de Lege și de profeți (se revine la o idee anterioară); cine crede cu adevărat în Lege și în profeți crede și în Isus. Cine nu crede în Isus nu crede, în realitate, nici în Moise, nici în profeți.

În culegerea lui F.L. Griffith, *Stories of the High Priests in Memphis*, Oxford, 1900, pp. 42-43, există o poveste asemănătoare, transmisă în demotică pe spatele unui document grecesc din anul 47 d.H. Povestea face parte dintr-un ciclu care urcă până în secolul VI î.H. Un egiptean înviat miraculos, Si-Osiris, își ia tatăl într-o călătorie prin Amendit, sălașul morților. Ei asistaseră mai înainte la înmormântarea, fastuoasă, a unui bogat și la cea, foarte modestă, a unui sărac. Pe lumea cealaltă rolurile se inversează. Bogatul primește, ca „recompensă", un țăruș în ochi, în timp ce săracul stă lângă tronul lui Osiris. Bovon amintește și o istorioară din *Talmud*. Doi evrei au murit în aceeași zi. La înmormântarea celui credincios nu participă nimeni; la înmormântarea celuilalt, fiul zvăpăiat al unui bogătaș, ia parte întregul oraș. Prietenul mortului credincios e revoltat. Noaptea însă are două vise. În primul i se explică „taina" înmormântărilor. După mortul credincios n-a venit nimeni, ca pedeapsă pentru o greșeală: își pusese o dată *tephilin* de pe frunte înaintea celor de pe mână. Iar tânărul zurbagiu a avut parte de o înmormântare fastuoasă datorită singurei fapte bune pe care o săvârșise: hrănise câțiva oameni sărmani cu mâncarea destinată unui ospăț la care invitații nu veniseră. Al doilea vis îi arată soarta celor doi pe lumea cealaltă: evreul credincios odihnește în mijlocul unei grădini, lângă un râu; celălalt e condamnat să zacă, însetat, pe malul altui râu, dar fără să poată ajunge la apă. Conform ipotezei lui Gressmann, evreii ar fi adus povestea din Egipt. Ea atestă credința într-o viață de după moarte și întărește acea „teologie a recompensei" propusă de creștinism și pe care unii teologi necreștini o critică, văzând în ea o formă de mercantilism metafizic: „cred, pentru că voi fi recompensat". Fără speranța unei recompense n-ar exista nici credință. Pe de altă parte, parabola pare să stigmatizeze bogăția. Dar Isus tocmai îi sfătuise pe ucenici să se facă prieteni cu mamona, dacă este cazul, pentru a intra în Împărăție. Parabola trebuie citită cu atenție. Ea nu condamnă bogăția, ci luxul ostentativ și mai ales lipsa de generozitate. Bogatul este chinuit nu din cauza averilor sale de pe pământ, ci pentru că nu s-a milostivit și față de Lazăr, lăsându-l să zacă la poarta locuinței sale somptuoase, în tovărășia câinilor de pripas.

16,19 „Un om bogat": doar săracul este numit. Cum se numea bogatul? Speculațiile au început încă din Antichitatea creștină. Tradiția occidentală a transformat în nume propriu substantivul comun latin, *dives* („bogat"). Așadar omul s-ar numi „Bogatul". Priscilian (sec. IV) l-a botezat Finees. Prevalează însă alte două propuneri: Fineus (sau Phineus) și Nevis. Cel mai faimos Fineus din Antichitate este un erou din legenda argonauților, care, abuzând de puterea sa divinatorie, a fost pedepsit pe lumea cealaltă: harpiile îi fură sau îi strică mâncarea. De aici, asemănarea cu bogatul din parabola noastră. Nevis e forma scurtă a substantivului „Ninivit". Astfel se numea fiul lui Ninos, întemeietorul orașului Ninive, și al reginei Semiramida. Acest fiu devenise faimos pentru viața desfrânată pe care a dus-o (precum bogatul din parabolă). „Porfiră": gr. *porphyran.* Bogăție și lux regesc la nivelul veșmintelor. La origine, termenul desemnează o scoică, sau un melc de mare (murex) din care se extrage un lichid special, de culoare „purpurie". De la acest lichid provine și numele veșmântului, care se purta pe deasupra. „Vison": gr. *bysson*, este un veșmânt, confecționat dintr-un in foarte fin, care se purta pe dedesubt. Așadar, întâi se îmbrăca visonul, iar peste vison haina de porfiră. „Zi după zi petrecea cu strălucire": altă traducere posibilă este „se veselea cu fast". Viața acestui bogat e lipsită de griji și plină de veselie. Nimic rău în asta. Veselia devine însă morbidă când aflăm că la poarta lui zăcea un sărac plin de bube.

16,20 „Lazăr": la fel se numea fratele Martei și al Mariei, bun prieten al lui Isus, pe care Acesta l-a și înviat. *Lazaros* este forma grecizată a ebraicului *Eleazar*, Eleazar fiind unul dintre servitorii lui Avraam, care joacă un rol important în parabolă. „Eleazar" înseamnă „Dumnezeu vine în ajutor". „Numele" reprezintă o temă teologică importantă. Bogatul nu are niciun nume, sugerându-se că el nu este „înscris" în Cartea Vieții. Dimpotrivă, săracul are nume. Chiar dacă nu e cunoscut de oameni, el este cunoscut de Dumnezeu. „Zăcea la poarta lui plin de bube" ca un alt Iov. Nu bogăția, ci indiferența, nesimțirea bogatului va fi pedepsită. Săracul zace plin de bube sub ochii bogatului; acesta nu-i dă niciun ajutor.

16,21 „Tânjind să-și umple burta cu cele ce cădeau de la masa bogatului": expresia trimite la soarta fiului risipitor ajuns să tânjească după roșcovele porcilor pentru a nu muri de foame. Lazăr așteaptă resturile căzute de la masa bogatului. Bogatul nu-i acordă nicio atenție. „Ba veneau și câinii de-i lingeau bubele": singurii care-l „mângâie" sunt câinii vagabonzi. Îi ling rănile contaminându-l. „Câini" erau numiți păgânii. Să ne amintim și replica din episodul întâlnirii lui Isus cu femeia samariteană: „Să nu dați câinilor ce este sfânt" (Matei 7,6). Câinii erau socotiți animale impure, iar contactul cu ei murdărea, în sens teologic. Săracul Lazăr era exclus din comunitatea de credincioși datorită vieții lui „de câine".

Trebuie să începem, fiecare în-de-el, să trăim altminteri. Să ne smulgem din tentaculele trăitului pentru sine, al „autorealizărilor" exclusive, care duc la boemiadă. Trebuie să vedem și dimensiunea cealaltă, pe care o are viața noastră. Aceea a legăturii pe viață și pe moarte cu colectivitatea românească. Trebuie să recucerim acest scop, pe care viața celor de la 1848 l-a avut și care i-a dat lui Bălcescu proporțiile spirituale pe care le are, care a fost pierdut pe neobservate, de când civilizația a devenit scop în sine, și viața individuală. Trebuie să recâștigăm această grijă pentru ceea ce e dincolo de noi. Și, frământați de ea, să ne punem din nou problema României. Să ne așezăm în fața ei, *fără nicio falsă cruțare*. Am uitat cu totul cât de tânără e România modernă; trăim de azi pe mâine parcă am fi viermii dintr-un stârv, care pot socoti eternă prada aceasta a lor. Trebuie să ne eliberăm de lanțul feluritelor judecăți și prejudecăți despre România, de care sunt îngreuiați mai toți cei ce gândesc în România. Și să ne punem limpede și proaspăt în fața chiar a faptelor.

Înțelegem odată sau altădată semnificația deplină a veștilor pe care le ascultăm (primim), ca de azi pe mâine și pe deasupra. Ne dăm seamă că, adunate, schimbările și accidentele lumii pe care o știam, ce s-au tot perindat, ne duc pe nesimțite într-o altă lume. *Trebuie să ne obișnuim să vedem excepțiile drept părțile unui alt întreg.* Realitatea cu care trăim începe să încapă pe mâna istoricilor. Libertatea comerțului: o amintire; expansiunea industriilor și a comerțului, care ținea în echilibru clădirea lor socială plină de tensiuni, sugrumată demult și aruncată înapoi; îndoielile împotriva democrației, numeroase. Și în Franța, aiurea, peste tot unde bunăstarea obștească nu îmblânzește tensiunile, o viață politică de o înfățișare nouă.

Istoria de lângă noi

23 August 1944, rolul Jandarmeriei Române

Ilie GORJAN

Despre 23 August 1944 s-a scris și s-a vorbit mult și am convingerea că acel act controversat al istoriei noastre va sta în continuare în atenția istoricilor, cercetătorilor, scriitorilor, analiștilor și oamenilor de cultură dornici să dezlege cheia acelor evenimente, care au marcat căderea țării în brațele URSS, afectând grav viața și libertatea a peste două generații de români. Prin anii '60, când am învățat la școală despre acel eveniment, i se spunea „insurecția armată, antifascistă și antiimperialistă", ulterior fiind denumit „revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă". După Revoluție i s-a spus în fel și chip, ba lovitură de stat, ba lovitură de palat, ba gafa de la 23 august 1944, ba act de trădare a țării etc.

Sigur este că acel act istoric întrunește elementele unei lovituri de palat, întrucât guvernul de atunci, condus de Ion Antonescu, a fost înlăturat de la putere prin arestarea prim-ministrului, în sediul Palatului Regal, din ordinul regelui Mihai, și nu a căzut prin unul dintre procedeele prevăzute în Constituție, și anume, vot în Parlament, alegeri libere sau demisie, așa cum se întâmplă într-un stat de drept.

Tot la școală am învățat că „insurecția" de la 23 august a fost înfăptuită de către Partidul Comunist Român și am rămas cu această convingere până în anul 1979, când, student fiind la Academia Militară, eminentul profesor de istoria artei militare, col. dr. Vasile Pricop, ne-a relatat cu mult curaj (doar ne aflam în plin „ev aprins", nu?) că actul istoric de la 23 august 1944 a fost înfăptuit de către armata română și nu de către PCR, deoarece acel partid, care număra doar câteva sute de membri, se afla în ilegalitate din anul 1924 și practic nu ar fi avut cum să organizeze și să ducă la bun sfârșit o asemenea acțiune, în condițiile în care principalii săi conducători erau internați în lagărul de la Târgu-Jiu. E drept că PCR a participat la pregătirea și desfășurarea evenimentului, ne-a mai spus profesorul, prin două persoane, Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnăraș, dar, în condițiile date, nu avea cum să fie vioara întâi în desfășurarea evenimentelor.

În același an am zărit la standul de carte de la Academia Militară o lucrare care nu știu de ce mi-a atras atenția și, conform obiceiului pe care mi-l făcusem, am vrut s-o cumpăr, dar mi-am dat seama că autorul, A. Simion, nu-mi spunea nimic, iar titlul cărții, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției de la 23 august 1944,* devenise deja un loc comun, mulți autori spunându-și părerea despre acel act istoric și aproape toți nu pridideau să preamărească rolul partidului în realizarea acelui act și, mai nou, al secretarului său general, care chiar nu contribuise cu nimic, pentru că atunci era internat în lagărul de la Târgu-Jiu, împreună cu Gheorghe Gheorghiu-Dej.

La scurtă vreme, o rudă apropiată mi-a împrumutat cartea și mi-a sugerat să nu mă iau după titlu și s-o citesc, pentru că nu voi regreta. Într-adevăr, la finalul lecturii am înțeles că este o lucrare deosebit de valoroasă, prin relevarea adevărului istoric cu privire la rolul lui Ion Antonescu în conducerea statului român în acea perioadă critică, 6 septembrie 1940 – 23 august 1944, adevăr istoric argumentat printr-o bogată susținere științifică prezentă în numeroasele note de la subsolul fiecărei pagini și în bogata bibliografie de la finalul cărții, autorul utilizând din plin presa vremii, legislația de atunci, precum și numeroase depoziții și mărturii ale personalităților perioadei respective și ale unora dintre martorii evenimentelor. Cu toată valoarea ei, nici această carte nu dezvăluie adevăratele forțe care au contribuit la înfăptuirea loviturii de palat de la 23 august 1944, și nici nu avea cum, iar autorul, cu toate că nu a anulat rolul PCR în realizarea acelui eveniment, tot a fost sancționat pe linie de partid, iar cartea sa a fost retrasă din librării și biblioteci la cererea fermă a ambasadorului sovietic din acea vreme, adresată președintelui țării, Nicolae Ceaușescu, invocând faptul că, deși Antonescu fusese judecat și condamnat ca fascist, legionar și trădător de țară, cartea este în așa fel scrisă încât aproape că este declarat erou național.

După Revoluție, în anul 2000, când îndeplineam funcția de adjunct pentru pregătirea personalului al Inspectorului General al Jandarmeriei, mi-a fost oferit de către generalul Dumitru Penciuc, președintele Asociației Veteranilor de Război din Ministerul de Interne, manuscrisul cu memoriile generalului Constantin Anton, cel care, la 23 august 1944, ocupa funcția de șef de stat-major la Inspectoratul General al Jandarmeriei. Generalul Penciuc m-a rugat să fac tot posibilul pentru ca aceste memorii să fie publicate, pentru că au o mare importanță cu privire la aflarea adevărului istoric despre actul de la 23 august 1944. Într-adevăr, după ce am citit acele memorii, m-am convins că generalul Penciuc avusese dreptate, documentul, prin întreg conținutul lui, era o dovadă clară că, fără aportul Jandarmeriei, 23 august 1944 poate n-ar fi existat ori evenimentele ar fi luat o altă turnură poate mai favorabilă României.

PROCLAMAȚIA CĂTRE ȚARĂ
A MAJESTĂȚII SALE REGELUI

ROMANI,
In ceasul cel mai greu al datoriei noastre, am socotit, in deplină înțelegere cu Poporul Meu, că nu este decât o singură cale, pentru salvarea Țării dela o catastrofă totală: eșirea noastră din alianța cu Puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.
Un nou Guvern de Uniune Națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărîtă a Țării, de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americei. Din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice precum și starea de războiu cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile Unite ne-au garantat independența Țării și amestecul in trebuile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea dictatului dela Viena prin care Transilvania ne-a fost răpită.

ROMANI,
Poporul nostru înțelege să fie singur stăpân pe soarta sa. Oricine s'ar împotrivi hotărîrii noastre liber luate și care nu atinge drepturile nimănui este un dușman al Neamului nostru. Ordon Armatei și chem Poporul să lupte prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva lui. Toți cetățenii să se strângă în jurul Tronului și al Guvernului pentru salvarea Patriei. Cel care nu va da ascultare Guvernului se opune voinței Poporului și este un trădător de Țară.

ROMANI,
Dictatura a luat sfârșit și cu ea încetează toate asupririle. Noul Guvern înseamnă începutul unei ere noui în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor Țării sunt garantate și vor fi respectate.
Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizând toate forțele Națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină.

ROMANI,
De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mână independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul Țării noastre.
Cu deplină încredere în viitorul Neamului Românesc să pășim hotărîți pe drumul înfăptuirii României de mâine, a unei Românii libere, puternice și fericite.

MIHAI I

M. S. REGELE MIHAI I

Refuzul editurilor de a publica o carte care nu conținea decât 60 de pagini, dar și problemele zilnice specifice funcției m-au împiedicat să public acele memorii, deși aș fi dorit cu tot dinadinsul să-mi respect promisiunea făcută generalului Penciuc, pe care-l prețuiam foarte mult. După pensionare, am reușit, în anul 2009, să public, împreună cu generalul Ioan P. Suciu, cartea *65 de ani de la eroicele lupte ale jandarmilor în „Bătălia Bucureștilor" din august-septembrie 1944,* o lucrare apreciată de prefațatorul ei, generalul Dumitru Penciuc, ca fiind *cea mai completă și documentată lucrare ce apare după renașterea Jandarmeriei, care își propune și reușește să prezinte adevărul istoric cu privire la contribuția acestei instituții militare de elită a statului român la suportul militar al actului de la 23 august 1944 și la acțiunile de luptă pentru apărarea Capitalei în zilele imediat următoare.*

Rostul acelei cărți a fost acela de a prezenta faptele de eroism ale jandarmilor și tributul lor de sânge pe câmpul de luptă, evidențiind în acest sens sacrificiul suprem al elevilor Școlii de subofițeri jandarmi Drăgășani în luptele de la Băneasa, dar și acela de a cuprinde memoriile generalului Constantin Anton, despre care istoriografia postbelică din țară nu pomenea nimic, cu excepția revistei *Magazin istoric,* unde se publicaseră câteva fragmente care conveneau regimului de atunci, și cărții de istorie scrisă de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, unde se menționa lapidar că la 23 august 1944 generalul Constantin Anton a fost numit Inspector General al Jandarmeriei, fără să se explice temeiul și împrejurările acelei numiri.

Din memoriile generalului Anton rezultă că, la sfârșitul lunii iunie 1944, col. Dămăceanu, șeful de stat major al Comandamentului Militar al Capitalei, a sosit într-o vizită la generalul Anton (la biroul de la sediul Inspectoratului General al Jandarmeriei), pentru a-i mulțumi pentru un serviciu camaraderesc pe care i-l solicitase. Întrebat de către col. Dămăceanu ce părere are despre situația în care se află țara, generalul i-a răspuns că „singura soluție salvatoare era ieșirea cât mai repede a țării din războiul în care făcusem dureroase și inutile sacrificii", argumentul generalului fiind declarațiile lui Molotov (ministrul sovietic de Externe), făcute prin Agenția Tass, în care se accentua că, în cazul în care România ar ieși din război, URSS nu va avea de la ea nicio pretenție teritorială.

Pentru o mai bună și exactă înțelegere de către cititor a dialogului dintre cei doi, dialog care a avut ca efect trecerea Jandarmeriei de partea coaliției care se constituise, sub conducerea regelui Mihai, îl redau în întregime așa cum rezultă din aceste memorii:

„Auzind părerile mele, col. Dămăceanu mă întrerupse deodată cu o întrebare care m-a surprins:

– Domnule general, îmi dați voie să comunic undeva mai sus părerile dumneavoastră?… și, înainte de a-i da un răspuns, continuă, răspunzând privirii mele întrebătoare:

– Domnule general, ce să vă mai ascund, din postul pe care îl dețineți, știți desigur ca și mine că partidele din opoziție, împreună cu partidul comunist reprezentat prin Pătrășcanu, duc prin reprezentanții lor tratative secrete, în vederea găsirii unei ieșiri din impasul în care ne găsim. Ceea ce cred că nu știți este că, deosebit de acțiunea politică, dar urmărind același scop, Regele, personal, și prin generalul Sănătescu, a luat contact cu mai mulți dintre comandanții de mare unitate de pe front, care, fără excepție, au fost pentru aceeași soluție ca și dumneavoastră, ieșirea României din război. Pentru realizarea ei, este însă nevoie, în prealabil, să fie înlăturat de la conducerea statului mareșalul Antonescu, care se încăpățânează cu orice risc să meargă până la capăt alături de Hitler, care l-a convins că în timp de numai câteva săptămâni va dispune de cea mai teribilă armă: bomba atomică. Pentru această acțiune, dumneavoastră sunteți solicitat să luați comanda Jandarmeriei, iar eu am fost trimis de M.S. Regele să vă întreb dacă acceptați această răspundere.

Nu am stat nicio clipă în cumpănă și, împins ca de un resort, m-am ridicat și i-am răspuns:

– Domnule colonel, vă rog să raportați M.S. Regelui că eu sunt soldat și sunt mândru de încrederea ce-mi arată. Primesc și voi face totul să fiu la înălțimea acestei încrederi.

La auzul acestor cuvinte, col. Dămăceanu, care se ridicase odată cu mine, se lăsă să cadă în fotoliu și, acoperindu-și fața cu mâinile, izbucnește într-un plâns nervos. Emoționat și eu, îl așteptam să se liniștească. După câteva minute, reușind să-și stăpânească nervii, col. Dămăceanu continuă:

– Domnule general, vă rog să-mi iertați acest moment de slăbiciune, dar dacă ați ști ce panică a fost aseară la palat, când, făcându-se calculul efectivelor noastre, am văzut că pentru a face față celor aproximativ 20.000 de soldați germani din București și Ploiești, pentru că și aceștia s-ar putea deplasa în cel mult două ore la București, noi nu dispunem decât de cel mult 6.500 de ostași recruți, în prima lună de instrucție, sunt sigur că m-ați înțelege. Adăugând la superioritatea inamicului pe cei 12.000 de jandarmi din București, de sub comanda generalului Vasiliu, devotat mareșalului Antonescu, jandarmi care ar lupta alături de nemți, ne-am dat seama că nu avem nicio șansă de reușită. În situația aceasta nu aveam decât o singură soluție: să atragem Jandarmeria de partea noastră. Dar cum? Prin cine? Ne trebuia un general din Jandarmerie.

Dintre cei șapte generali în activitate, deși cel mai tânăr, ne-am fixat la dumneavoastră. Vă cunoaștem și eu și generalul Sănătescu, care v-a fost profesor la Școala de Război. Dumneavoastră îndeplineați, în afară de pregătirea superioară, cele mai multe condiții, între care și aceea că, fiind șeful de stat-major al Jandarmeriei, puteți trece la acțiune mai ușor decât oricare altul. Dacă dumneavoastră nu ați fi acceptat și ați fi adus la cunoștința generalului Vasiliu cele ce v-am destăinuit, mareșalul Antonescu, care sigur ar fi fost informat, ca să-și arate loialitatea față de Hitler, nu ne-ar fi iertat. Până în seara aceasta, toți, în frunte cu M.S. Regele, am fi fost arestați și poate și executați. De aceea, vă mulțumesc încă o dată. Iar dacă aveți vreo îndoială asupra celor afirmate de mine, vă rog să dați un telefon domnului general Sănătescu." (Ilie Gorjan, Ioan P. Suciu, *65 de ani de la eroicele lupte ale jandarmilor în „Bătălia Bucureștilor" din august-septembrie 1944,* Editura Petrescu, Râmnicu-Vâlcea, 2009, pp. 58-60)

(Continuare la pag. 7)

„Vămile Pământului” (II)

Constanţa VAIDA HALIŢĂ

În vara lui 1973 avem permisiunea să călătorim în Italia. Lăsam acasă doi copii. Ne-am echipat de drum, în micul nostru Fiat 850, înghesuind saltele pneumatice, aragaz de voiaj, conserve de pateu şi carne în suc propriu, zahăr, macaroane şi altele. Visul de a vizita această ţară şi, mai ales, Sicilia se înfiripase după vizionarea filmului *Ghepardul* (1963), în regia lui Luchino Visconti, cu Burt Lancaster, Alain Delon şi Claudia Cardinale, ecranizare după romanul lui Tomasi di Lampedusa (1896-1957), publicat postum în 1958 şi inspirat de istoria familiei princiare a autorului. Încercam să dezlegăm cheia personajelor şi a locurilor unde se desfăşurase povestea. Urma să trecem prin fosta Iugoslavie, nordul Italiei, să parcurgem peninsula de la Nord la Sud şi apoi să traversăm cu bacul către Sicilia. Banii fiind puţini, am schimbat câteva sute de lei în dinari şi, după acest succes, neatentă, am călcat pe o denivelare şi mi-am fisurat laba piciorului stâng. *Am călcat cu stângul,* dar nu mă lăsam bătută. Piciorul s-a umflat şi degetele s-au învineţit. Consultarea unui medic însemna bani, iar întoarcerea în ţară comporta riscul de a pierde aprobarea de ieşire. Am decis continuarea drumului. Călătoria până în Sicilia a durat trei zile, fără opriri de vizitare a oraşelor de pe parcurs. Opream în benzinării şi baruri, de unde luam cuburi de gheaţă pe care le înfăşuram cu un prosop în jurul gleznei. În Catania am făcut pauză de o zi şi o noapte la un prieten şi mi-am cumpărat, într-un târg, o pereche de papuci largi în care încăpea piciorul bandajat. Am continuat programul şchiopătând şi sprijinită într-un baston de împrumut, timp de trei săptămâni.
La întoarcerea în ţară, medicul mi-a spus: „Aţi urmat un tratament ca pe vremea lui Ştefan cel Mare!” Reuşisem, aveam treizeci şi ceva de ani.

Sicilia mi-a răsplătit efortul. În fiecare zi mi se descopereau noi minuni care depăşeau aşteptările. În plin sezon, locurile vizitate nu erau, pe atunci, invadate de turiştii cu care te întâlneşti acum la orice pas, recrutaţi de agenţiile de voiaj, ademeniţi de „promoţii”, zboruri „low cost” şi poveşti cosmetizate. Ne orientam după o hartă veche care îşi pierduse orice valoare. După ce atingeam câte o ţintă, ne căutam un loc de parcare care trebuia să corespundă condiţiilor pentru dormitul peste noapte: aproape de o sursă de apă şi în preajma unui monument. Mărturisesc şi acum că nimic nu s-a mai comparat cu acest mod de a călători. Ne culcam seara sub cerul înstelat, cu imaginea templului în lumina lunii, în ţârâitul greierilor, şi ne trezeam de cum se făcea lumină, profitând de răgazul foarte scurt în care iarba aspră şi uscată din jurul maşinii mai păstra boabe de rouă. Atunci, la primele raze ale soarelui, templul părea de aur şi doar o boare uşoară de vânt care trezea foşnetul frunzelor de măslin, de la poalele lui, era mărturia faptului că nu visam.

În paralel cu programul de vizitare a tezaurului de arhitectură pe care îl oferă Sicilia, începând cu vestigiile „Marii Grecii” şi trecând prin Catania, regina barocului, urmăream povestea lui Lampedusa, într-o călătorie în care realitatea era o carte. Debarcaţi în Mesina, ne-am dus la universitate, unde, spre norocul nostru, am întâlnit o persoană care ne-a dat importante indicii. Localitatea Donnafugata din roman, acolo unde familia prinţului îşi petrece acea vară fierbinte a unificării Italiei, corespunde oraşelului, destul de pustiu acum, Palma de Montechiaro. Aici se află o mănăstire de maici, fondată de una dintre străbunicile prinţului, beatificată. Eroul romanului, prinţul Salina, este inspirat de strămoşul autorului, prinţul Lampedusa. Am reuşit, în mică măsură, să parcurgem traseul istoriei de la baza romanului şi scenariului celebrului film.

În Sicilia, ne-am întâlnit cu imaginea păstrată în amintire a doi dintre românii de mare valoare pentru istoria noastră. O placă comemorativă de marmură, la intrarea în catacombele din Palermo, aminteşte că în acest loc îşi doarme somnul, într-o groapă comună, Nicolae Bălcescu, exilat din propria ţară, la fel ca aceia care s-au învrednicit a monta acea placă. Apoi, traversând insula, spre sud, în mijlocul unei câmpii, pe o înălţime care domina senioral locul, în oraşul Enna, am vizitat o expoziţie de sculptură modernă. Piesele, opere ale unor sculptori tineri, erau inspirat expuse între zidurile unei cetăţi medievale. După primele cuvinte schimbate cu tinerii artişti, aflând că sunt româncă, au izbucnit plini de entuziasm: Brâncuşi! Brâncuşi!, de parcă un emisar al marelui nostru sculptor ar fi vizitat modesta lor expoziţie. Mărturisesc că şi eu am fost emoţionată de faptul că într-un loc atât de îndepărtat, opera unui român stârneşte interes şi admiraţie. Umilinţele şi piedicile pe care le-am resimţit de atâtea ori trecând vămile cortinei de fier păleau în asemenea împrejurări. Nu mai eram un călător de clasa a treia, nici un năpăstuit venit la uşa rudei mai bogate.

După câţiva ani, am întreprins o călătorie în Grecia. Era cea de a doua destinaţie pe care mi-o doream din şcoală. Eram din nou cu Fiat-ul 850 pe drumurile Europei. Testul de rezistenţă al maşinii l-am trecut prin Bulgaria. Drumurile erau mai proaste decât la noi, iar noi eram slab echipaţi, cu cauciucuri uzate şi fără rezerve. La câţiva kilometri înainte de graniţa cu Grecia, într-o pantă însorită, în miezul zilei, un zgomot de fiare vechi s-a auzit de sub maşină. Stăteam neputincioşi sub arşiţa acelei zile de vară, într-un loc pustiu. Ne-a găsit un localnic, la volanul unei camionete interbelice, şi ne-a remorcat până în satul vecin, unde ne-a încredinţat unui „maistor” specialist în maşini. În curtea acestuia am tras maşina deasupra unui şanţ adânc de un „stat de om”, în care acesta a sărit şi, cu o foarfecă de tinichigiu, a decupat o bucată de cauciuc gros pe care a fixat-o pe locul cu pricina. Reparaţia a funcţionat „made in socialism” şi am ajuns cu bine la un service din Grecia, unde, cheltuind o parte din banii pe care-i aveam, am rezolvat reparaţia şi am cumpărat şi un cauciuc de rezervă.

Prima oprire a fost Salonicul. A doua zi începea sesiunea organizată de Uniunea Matematicienilor din Balcani, la care Dragoş, soţul meu, participa. Obosiţi de peripeţiile prin care trecuserăm, ne-am căutat imediat un loc de parcare. Golful larg şi elegant al oraşului ne-a atras de la început şi, urmând bulevardul limitrof mării, continuând spre est, am ajuns la ieşirea din oraş, unde începeau cluburile nautice şi ştrandurile particulare, mărginite cu grilaje şi acces controlat. Nu puteai să intri pe teritoriul lor dacă nu făceai parte dintre membrii clubului. Mi se părea foarte neobişnuită această restricţie, la noi plaja fiind deschisă oricui voia să se bucure de o baie în mare. Am continuat cu perseverenţă direcţia, gândind că undeva, la capătul acestui şir de incinte exclusiviste, vom găsi şi o ieşire la mare. Aşa am descoperit zona de plajă liberă şi am tras maşina în imediata apropiere a unei barăci modeste, vopsită colorat, un mic restaurant, dar care, spre surprinderea mea, avea un frigider imens plin cu peşte de toate soiurile. Ziua cobora încet spre seară, eram singurii muşterii şi grecul ne-a preparat imediat un platou plin cu peşte pe grătar şi un castron mare cu salată. Stăteam cu picioarele goale pe nisipul cald încă al plajei, unde ne pusese o masă, admiram luminile aurii ale apusului şi ascultam foşnetul valurilor, care veneau, pe furiş, până aproape de tălpile noastre. Nu-mi doream mai mult. Marea, nisipul, peştele fript, erau un popas la capătul unei zile dense, în linişte şi pace, repetând gesturile fireşti ale vieţii înaintaşilor mei, originari de prin aceste locuri.

Apoi, ne-am pregătit culcuşul în maşină, după formula „siciliană”, deja experimentată, eu, mai scundă, cu picioarele deasupra volanului, Dragoş, mai lung, pe locul din dreapta. Am adormit repede şi poate am fi dormit a doua zi mai mult, dacă nu ne-ar fi trezit un concert de glasuri vesele, aproape de noi. Am constatat că în jurul nostru se întinseseră o mulţime de cearşafuri şi localnici gălăgioşi se instalau pe plaja populară. Copiii alergau, o tonetă pe roţi, cu Coca-cola, îşi lăuda marfa. Toţi ne priveau cu zâmbete şi bună-voinţă, înţelegând că şi noi, ca şi ei, facem parte dintre cei care nu au acces în cluburile elegante din apropiere.

A doua zi, după încheierea sesiunii, ne-am început pelerinajul la monumente. Întâi chiar Salonicul, apoi drumul spre Sud, până în Peloponez. La Atena urma să ne întâlnim cu un coleg de facultate, grec, „repatriat”. Adresa era în preajma Pieţei Omonia. Ne-am învârtit de câteva ori în această mare giraţie, ca într-un carusel care nu se mai oprea, până când am nimerit radiala pe care urma să ieşim. Se circula haotic, grecii claxonau nervoşi pe cei care nu se orientau repede, iar eu, în calitate de copilot, sub această presiune, nu mai reuşeam să descifrez numele străzilor scrise în alfabet grecesc.

Vizitarea Acropolei este o experienţă în sine. Întâi treci prin vămile Propileelor şi calci pe lespezile mari, lustruite de paşii atâtor rânduri de generaţii în cei aproape trei mii de ani. Te priveşte apoi de sus Parthenonul, închinat zeiţei Palas Athena, cu măreţia şi rănile sale dobândite în atâtea confruntări, Erehtheionul cu frumoasele sale fecioare, Cariatidele, solemne şi răbdătoare în logia lor.

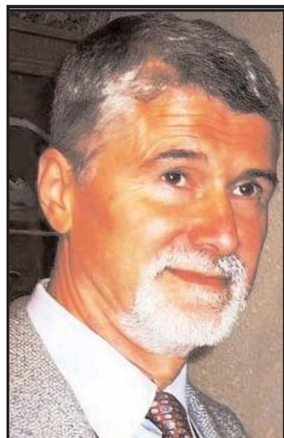
Am pornit din nou la drum şi ne-am oprit în Argolida, la Epidaur, miracolul acusticii antice, unde am înnoptat în apropiere de amfiteatru, între tufe de leandru. Apoi la Mycene, cu Poarta Leilor şi baia Atrizilor, unde ţi se sugerează că poţi observa chiar sângele vărsat pe piatră, în cumplita crimă.

Pe drumul de întoarcere, spre nord, după Meteora, muntele Olimp şi alte minuni, ne-am întâlnit cu o frântură de istorie contemporană, trăită atunci, acolo, în nordul Greciei moderne, în ţinutul Macedoniei Occidentale, istorie care îşi continuă mersul şi acum, în văzul şi auzul europenilor, obişnuiţi să cântărească cu dublă măsură. Tocmai cumpărasem un sac de portocale de pe şosea, direct de la cultivatorii locali, când un camion cu militari tineri s-a oprit în faţa maşinii noastre.

Din el au sărit câţiva soldaţi şi au venit către noi. Tinerii erau aromâni, locuitori din părţile Vlaho-Clisura, nu prea departe de unde opriserăm. Amintesc că acesta este locul de origine al unor cunoscuţi aromâni oameni de cultură, negustori sau finanţişti. Printre aceştia, şi Gheorghe Simotta, ilustru profesor din anii '50, iubit de studenţi, arhitect şi artist plastic. Văzuseră maşina cu număr de România şi nu şi-au putut stăpâni dorinţa de a schimba cu noi câteva vorbe. Surpriza acestei întâlniri, cuvintele mai anevoie de înţeles, în dialect, timpul măsurat de care dispuneam, au marcat comunicarea. Totuşi, se putea lesne înţelege că mesajul lor era o plângere, o cerere de dreptate, dezvăluirea unei inechităţi. Şcolile în limba lor, din zonă, fuseseră desfiinţate, minoritatea aromână marginalizată. Istoria acestei minorităţi a fost studiată din veacul trecut, cu vicisitudinile ei puse pe seama statului şi bisericii greceşti. Aromânii au fost sprijiniţi de Regatul României, dar odată cu instaurarea regimului comunist legăturile fireşti au început să slăbească până la abandonare. Am rămas cu un gust amar de la ultimul popas în ţara „democraţiei”...

Istoria de lângă noi

In memoriam
Gheorghe I. Cotenescu (1886-1965)

Radu PETRESCU-MUSCEL

Din documente existente prin arhivele judeţene şi în arhiva personală, cu acte scrise în alfabetul de tranziţie, în care caracterele chirilice erau amestecate cu cele latine, regăsim azi tulburătoare informaţii despre neamul Coteneştilor musceleni şi ramura lor stabilită în judeţul Dâmboviţa. Doar istoricii avizaţi sunt la curent cu faptul că neamul Coteneştilor, vrednici ziditori de biserici, se trage direct din faimosul iuzbaşa Neagoe ot (din – n.a.) Cetăţeni, important dregător în ţinuturile de la hotarele Valahiei din timpul voievodului Constantin Brâncoveanu.

Urmaşii direcţi ai acestuia, boiernaşi de ţară şi clerici de seamă, ne-au lăsat nouă, celor de azi, patru biserici în cele două judeţe vecine, Muscel şi Dâmboviţa.

Primii ctitori au fost cei doi fraţi musceleni, *Nicolae şi Gheorghe Cotenescu,* boiernaşi din satul Coteneşti, de pe valea superioară a Dâmboviţei. Numele acestora este încrustat în bronzul clopotului, datat 1781. Tot ei s-au îngrijit şi de înzestrarea cu odoare scumpe şi cărţi bisericeşti a bisericii monument istoric. (Preot Ioan Răuţescu)

Le-a urmat exemplul în vrednicie un nepot, *Ioan Cotenescu* (1847-1917). Căsătorindu-se cu o voineşteancă, acesta s-a hirotonit pe seama parohiei compusă din satele dâmboviţene Mânjina şi Izvoarele. Şi-a îndeplinit pe deplin misiunea, reuşind să ctitorească în timpul vieţii sale biserici în ambele sate, care duceau mare lipsă lăcaşuri de cult. Biserica din Izvoarele a fost târnosită în mai 1877, adică în luna şi în anul proclamării independenţei de stat a României, moment crucial al demnităţii noastre naţionale. Ulterior, între anii 1883-1885, şi-a împlinit visul şi în Mânjina, ctitorind-o pe cea de-a doua, tot monument istoric.

Fiul său, *Gheorghe I. Cotenescu,* şi-a împlinit la rândul său menirea de prim-ctitor în parohia sa musceleană, reîntorcându-se pe meleagurile strămoşilor săi după ce şi-a petrecut prima treime a vieţii, inclusiv perioada studiilor superioare, în judeţul Dâmboviţa.

Gheorghe I. Cotenescu s-a născut în luna iulie 1886, în comuna Izvoarele, iar osârdia tatălui său i-a marcat destinul, devenind la rându-i preot. Nu s-a oprit cu studiul la nivelul seminarului superior absolvit de părintele său, ci s-a luptat cu greutăţile materiale, reuşind să termine simultan două facultăţi la Bucureşti. Icoanele sfinte vieţii sale au fost două personalităţi majore în cultura ţării: Spiru Haret şi Nicolae Iorga. Le-a respectat îndemnurile până la sfârşitul vieţii sale: într-o ţară în care, pentru că marea majoritate a populaţiei trăia în mediul rural, preoţii şi învăţătorii trebuia să-şi îndeplinească acolo apostolatul, trudind neostoit spre ridicarea nivelului spiritual, cultural şi material al ţăranului român. Mai putem noi înţelege azi cum de a fost posibil ca un preot absolvent a două facultăţi să se „îngroape" pe viaţă la ţară? Şi, totuşi, a făcut-o, reuşind să desfăşoare în paralel o sumedenie de activităţi, cu preţul unor eforturi supraomeneşti, demne de lauda şi preţuirea noastră.

A terminat primele patru clase primare în comuna natală, iar alte două la Şcoala de Băieţi Nr. 2 din Târgovişte (printre profesori, renumitul revizor şcolar I. Condurăţeanu).

În perioada 1898-1906 a absolvit Seminarul inferior „Neagoe Basarab" de la Curtea de Argeş şi, după desfiinţarea acestuia în cadrul reformei ministrului Take Ionescu, Seminarul Central din Bucureşti. Se remarcă mai ales în studierea ambelor muzici, avându-l ca mentor pe ilustrul profesor şi protopsalt Ion Popescu-Pasărea, alături de care pune bazele primei Asociaţii profesionale a Cântăreţilor Bisericeşti, devenind şi redactorul-şef al revistei acesteia, *Cultura.* Ulterior absolvă, în paralel, Facultatea de Teologie din cadrul Universităţii Bucureşti (1911) şi Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică din Bucureşti (1912), unde l-a avut ca profesor de canto pe George Stephănescu, fondatorul Operei Române.

În perioada studenţiei sale tumultoase, tânărul dâmboviţean a fost (1907-1912) primul secretar particular al profesorului universitar Nicolae Iorga, fiind implicat direct în organizarea primelor ediţii ale cursurilor de vară de la Vălenii de Munte (1908-1912) (nota 1) şi a festivalurilor organizate de centrala Ligii Culturale în scopul colectării fondurilor necesare ridicării Palatului Ligii de pe Splaiul Dâmboviţei. Se vizitau reciproc şi a întreţinut cu acesta o bogată corespondenţă, aflată la secţia de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, ajutându-l şi prin punerea la dispoziţie a unor documente străvechi. (2) De asemenea, a fost secretar al Ligii Culturale şi membru al secţiei Ligii din Bucureşti, condusă pe atunci de scriitorul Ion Slavici. Membru al celor mai importante societăţi corale ale timpului („Carmen", maestru dirijor D.G. Kiriac; „Hora", maestru dirijor Juarez Movilă), a participat la numeroase şezători cultural-artistice organizate în Vechiul Regat şi în diasporă, în compania unor mari artişti români (Aristizza Romanescu, Petre Liciu, Olimpia şi Zaharia Bârsan, Lucreţia şi Iancu Brezeanu, Lucia Calomeri, Elena Locusteanu-Bonciu).

Este cofondator al Partidului Naţionalist-Democrat condus de N. Iorga şi A.C. Cuza, participând la primul congres al acestuia (23 aprilie 1910).

În 2012 am aniversat centenarul stabilirii definitive în judeţul Muscel a viitorului preot-profesor econom stavrofor Gheorghe I. Cotenescu. Niciodată însă nu şi-a uitat rădăcinile dâmboviţene, ajutându-şi în permanenţă rudele şi prietenii, fără să neglijeze nici îngrijirea proprietăţilor care îi reveneau în urma partajului voluntar convenit, după moartea ambilor părinţi, între numeroşii urmaşi ai acestora. Respectivele proprietăţi îi vor fi confiscate în perioada 1946-1949 şi numai o infimă parte din acestea (doar din cele muscelene) vor mai fi recunoscute moştenitorilor direcţi de către autorităţile locale şi judeţene argeşene şi recuperate după 1990.

Hirotonit în 1912 pe seama parohiei Conţeşti-Muscel de către PS Evghenie Humulescu, arhiereul-vicar al Eparhiei Argeşului, va fi transferat în aprilie 1913 în parohia nou înfiinţată în comuna Stoeneşti din acelaşi judeţ, localitate în care s-a născut soţia sa Elisabeta, născută Răuţoiu. Naşi de căsătorie le-au fost Lucreţia şi Victor Baranga, importante personalităţi dâmboviţene (prefect, deputat, senator etc.), care ulterior le vor boteza toţi cei trei copii (Lucreţia-Cocuţa, mama mea, Victor şi Şerban). Alte personalităţi de seamă dâmboviţene, prietene cu ramura Cotenescu din Izvoarele, au fost familiile Dimitropol, Dalles, Irimescu-Cândeşti, Gonzalv Ionescu şi preotul Ştefan Cercel.

Preotul Gheorghe I. Cotenescu a servit cu credinţă altarul şi cultura în fostul judeţ Muscel timp de 53 ani (1912-1965), iar prin activitatea sa rodnică şi neprecupeţită a devenit în acest judeţ şi în parohia sa un adevărat model de credinţă, fiind considerat pe drept cuvânt figura cea mai proeminentă a comunei Stoeneşti. Aici va fi, pe rând, dirijorul corului parohial, învăţător la şcoala primară şi apoi profesor la şcoala de gospodărie rurală, fondator şi preşedinte în timp al tuturor celor trei obşti moşneneşti şi al Cooperativei forestiere „Mihai Bravul", judecător al comunităţii rurale şi vicepreşedinte de cămin cultural.

Pentru a înţelege mai bine caracterul multilateral al acestei personalităţi însemnate din perioada interbelică, să străbatem succint traseul vieţii sale.

Ca preot militar, a luat parte la întreaga campanie de reîntregire a neamului (1916-1919), în spitale de evacuare şi în unităţi combatante („de la Nistru până la Tisa" şi de acolo până la Budapesta), fiind avansat căpitan şi decorat cu Ordinul Coroana României.

A fost profesor secundar la Seminariile teologice din Câmpulung-Muscel şi Curtea de Argeş, respectiv la Seminarul monahal Cernica-Ilfov (1922-1940).

Este cofondator şi preşedinte al P.N.D., secţia Muscel (1922-1923), iar în 1925 a fost ales membru al primei Camere Agricole din judeţul Muscel, condusă de profesorul ţărănist Alexandru Muşatescu, tatăl dramaturgului Tudor Muşatescu. Deputat iorghist din partea judeţului Muscel în cadrul Uniunii Naţionale (1931-1932), reprezintă judeţul în Parlament alături de Constantin (Dinu) I.C. Brătianu (P.N.L.) şi Ion Mihalache (P.N.Ţ). Recunoscându-i-se meritele, fostul parlamentar devine membru în conducerea centrală a partidului (1931-1946), făcând parte din echipa angajată în tratativele de fuzionare cu P.N.L., aripa Tătărăscu, din februarie 1946.

S-a remarcat ca animator al vieţii culturale din Câmpulung şi din judeţul Muscel, ca dirijor strălucit al corului parohial şi al Seminarului Orfanilor de Război „Patriarhul Miron", dar şi prin concertele de binefacere susţinute alături de tenorul bucureştean Nae Leonard, retras la Câmpulung spre sfârşitul vieţii.

Este ctitorul principal, cu mari jertfe, în perioada 1929-1939, al celei mai frumoase biserici rurale de pe cursul superior al Dâmboviţei. La realizarea aşezământului religios a contribuit un colectiv valoros, compus din arh. Dumitru Ionescu-Berechet, sculptorul în lemn Dumitru Iliescu-Călineşti şi pictorii Octav Angheluţă, Gheorghe Vânătoru şi Vasile Blendea, ajutaţi de zugravul Ion Fleşariu. (3)

Meritele sale deosebite l-au îndreptăţit să fie ales preşedinte al Asociaţiei Preoţilor Musceleni (cu 2 mandate) şi membru în consiliul de administraţie al Casei de Economie, Ajutor şi Credit a Asociaţiei Generale a Clerului Ortodox Român din România (1930-1933), primind dreptul de a purta pe viaţă crucea patriarhală de aur şi brâul roşu.

→

(Urmare de la pag. 5)

După această întâlnire, generalul Anton a fost imediat cooptat în coaliţia condusă de către regele Mihai şi a lucrat împreună cu col. Dămăceanu la întocmirea planurilor de acţiune a trupelor care vor lupta în Bucureşti în ziua când se va desfăşura lovitura de palat. În ziua de 23 august, după arestarea lui Ion Antonescu, Mihai Antonescu şi a generalilor Pantazi şi Vasiliu, a fost numit Inspector General al Jandarmeriei, funcţie care i-a oferit prerogativele de a conduce acţiunile jandarmilor de participare alături de armată la alungarea trupelor germane de pe teritoriul României, concomitent cu îndeplinirea misiunilor de apărare a ordinii publice cu care erau îndrituiţi prin lege.

Traseul vieţii generalului Anton a fost unul sinuos. În anul 1946, deoarece începuse să ia apărarea jandarmilor care erau anchetaţi de către autorităţi (sub presiunea ocupantului sovietic) pentru că luptaseră pe frontul antisovietic, a fost trimis în judecată şi condamnat în anul 1949 la 18 ani muncă silnică, degradare militară şi confiscarea averii. În 1952, după un nou proces, a mai primit 10 ani de muncă silnică. În 1956, în urma intervenţiei soţiei sale, Elena Anton, pictoriţă, la o expoziţie a acesteia la care a participat şi Gheorghiu-Dej, generalul a fost eliberat, i s-a dat gradul înapoi şi i s-a atribuit o pensie de 2000 de lei lunar. S-a stins din viaţă la 17 martie 1993, într-un anonimat complet, la vârsta de 99 de ani.

Ca o concluzie, aşa cum actul de la 23 august 1944 a fost unul controversat, nici gestul generalului Constantin Anton nu poate fi altfel, judecarea lui rămânând în sarcina istoriei.

Istoria de lângă noi

A fost compozitor și publicist, secretar de redacție al revistei *Cultura*, organul Asociației Generale a Cântăreților Bisericești din România, fiind invitat în repetate rânduri de Nicolae Iorga la Universitatea de vară de la Vălenii de Munte ca profesor specializat pe probleme muzicale (muzică psaltică, folclor și bizantinologie muzicală). Remarcabil este faptul că preotul-profesor Gheorghe Cotenescu a avut un număr egal de conferințe (13) cu toți ceilalți specialiști în materie la un loc, clerici sau laici, care au fost, de asemenea, invitați (mitropolitul Tit Simedrea, preotul-profesor universitar și academician Nicolae M. Popescu, profesorii universitari Gheorghe Moisescu și Mihail Vulpescu, Emil Riegler-Dinu, unicul doctor în muzicologie până în anul 1938). Comparativ, cei cinci conferențiari cu nume grele care se trăgeau din județele Muscel și Argeș (Ion Chelcea, Radu Gyr-Demetrescu, Florian Ștefănescu-Goangă, Costin Petrescu și Victor Slăvescu) au însumat tot 13 conferințe.

Bun orator și stăpân pe sine în situații dificile, a făcut față cu brio provocării pe care a constituit-o prezența în Parlamentul țării, contracarând inteligent și cu umor fin ostilitatea manifestată virulent pe durata mandatului său (1931-1932) de opoziția constituită în acel moment din reprezentanții P.N.Ț., fiind desemnat în unanimitate de deputații-preoți să țină discursul de omagiere a semicentenarului poetului și omului politic ardelean Octavian Goga.

Susținerea pe plan logistic a partizanilor din munții Muscelului (nucleul din perimetrul Stoenești-Dragoslavele-Muntele Roșu) conduși de colonelul martir Gheorghe Arsenescu l-a transformat în deținut politic (1949-1950). Anchetat inițial la Câmpulung de maiorul Mihail Chicoș și ulterior în celulele-depozit ale Securității din Pitești de către sadicul căpitan de Securitate Ion Cârnu, timp de 14 luni, va fi condamnat retroactiv în mai 1950, în cadrul primului lot format din 36 de musceleni, în frunte cu elevul său Pimen Bărbieru, starețul Schitului Cetățuia-Negru Vodă, și avocații liberali tătărăscieni Nicolae Enescu (fost deputat) și Ion Constantinescu-Mărăcineanu.

Din același lot trebuia să facă parte și nepotul său din Izvoarele, studentul Traian Marinescu-Geagu, fiind arestați amândoi în aceeași lună (martie 1949). Acesta participase la manifestațiile promoharhiste din 8 noiembrie 1945 și 10 mai 1946, iar la alegerile din 19 noiembrie 1946 îl făcuse de râs pe învățătorul Gogu Popescu, impus cu forța de comuniști în funcția de prefect încă din noiembrie 1944. A dat foc urnelor umplute din timp cu voturi ștampilate cu „soarele" dogoritor al Blocului Partidelor Democratice, controlat de comuniști. Alegerile au trebuit repetate, iar Siguranța și apoi Securitatea l-au hăituit neîncetat pe Geagu întreaga țară. În vara anului 1948, Geagu a apelat la unchiul său din Stoenești-Muscel, iar acesta a garantat pentru el în fața colonelului Gheorghe Arsenescu, organizatorul rezistenței anticomuniste din munții Muscelului și Făgărașilor sudici. Arsenescu l-a protejat cât a putut, dar mult prea tânărul Geagu, indisciplinat, s-a întors în mai multe rânduri la Izvoarele, fiind capturat viu la 19 martie 1949, rănit în urma unui incident armat. La mai puțin de un an (4 februarie 1950), a fost executat demonstrativ, fără judecată și condamnare, la intersecția drumului național Câmpulung-Târgoviște cu drumul comunal spre Izvoarele natal. Pentru așa-zisa lui „fugă de sub escortă" – în realitate, pentru intimidarea localnicilor – cadavrul a fost păzit în permanență, iar rudele l-au putut înmormânta creștinește abia după două zile, conform certificatului de deces și crucii ridicate după 1990.

Înaintea judecării și condamnării retroactive (mai 1950), preotului Gheorghe I. Cotenescu i-a fost dat să se întâlnească în închisoare și cu viitorul protopop argeșean Vasile Chițu, fostul său elev de la Seminarul din Curtea de Argeș. Mărturia scrisă a acestuia este pilduitoare.

În luna februarie a anului 1950 am fost arestat. Și pentru că fusesem condamnat în lipsă de Tribunalul Militar București, am fost depus la închisoarea militară din București – Uranus – până la rejudecare. Acolo l-am întâlnit pe părintele Cotenescu. Același om: optimist, plin de haz și de umor. Optimismul său radia împrejur, făcându-i pe ceilalți deținuți să fie mai încrezători în libertate și o viață mai bună. Fusese și el „amestecat în saramura penală" – cum obișnuia el să zică – pentru că adăpostise de ploaie niște fugari în casa sa. Era vorba de grupul de rezistență din Făgăraș (colonelul Arsenescu, Arnăuțoiu etc.). Aștepta și el să fie judecat de Tribunalul Militar București. (4)

„Cadavrul viu" care părăsise penitenciarul Pitești, condus de căpitanul torționar Alexandru Dumitrescu, a primit instantaneu stigmatul social de paria, purtându-l demn până la moartea care ni l-a răpit în februarie 1965. Alături de el au suferit Paraschiva Răuțoiu (soacra sa, unica persoană din Stoenești expropriată de două ori, în 1945 și în 1949, prilej cu care i s-a impus domiciliu obligatoriu în altă localitate), prezbitera Elisabeta Cotenescu (pe care o alinta Veruța), precum și cei trei copii ai lor.

La Sighetul Marmației, în sălile Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței, cei doi membri ai aceleiași familii dâmbovițene, preotul Gheorghe I. Cotenescu și nepotul său iubit, Traian Marinescu-Geagu, figurează la loc de cinste (parter, sala 13: Represiunea împotriva Bisericii și etajul I, sala 48: Rezistența anticomunistă în munți).

Pe lângă apostolatul său întru credință, preotul-profesor Gheorghe I. Cotenescu a iubit școala și copiii, pe care i-a îndrumat și ajutat, iar aceștia l-au îndrăgit și respectat. Printre ei se numără valori perene ale ortodoxiei românești, precum patriarhii Iustin Moisescu și Teoctist Arăpașu, arhiepiscopii Gherasim Cristea și Eftimie Luca, episcopul-vicar Roman Stanciu, vicarul patriarhal Atanasie Glatcovschi, arhimandriții mari duhovnici Sofian Boghiu, Grigorie Băbuș, Tănase Petroniu, Roman Braga, Felix Dubneac, Ioasaf Popa și recent dispărutul Justin Pârvu, profesorii Ioan Rămureanu, Anton Uncu, Ioasaf Ganea, învățatul preot Ilie Băciou, originar din Rucăr și transferat ulterior la Biserica Icoanei din București (viitorul protector al poetului Adrian Păunescu) ș.a.

Dăruiesc, la final, cititorilor mărturia elocventă a școlarului de odinioară, cel vrednic de pomenire, arhimandritul Justin Pârvu (1919-2013):

Îmi amintesc cu drag de frumoasele vremuri pe când eram elev la seminarul de la Cernica, și, printre mulți profesori deosebiți, una dintre cele mai interesante figuri a fost și îmi rămâne în memorie Părintele Profesor Gheorghe Cotenescu. Eu am îndrăgit mult muzica psaltică și de aceea Părintele Profesor prezenta pentru mine un interes aparte, dar nu numai prin talentul său muzical, cât și prin dăruirea sa față de elevi, sacrificiul pe care îl depunea în munca sa pedagogică. Era un om bun ca pâinea lui Dumnezeu, încât noi stăteam foarte relaxați și nestresați la ora Părintelui. Sărmanul Părinte venea așa de obosit, deoarece făcea naveta de la Târgoviște la Cernica, pornindu-se cu noaptea în cap de acasă și bucuria noastră era când drumurile erau înzăpezite și mașinile nu străbăteau de la Pantelimon până la Cernica, fiind astfel scutiți de oră. Așa năstrușnici cum eram noi, Părintele Cotenescu ne iubea pe toți, și în memoria mea rămâne ca o adevărată vioară a ortodoxiei românești, care a mers până în cele mai sensibile tonuri muzicale, dar și sufletești. (5)

Elevul și profesorul se vor întâlni, cu siguranță, în cetele drepților, cuvioșilor și mucenicilor acestui Neam.

Gheorghe I. Cotenescu. Un om simplu, prietenos nevoie mare cu copiii și cu cei nevoiași, îngăduitor și înțelegător la solicitările oricui, veșnic cu un surâs înflorit pe buzele lui cărnoase și cu o vorbă de duh care nu putea să supere pe nimeni.

Să-i fie memoria veșnică, iar viața pildă de urmat pentru toți aceia care își fac scopul vieții din preaslăvirea bisericii, a școlii și a culturii naționale, din pązirea adevăratelor valori morale, din păstrarea și sporirea bunului obștesc, dăruindu-și fără preget toate puterile binelui cetățeanului.

Note

1. Cornelia Bodea, Radu Ștefan Vergatti, *Nicolae Iorga în arhivele vieneze și ale Siguranței regale (1903-1914),* Ed. Mica Valahie, București, pp. 179-180.

2. Nicolae Iorga, „Un act privitor la moșnenii din Muscel", în *Studii și documente cu privire la istoria Românilor,* vol. XX, Ed. Ministerului de Instrucție Publică, București, 1913, pp. 28, 64-65.

3. Ion Popescu-Argeșel, *Mănăstirile și bisericile din Muscel la cumpăna dintre milenii,* Ed. Fundației România de Mâine, București, 2000, coperta I și pp. 16, 213-214.

4. Preot Vasile Chițu, „Părintele Gheorghe Cotenescu", în *Buchet de biserici argeșene. Memorii și cuvântări,* Ed. Dacpress, Curtea de Argeș, 2006, pp. 121, 199-202.

5. *Atitudini,* Mănăstirea Petru-Vodă, com. Poiana Teiului, județul Neamț, anul IV, nr. 21 (1)/ianuarie 2012, pp. 82-87.

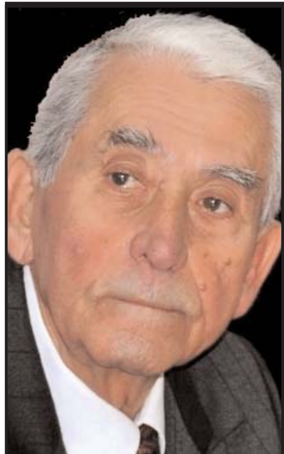
Din învățături...

Și firea cea întunecată a lui Adam am schimbat-o, și nu numai a lui Adam, ci și toată zidirea mea, care mă iubește, care a fost din seminția lui. Căci eu v-am mântuit pe voi toți de fața satanei cea rece și scârnavă. Vouă v-am dăruit fața mea cea luminată, ca să vă luminați de la dânsa. Și eu aștept întotdeauna pe cel ce va veni la mine să se îndulcească neîncetat de fața mea. Voi, făptura mea, de ce n-ați îndrăgit fața mea? Voi din voia voastră singuri v-ați dat feței satanei, n-ați îndrăgit fața mea, ci v-a plăcut fața satanei. Cât v-am izbăvit eu de fața lui, iar acum cine v-a sfătuit să primiți iar întunecare de la fața lui? Fața mea n-ați îndrăgit-o, iar fața celui ce a călcat porunca mea și este vrăjmașul vostru ați îndrăgit-o. Cât v-am pregătit raiul meu și v-am dăruit cununi împletite din cele nepieritoare! Voi, făptura mea, de ce n-ați venit la raiul meu, să primiți cununile pe care vi le-am pregătit, ca să vă încununați cu ele? În locul raiului meu, voi ați primit temnițele iadului. Nu pentru voi am pregătit eu temnițele iadului, făptura mea, ci le-am pregătit pentru satana și îngerii lui. De ce m-ați lăsat pe mine și raiul meu și ați mers la iad, unde a fost pregătit diavolului? Căci doar raiul meu îl pregătisem și vi-l dăruisem vouă. Asemenea, zidirea mea, și mesele mele cele dulci și nepieritoare vouă vi le dăruisem, ca să vă bucurați întotdeauna de ele și niciodată să nu se ia dinaintea voastră.

Istoria de lângă noi

Un volum biografic de excepție

Radu THEODORU

Unul dintre cursurile cele mai complexe pe care l-am însușit vrând-nevrând în Școala de Ofițeri Aviație, Secția Navigatorilor, 1943-1945, a fost intitulat „Hărți și Proiecții". Aviația Regală având în dotare doar avioane tactice, cu autonomie de zbor redusă, aviația de vânătoare de zi, cea de asalt și observație practicau navigație estimată-observată. Făceau excepție bimotoarele de bombardament, care practicau și navigația radio, iar cu totul singular și aviația de recunoaștere, care avea navigator și folosea toate tipurile de navigație ale vremii, în afara celei astronomice.

Cerul era vital, harta fiind atunci alfa și omega în navigația aeriană estimată, aparatele de bord la monomotoarele de observație și vânătoare și bimotoarele de asalt reducându-se în general fie la busola clasică, fie la girocompas și, mai rar, la radiogeometru.

Capitolele rezervate proiecțiilor mi-au dat destulă bătaie de cap, fiind pline de algebră și geometrie sferică, desigur, interesante pentru cultura unui ofițer de aviație, dar complet în afara practicii cotidiene. Având doi unchi paterni ofițeri de aviație trecuți în Serviciul Geografic al Armatei cu funcții de vârf, pe lângă cursul „Hărți și Proiecții" am venit în contact direct cu făuritorii hărților României Mari și cu metodele lor de lucru, vara în teren, iarna la birou, fără să fi aflat în cei doi ani de studiu și de aerodrom că istoricul acestei specialități de mare complexitate are în Oștire un precursor și un fondator autohton în persoana Generalului savant Constantin I. Brătianu.

A trebuit s-o aflu după 70 de ani, la Palatul Brătianu, când amfitrionul atâtor seri literare și cultural spirituale remarcabile, nepotul Generalului, scriitorul Ion Brătianu, a organizat lansarea volumului biografic al înaintașului său (*Generalul Constantin I. Brătianu. Un mare Brătian își revendică nemurirea*, Editura Fundației Culturale „Ion I. Brătianu", București, 2015), omagiindu-și astfel încă unul dintre celebrii ilustrei sale familii, făuritoare de istorie modernă a României.

Volumul, prezentat atât de elogios de Mihail Diaconescu, este semnat de prof. univ. Florian Tănăsescu în tandem cu fiul său, Nicolae Tănăsescu, însumând o uriașă muncă de cercetare în arhive și biblioteci, de selectare a documentației, de sistematizare și esențializare a ei, reușind pe deplin să recreeze o personalitate complexă de ofițer savant, matematician remarcabil, excelent organizator și formator de echipă, patriot angajat în serviciul țării prin Oștire, la nivelul deciziilor, vizând o componentă fundamentală a istoriei militare și a celei civice, anume:

– întocmirea hărților teatrului de operațiuni militare din sudul Dunării, pe atunci vilaet otoman, necesare Armatei Române în Războiul Independenței, mai apoi în Războaiele Balcanice,

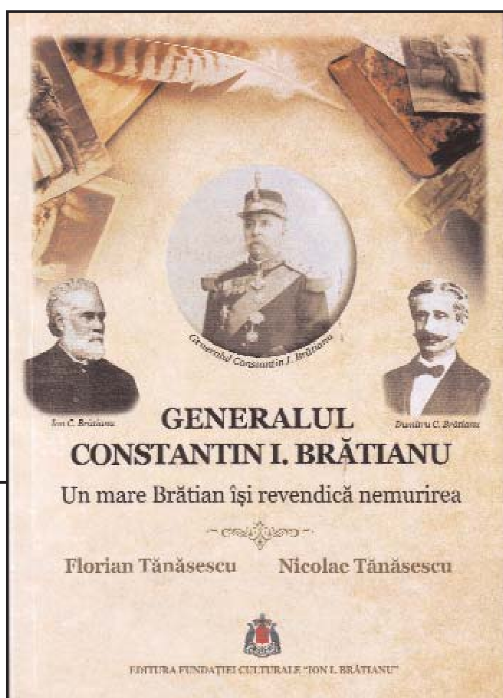
– cadastrul,

– harta vechiului Regat.

Reușita esențială a celor doi autori constă în reconstituirea complexă a epocii care a condiționat formarea psihomorală și socioprofesională a Generalului, determinându-i opțiunile, sancționându-i sau promovându-i ideile și idealurile, ulcerându-i buna credință sau, în final, trecându-l pe sub furcile caudine ale parlamentarismului demagog, anarhic, bugetivor și incapabil de continuități constructive, determinându-l să-și impună ideile novatoare prin intermediul presei și al tiparului, fapt care a îmbogățit substanțial atât bibliografia de gen, cât și personalitatea ofițerului savant, săltându-l în istorie.

Este remarcabilă tehnica folosită de autori pentru a stabili interdependența, epoca, personalitatea militară a Generalului Constantin I. Brătianu. De la biografie și spațiul geofamiliar în care s-a format, la bibliografia bogată care-l personalizează ca novator și creator în profesie, de la presa vremii la tratatele de istorie, de la notele Generalului la luările lui de poziție, la stări de lucruri sociopolitice nocive, la care se adaugă documente critice ale ședințelor Senatului, se însumează selectiv amalgamul care formează, determină și caracterizează o epocă pe care o percepem în textul ei cotidian, dar și în subtextul ei, acolo unde constantele istorice asimilează sau resping sugestive etape sociopolitice investigate.

Pe scurt, un volum biografic de excepție!

Constantin I. Brătianu (17 septembrie 1844, București – 6 ianuarie 1910, București), general, geodez și topograf. Membru corespondent al Academiei Române (10 aprilie 1899).

După terminarea cursurilor primare și secundare, în 1862 s-a înscris la Școala de Ofițeri din București. Și-a continuat specializarea la Observatorul din Paris și la Serviciul Cadastral al Franței, fiind apoi detașat pe lângă Statul Major al Serviciului Geografic al Armatei franceze la Paris și în Algeria (1868-1870). Și-a desăvârșit pregătirea la Serviciul Geografic al Armatei belgiene (1871) și la Institutul Geografic al Armatei din Viena. A fost director al Institutului Geografic al Armatei (1885), subșef al Statului Major General (1887). A urcat treptele ierarhiei militare până la gradul de general de brigadă (1896). A luat parte la Războiul de Independență (1877-1878), în calitate de ofițer de stat-major, organizând Serviciul de Reproduceri Cartografice și comandând Secția Topografică de pe lângă Marele Stat Major al Armatei. S-a aflat, alături de Constantin Barozzi, George Slăniceanu ș.a., printre întemeietorii revistei *România Militară* (1864). S-a numărat și printre colaboratorii unor publicații ale vremii: *Analele Academiei Române, Cercul Publicațiilor Militare, Revista Armatei, Revista Infanteriei, Revista Nouă, Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie* etc. În vederea întocmirii hărții României, a efectuat numeroase lucrări topografice și geodezice, ale căror rezultate le-a expus pe larg în studii privitoare la însemnătatea hărților în domenii dintre cele mai variate: *Însemnătatea chartei României pentru economia noastră națională* (1901); *Însemnătatea chartei țării pentru apărarea națională* (1902); *Însemnătatea chartei țării pentru istoria patriei și a neamului* (1905); *Însemnătatea chartei țării pentru stabilirea regimului cadastral în România* (1910). A făcut numeroase călătorii prin țară, pentru coordonarea lucrărilor topografice și geodezice, ale căror rezultate le-a sintetizat în: *Notițe asupra chartelor actuale ale României, urmate de un proiect pentru alcătuirea chartei generale a Regatului* (1888); *Instrucțiuni pentru determinări geodezice* (1895). A militat pentru organizarea și realizarea unor măsurători cadastrale: *Trebuința de a se face cadastrul României cu modele de întrebuințat. Organizarea serviciului cadastral și proiect pentru buget de venituri și cheltuieli* (1899); *Stabilirea regimului cadastral de care are nevoie România* (1903). Și-a legat numele, alături de Grigore Tocilescu și George Ioan Lahovary, de *Marele dicționar geografic român*, realizat sub auspiciile Societății Române de Geografie, al cărei membru fondator a fost (1875).

(După Dorina N. Rusu, *Dicționarul Membrilor Academiei Române, 1866/2010*, Editura Enciclopedică, București, 2010)

Neîntrerupt, timp de 45 de ani, am luat parte la munca de propășire a Armatei pe vreme de pace, la glorioasele și strălucitele fapte în vreme de război, la zile bune și fericite, ca și în zile de nevoi și grele încercări.

În acest lung răstimp am avut încă rarul noroc de a mă găsi la elaborarea hărții țării încă din originea lucrărilor: mai întâi ca ajutor al întemeietorului Serviciului nostru geografic, General C. Barozzi, și apoi, în curs de 15 ani, ca Director Superior al Institutului Geografic al Armatei.

Harta țării, această însemnată operă, menită, cum zicea M.S. Regele, a scoate țara din regiunea necunoscutului, îmbrățișează astăzi o întindere de peste 101.017 kmp; astfel, a mai rămas de executat ca la (circa) 32.738 kmp pentru ca să posedăm icoana fidelă a terei în toată a ei întindere.

Neîndoielnic, mi-ar fi fost plăcut a executa și această mică porțiune pentru a desăvârși în întregime opera ce am început-o, sunt astăzi tocmai 35 de ani, și la care am lucrat neîntrerupt cu nădejdea de a nu închide ochii fără de a nu o vedea încheiată.

În același timp, de ce aș înăbuși un sentiment ce mă stăpânește puternic în acest moment, când silit sunt a mă despărți de armată, de acea familie de elită a națiunei, în sânul căreia am petrecut cei mai dulci și mai frumoși ani ai vieții mele! Dar cum zic, atins de limita de vârstă a activității mele în armată, nu-mi rămâne decât să mă închin rigoarei, căci ad impossibilia nemo obligatur.

Port însă cu mine mângâierea că în această lungă carieră, prin nimic n-am demeritat, prin nimic n-am rămas în defect. Până unde am ajuns, precum și tot ce am putut îndeplini, le datoresc numai unei munci cinstite, care a fost totdeauna călăuzită și însuflețită de sentimentul datoriei către Țară, al credinței către Rege, al supunerii neclintite către Șefii mei!

Acum, departe ca și aproape, pururea voi fi cu adevărat și neclintită iubire pentru armată.

Luându-mi rămas bun de la tovarășii mei de muncă, mulțumesc tuturora cu căldură frățească pentru concursul necondiționat ce mi-au dat și le urez din adâncul sufletului să meargă tot înainte, pururea cu tăria și încrederea ce ne-o dau Dumnezeu, Patria și Regele.

În fine, gândul meu acum se îndreptează către toți tovarășii mei de muncă din timpul lungei mele cariere, către toți vrednicii și neobosiții mei comilitoni, care în orice timp și la orice împrejurări au știut servi guvern, țară și tron, dând zilnic tuturora pildă datoriei, a muncii și a jertfei pentru patrie, și făcându-mă și pe mine a mă socoti mândru de a fi fost în rândul lor, când ca egal, când ca șef, totdeauna însă în legături de inimă și de suflet ca acelea care niciodată nu se rup și niciodată nu se uită.

Lor și cititorilor acestor rânduri le trimit o călduroasă și devotată salutare!

Totul pentru neam, nimic pentru noi!

Iubesc și stimez totul ce este român, sunt român… și prefer națiunea mea oricărei alte națiuni…, oricărei alte țări. Iubesc România cu toate defectele sale, iubesc guvernul său și legile sale, cu toată imperfecțiunea lor. Doresc însă ca aceaste imperfecțiuni și defecte să dispară.

S-a pierdut… din vedere adevărul că tainele măreției unui neam nu sunt de a sfărâma operele înaintașilor, ci, dimpotrivă, ea consistă ca pe temelia sănătoasă a trecutului generațiile cele mai noi să zidească spre tăria prezentului și chezășia viitorului.

Generalul C.I. Brătianu

Măiastra cântecului

Nicolae MELINESCU

*Cultura populară este pentru românism unul dintre pilonii cei mai trainici și mai robuști. Semnificațiile decorațiunilor, ale arhitecturii și ale muzicii populare au creat o comunicare simbolică, translație permanentă între generații, al cărei sens a fost și este păstrarea identității naționale. Folclorul, în acest peisaj, rămâne depozitarul valorilor celor mai profunde ale românismului, structura de rezistență în calea depersonalizării și alienării noastre ca națiune. Doinele, horele, baladele, Călușarii (incluși în patrimoniul UNESCO, pentru unicitatea, vitalitatea și exuberanța lor) s-au integrat în conștiința colectivă, au fost repere fundamentale pentru momente de bucurie sau tristețe în viața fiecăruia. **Maria Dragomiroiu** s-a identificat cu universul cântului popular, pe care-l slujește de peste patru decenii cu dăruire, cu sacrificii, cu efort și cu o imensă dragoste de oameni. Pornită în lume dintr-un sat vâlcean în anii adolescenței, Maria Dragomiroiu își amintește și acum că revenind la țară retrăiește și revede întâmplări din copilărie, departe de imagini idilice, o copilărie încărcată de grijile și corvezile pe care le impunea viața la sat tuturor familiilor dependente de munca câmpului pentru un trai de subzistență. Când făcuse primii pași pe drumul anevoios și dificil al afirmării, scriitorul Dinu Săraru aprecia, în 1982: „Maria Dragomiroiu vine în lumea cântecului popular cu o bucurie atât de luminoasă și cu o dăruire atât de fericită încât, ascultând-o, am mereu sentimentul că anotimpurile toate izvorăsc și se împlinesc în luncile Oltului”. (Dinu Săraru în Oana Georgescu,* Maria Dragomiroiu. Cântecul și dragostea, *Editura Alfa, București, 2015, p. 37.) Oricâte greutăți a avut de înfruntat, pe care le-a depășit cu tenacitate și stoicism, „doamna cântecului popular românesc” a rămas pasionată de tot ceea ce i-a dat cultura populară, mediul în care s-a născut și a crescut.*

Cultura populară românească se poate mândri acum, cum s-a mândrit și în trecut, cu valorile ei specifice extrem de generoase. Noi, românii, suntem un popor care și-a păstrat cu sfințenie tradițiile care încă nu s-au pierdut. Avem o bogăție de cântec, de port popular, cu o diversitate extinsă de genuri care țin de regiunile folclorice. Avem Transilvania, Maramureșul, avem Bucovina, avem Dobrogea, toate cu specificul lor. Când mă gândesc la Oltenia noastră, mi se umple sufletul de bucurie, îmi tresaltă inima în piept. După mine, noi, ca popor, suntem prin aceste tradiții și, prin spectacolele care le poartă și în afara granițelor, ne reprezentăm identitatea noastră românească de neegalat tocmai pentru că avem cu ce să ne mândrim. Nu s-au pierdut obiceiurile profunde, modul în care întâmpinăm și petrecem de sărbători, mai ales la sat. Mulți dintre noi mai au un bunic, sau un părinte care trăiește la țară, acolo unde sărbătorile rămân pline de farmec. Și eu abia aștept să mă duc de sărbători în satul natal din Vâlcea, fie de Paști, fie de Crăciun, pentru că noi păstrăm spiritul unor asemenea mari sărbători. Pe mine m-a ajutat Dumnezeu să pot colinda prin lume și nicăieri nu simt parfumul acela de sărbătoare ca la mine acasă.

Muzica populară sintetizează sufletul unei națiuni și îl comunică prin sunete care nu au nevoie de traduceri, de formulări și explicații. Ea comunică stări profunde de bucurie, de tristețe, de dor sau de amărăciune, de iubire și de înseninare. În armonia doinei și a baladei, Maria Dragomiroiu a descifrat și a păstrat tainele devenirii ca om și ca român. „Când eram copil, mai ales primăvara, când mergeam cu vitele [la păscut], îmi plăcea să mă apropii cu ochii de pământ, să văd, să simt și să ascult viața la firul ierbii, cu toate regulile și tumultul ei”. (op. cit., p 140) Din această percepere primordială, curată și constructivă a izvorât dorința de a se dedica unei cariere atât de bogate și atât de frumos împodobite cu nenumărate succese dăruite acestui filon esențial al identității naționale.

Eu cred că acesta a fost destinul meu și sensul vieții mele. M-am născut cu această dragoste pentru muzică, pe care am simțit-o de când eram mică. În momentul în care auzeam la difuzorul stației de radioficare muzică populară îmi tresărea inima. Așa am simțit muzica. Mi-a cântat și mama mea foarte frumos și nu m-aș fi văzut făcând altceva în această viață și, dacă ar fi să o iau de la capăt, același lucru l-aș face, aș cânta, ceea ce este foarte dificil. Cel mai greu mi-a fost că i-am privat pe copiii mei de prezența mea permanentă ca mamă lângă ei. Am tot fost plecată mereu, dar asta este meseria, a trebuit să colind țara, să interacționez și să stau de vorbă cu oamenii, să merg acolo unde aceștia trăiesc, acolo unde m-au chemat și să le dăruiesc harul dat de Dumnezeu pentru ca să fiu artistă. „Cele mai frumoase și emoționante texte ale mele le-am creat nu în liniște, ci printre oameni, în mașină, în avion. Atunci mă rup de tot ceea ce este în jurul meu, zgomotul din jur mă izolează asemenea pereților unei case, și așa îmi vin în minte cele mai frumoase și profunde versuri.” (*Ibidem*, p. 142) Copiii mei au fost foarte înțelegători și mi-au înțeles mesajul. Către muzică a fost chemarea mea, asta am simțit, tot așa cum există și trăiesc la mine la țară, la Ionești, chemarea pământului. Acolo mă încarc cu energie.

Ca marcă identitară, folclorul, muzica populară autentică, păstrătoare a valorilor românismului, are de înfruntat asaltul modelor, tendințelor și influențelor pe care le aduce modernismul, consumismul și snobismul. De aceea, eforturile unei artiste cum este Maria Dragomiroiu onorează tendința inevitabilă de a relansa, de a revitaliza muzica populară în mediul suprapopulat cu manifestări facile, de subcultură, care nu țin cont de identitate și de tradiție și încearcă să se impună prin variantele comerciale.

De fapt, se desfășoară o luptă care a existat întotdeauna, dar acum a intrat într-o perioadă mai agresivă. Acest filon al folclorului nu va dispărea, pentru că muzica populară și folclorul în ansamblu reprezintă ce avem noi mai frumos, acel ceva care se află tocmai în sufletul fiecăruia și în zestrea colectivă care ne unește. El păstrează și sublimează toate sentimentele noastre, toate trăirile omului, fie că sunt provocate de bucurii, de tristețe, sau de înstrăinare. În fluența sunetelor, împletite uneori cu versuri sensibile, sincere, găsim tablouri frumoase păstrate de muzica populară, tablouri poetice frumoase care nu mai există altundeva. Toate celelalte genuri de muzică se inspiră din folclor ca să reziste. Tocmai de aceea folclorul nu va pieri, pentru că el curge frumos așa cum se alege aurul din nisipul pâraielor de munte și folclorul își va găsi întotdeauna drumul propriu și va dăinui pentru că ceea ce este valoare, rămâne valoare și aparține sufletului românesc. E adevărat, societatea se schimbă, omenirea se schimbă, așa cum este normal, apar alte nevoi ale spiritului, lumea vrea altceva, dar fiecare are publicul său. Fiecare perioadă are dominantele ei. Îl amintesc aici pe Dincă Schileru (nota 1), care a avut perioada lui de glorie marcată de cântece cum ar fi „Neică Dincă, Neică Dincă/ Geaba ai casă de sticlă/ Dacă n-ai și ibovnică”. Prin acest exemplu vreau să argumentez că fiecare perioadă are propria istorie. Noi mergem cu ea, rămâne istorie și ceea ce trăim este însuși momentul. Acestor trăiri li se adaugă farmecul experiențelor proprii, redarea lor în sunetele muzicii populare care ne identifică, ne particularizează și ne face să contribuim cu trăsăturile proprii la cultura universală.

Unii au șansa să se nască în mediul melosului popular. Alții îl descoperă pe parcursul vieții prin educație, prin influențe. Maria Dragomiroiu s-a dovedit a fi însuși fructul acestuia, ceea ce i-a impresionat în timp pe alți olteni celebri, dar nu în lumea cântului. „Eu, fiu al Vâlcii, sunt atent la evoluția talentelor ridicate de pe meleagurile noastre. Motiv care a făcut să păstrez în memoria mea afectivă, dragostea și uriașul interes cu care v-a privit [Maria Dragomiroiu] marele public încă din cei dintâi ani ai afirmării dumneavoastră. De atunci, an de an, ați fost fără încetare o prezență strălucită pe marile scene, la marile festivaluri, adunând admirație, premii, distincții. Și iată cum, dacă în momentele romantice din anii de liceu, când în clasa goală, cântați în fața unui singur spectator – femeia de serviciu, care se oprea din treabă ca să vă asculte și să vă aplaude –, astăzi aveți parte de săli arhipline și de milioane de admiratori. Evoc acest fapt pentru că simt astăzi, mai mult ca oricând, că tineretul nostru are nevoie de modele adevărate.” (Mugur Isărescu, Guvernatorul Băncii Naționale a României, în Oana Georgescu, op. cit., p. 154.) Pe lângă sensibilitate, timbru cu totul special și convingător, evoluția în viață și în muzică a Mariei Dragomiroiu a dovedit o foarte mare forță, o consecvență în atingerea scopurilor propuse, în modelarea unor daruri de suflet către public, cu răbdarea și arta unui bijutier.

Eu de această forță nu-mi dau seama direct, conștient. Dacă așa sunt percepută din exterior, eu nu pot să fiu decât fericită. Din fire, sunt un om pesimist și multă vreme nu am avut încredere în mine și o mărturisesc deschis. Asta din cauza copilăriei mele foarte grele, când am trăit temeri extraordinare, care m-au urmărit toată viața. Și acum, când intru pe scenă, am niște emoții înfiorătoare pe lângă cele firești, constructive, care ajută la transmiterea mesajului de suflet. Îmi este frică tot timpul de scenă și, mai ales, să nu greșesc. Talentul și stăruința m-au ajutat pentru că mi-am dorit să cânt. Îmi place să comunic cu lumea și fluxul în ambele sensuri între mine și public mă încarcă cu energie. Simt nevoia să dăruiesc și văd bucuria pe chipurile oamenilor, în strălucirea ochilor lor. În schimb, primesc energie din partea celor care mă ascultă și de aceea eu pe scenă nu obosesc. La concertul aniversar (20 octombrie 2015, „35 de ani de la debut, 35 de ani de succese”) de la Sala Palatului, timp de cinci ore intram, reveneam pe scenă la numai câteva minute, între timp îmi schimbam costumul, făceam un maraton care mă încărca și mă ajuta tocmai acest schimb de energie. Am luptat și am muncit pentru că am simțit că oamenii primesc cu bucurie cântecele mele. Tot așa au considerat și oamenii de specialitate. Ei mi-au acordat numeroase premii, considerând că le merit, dar pe mine mă interesa ca la fiecare apariție, fie în fața a zece oameni, fie a două sute de mii, să-i conving prin emoția mea și să trec fiecare examen pe care-l reprezintă prestația mea scenică. Sigur, păstrez toate aceste trofee într-un loc special la mine acasă, la țară, dar întâlnirea cu publicul rămâne cea mai importantă pentru mine. Pe de altă parte, fără cântec popular, fără joc popular, fără aceste tradiții, nu putem să ne continuăm drumul prin lume, ne pierdem.

Fire sensibilă, atentă la sentimentele pe care le transmite unui public generos, divers și primitor, interpreta și creatoarea de folclor muzical „a depus permanent efortul de a-și depăși propria condiție, prezentând în ipostaze diverse, în cadrul unor producții din ce în ce mai complexe, genuri muzicale diferite, concentrându-se pe repertoriul tradițional, unul dintre accente deplasându-se către ideea de creație ca spectacol, iar limitele stilistice fiind împinse până la frontiera cu muzica ușoară și cea de petrecere”. (Profesor dr. Elise Stan, etnomuzicolog, în Oana Georgescu, op. cit., p. 163) Aceleași preocupări s-au remarcat și în producția discografică.

Nevoia de românism

Cel mai recent album al meu se intitulează „Femeia este trandafir”. Majoritatea dintre cântecele de pe acest album sunt inspirate din cartea *Vorbe cu tâlc* de Vasile Militaru (2), cel care a murit în închisorile comuniste. Când eram la Chicago, acum douăzeci și ceva de ani, mi-a dăruit-o părintele Calciu Dumitreasa. Pe lângă versurile cărții, am folosit proverbe, zicători, vorbe cu tâlc. Mi-a fost de ajuns să am o strofă pe lângă care am brodat cântecele mele, abia acum după două decenii de când mi-a fost dăruită cartea. De la aceste vorbe cu tâlc ale lui Vasile Militaru eu am dezvoltat seria mea de cântece. Și apoi, femeia nu este o floare? Iar florile, alături de simbolul soarelui, al bradului, al spicului, și de cele creștine, împodobesc portul popular. Despre mine se știe că sunt interpreta de muzică populară care are foarte multe costume autentice. Din păcate, nu le pot duce peste tot. Noi plecăm tot timpul, iar unele costume sunt așa de fragile că nu pot fi îmbrăcate la repezeală, sau cărate oricum. Ele sunt ca niște pietre nestemate pentru mine. Le-am recondiționat pe toate. Am avut o prietenă, Marina, care a terminat bele-arte, a pictat foarte frumos. Ea mi-a creat cam douăsprezece costume care au dezvoltat motivele tradiționale și au păstrat farmecul ținutei țărănești. Unele sunt stilizări, cum este pomul vieții, culorile primăverii sau ale toamnei.

În spațiul public abundă așa-zise evenimente muzicale zgomotoase, agresive, triviale sau chiar vulgare. Spectacolele de muzică populară ale Mariei Dragomiroiu fac, totuși, săli pline și înregistrează succese de public impresionante. Unul dintre secrete rămâne calitatea artistică a acestor evenimente. „Doamna Maria este exact așa cum ar trebui să fim toți artiștii. Pentru că înainte de toate trebuie să vii în fața spectatorilor cu sufletul și spiritul, chiar dacă sunt vulnerabile… Cred că fiecare apariție pe scenă, fiecare concert este unic și irepetabil. Poate că de aici vine teama doamnei Maria înainte de a intra pe scenă.” (Nelu Paleru, interpret de muzică de petrecere, în Oana Georgescu, op. cit., p. 160) Din această frământare au rezultat săli pline ale iubitorilor de folclor real și pur din punctul de vedere al mesajului artistic.

Mi-a fost destul de greu, mi-a fost frică, pentru că gustul publicului s-a mai schimbat, s-a deplasat spre partea mai modernă. Am început cel mai recent spectacol al meu cu un cântec de leagăn pentru copiii mei, cu „Lună, Lună nouă/ Taie pâinea-n două”, cum am făcut eu un leagăn din razele Lunii și din florile din grădină pentru fetița mea, Ileana. Lumea nu prea mai are răbdare și am avut emoții, dar mi-am dat seama că publicul percepe ceea ce este valoros. După aplauze și după tot acest flux de energie mi-am dat seama că această trecere de la începuturi până spre cântecul de petrecere a fost foarte bine primită de lume. Nu am foarte multe spectacole. Cel de la sala Palatului, la care am avut și zece invitați, a fost un eveniment, dar spectacolele mele nu sunt foarte dese. Vreau să-i mulțumesc domnului Anghel Stoian pentru profesionalismul cu care a realizat acest spectacol. Nu a pus afișele cu numai trei săptămâni înainte, ci s-a implicat pe deplin. Trebuie să te vadă lumea, trebuie să știe lumea că urmează un eveniment și asta se face cu muncă, trebuie să te duci pe la televiziuni, să revii cu afișe, să-ți simtă prezența. Un afiș rezistă trei ore. În spatele lui este o muncă intensă care mobilizează mulți oameni. Unii pun din nou sute de mii de afișe, se investesc niște bani ca să fii în atenția publicului. Afișul meu a fost peste tot cu cinci luni înaintea spectacolului propriu-zis și rezultatul a fost succesul de public.

În conjunctura actuală este discutabilă și merită analizată valoarea identității naționale, pentru că, între simbolurile sale, folclorul, muzica populară mai conțin acele trăsături expresive unice, proprii românismului.

Identitatea națională are o valoare fără precedent și trebuie să ajutăm toți din cultură să o menținem, pentru că altfel ne risipim, ne pierdem dacă nu păstrăm aici, pe-un picior de plai, această identitate, dacă nu ne luptăm pentru ea. Noi trebuie să ne facem simțită prezența și să avem grijă de tot ce este valoros, pentru că alții din afară nu știu despre ce este vorba. Păcat că nu se face o promovare mai puternică a tradițiilor noastre populare, pentru că de România s-a știut mai mult și mai bine tocmai datorită folclorului și calitățile creației populare nu s-au pierdut, dar ele au nevoie de promovare, trebuie investit și în asta. Țara asta cât e de frumoasă nu înseamnă numai copii care mor de foame, pentru că asemenea situații triste se întâlnesc pretutindeni în lume. La New York am văzut noaptea cum ridică vântul gunoaiele printre zgârie-nori, dar nimeni nu le scoate în evidență. La noi, orice se vede, deși am progresat și noi. Nu suntem ajutați, dar nici noi nu știm să ne promovăm valorile. Vedeți, talentul și pregătirea profesională sunt surori. Ai talent, dat de Dumnezeu, dar trebuie să muncești foarte mult pentru că altfel el se pierde. În măsura în care el există pentru un om corect cu sine, conștient de ceea ce dorește să facă în viață, combinat cu efortul persistent, acest om ajunge acolo unde își dorește, poate să își urmeze visul. Conjunctura are și ea partea ei. Dacă în viață ai talent și muncești, dar nu întâlnești situația și oamenii care să te remarce, totul devine foarte greu și incert. Eu am avut și această șansă, să întâlnesc oameni care m-au ajutat și cărora le mulțumesc cu recunoștință.

Prin concerte și turnee, nu numai în țară, ci și afara granițelor, Maria Dragomiroiu a dus cântecul nostru popular în comunități cu rădăcini românești, construind sau refăcând punți de legături sentimentale cu românii trăitori în alte țări, dar și cu localnici care și-au inclus în mediul familial concetățeni de ai noștri.

Cred că și datorită românilor căsătoriți în străinătate eu am mai prins curaj, pentru că acolo ei trăiesc, într-adevăr, actul artistic. La spectacol se adună oameni originari din toate regiunile țării. Pentru fiecare am învățat de-a lungul timpului cântece din toate zonele folclorice, ca să vibreze fiecare. Așa cântăm împreună, plângem împreună, râdem împreună, jucăm împreună pentru că mie îmi place. Eu sunt un artist care nu rămâne pe scenă. Acolo rămâne formația, iar eu cobor printre oameni pentru că acolo mă simt bine și elimin această diferență dintre artist și public. Așa, oamenii din public mă privesc de la egal la egal. Așa mă simt eu bine, ca ei să rămână în suflet cu o seară sau o zi de spectacol minunat, care i-a făcut să vibreze pentru că eu îi invit să cânte cu mine și așa se creează o atmosferă ca la hora satului. Pentru mine asta înseamnă totul, pentru că dispare diferența dintre artist și spectator. Românismul pentru mine înseamnă locul unde m-am născut, rădăcina mea de care am mare grijă, înseamnă acest popor care mie îmi este foarte drag. Nu aș trăi niciunde în altă parte. Mi s-a propus să rămân în multe alte locuri de pe planeta asta, dar pentru mine acasă este România, cu toate relele și bunele. Trebuie să ținem la tot ceea ce înseamnă românism, la tot ce înseamnă să fii patriot. Aici să ne adunăm și să formăm o forță, să nu ne risipim. Tot ceea ce înseamnă frumos și îmi dă încredere în mine înseamnă România și românismul.

Note

1. Nepot de pandur de-al lui Tudor Vladimirescu (n. 1846, Schela Gorjului), Dincă Schileru este considerat primul țăran în Parlamentul României (1879- 1916). A avut doar 42 de zile de școală, dar asta nu l-a împiedicat să ajungă un om luminat, cu largă deschidere spre educație și comerț, către politică și către industrie. El a făcut, în Oltenia, prima încercare rudimentară de a extrage petrol (1883), a descoperit la Schela singurul zăcământ de antracit din România și a călătorit și în străinătate pentru a convinge investitori străini să exploateze zona. În Parlamentul românesc a purtat costumul *gorjenesc-schileresc*, ale cărui detalii au devenit manual etnografic. http://www.alexradescu.ro/2011/01/dinca-schileru-un-taran-gorjean-facu-istorie.html, accesat la 27 octombrie 2015.

2. Vasile Militaru (n. 19 septembrie 1885, Dobreni, județul Ilfov – d. 8 iulie 1959, închisoarea Ocnele Mari), poet și scriitor român naționalist, fost deținut politic sub regimul comunist din România, care a publicat și sub pseudonimul Radu Barda.

Lacrima Anei

Vasile Constantinescu (18 decembrie 1943, Mitoc, Botoșani – 20 octombrie 2004, Iași), poet, prozator și eseist. Facultatea de Filosofie a Universității „Al.I. Cuza”, Iași (1965-1970). Redactor la *Cronica*, Iași, unde și debutează, cu versuri, în 1967. Colaborează la *Convorbiri literare, Amfiteatru, Ateneu, Tribuna, Dacia literară* etc. Editorial, debutează în 1971, la Editura Junimea, Iași, cu volumul *La țărmul clipei*, de unde este reluat și poemul alăturat. A primit Premiul Asociației Scriitorilor din Iași, în 1981 și 1990. Alte cărți: *Am inventat o planetă* (1978), *Spațiul dintre cuvinte* (1981), *Sfera cu raze inegale* (1985), *Dincolo de geamanduri* (1990), *Când sosește Moș Crăciun* (1994), *O lume de senzații* (1996), *Cartea cu semne fermecate sau Drum imaginar prin abecedar* (1997), *A opta zi de la facerea lumii sau Fragment dintr-o piele de șarpe* (1997), *Destinul spiritului și secolul XXI* (1998), *666. Misterul numărului apocaliptic* (2001), *Apocalipsa decodificată sau Schimbarea algoritmului* (2002), *Între Alfa și Omega* (2003).

Ana

Arde vid sfânt în zidul mănăstirii,
Viul Anei peste cer, unic vid –
Ochi alb în albă stea, focul iubirii,
Vis dând absolutului un ochi de zid;

Ne naștem toți cu drumul sângerând
Spre el prin al ființei os și-n temelie
Ne adâncim în noi destin de vis flămând,
Izvor halucinând spre zbor de piatră vie.

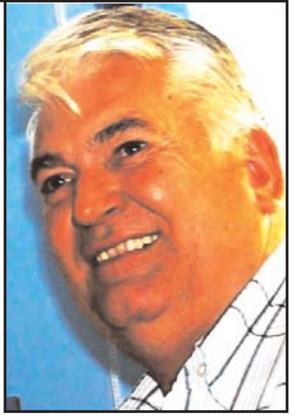
Înainte de viață și înainte de moarte,
Înainte de tot și nimic a fost golul de noi
Și-n prag de lut ne naștem, mai departe
Invers cu drumul ce ne trage-napoi

Să căutăm spre-al Anei bocet sfânt
Din pietre, fulger de altar iubirii
Și ne zidim mereu în noi pământ –
Trupuri murind sub zidul mănăstirii...

Sub crugul Eminescului

Traducerile eminesciene, din perspectiva „ideii europene”

Florian COPCEA

Viziunea organicistă eminesciană asupra culturii legitimează traducerile ca mijloace de realizare a unor legături organice între literaturi și de punere în evidență a influențelor modelatoare și catalitice (în termenii lui Blaga), a „simpatiilor” în articolele publicistice. Jurnalistul și poetul Eminescu se încredința patternului universalității puse pe temeiul concret, ferit de speculații metafizice, al inter-relațiilor inter-conexiunilor. Este binecunoscut faptul că adepții organicismului evită în mod deliberat metafizica.

Este vorba, în cazul lui, așa cum spune memorabil Constantin Noica, de „o întâlnire cu marile gânduri ale culturilor”, el știind întotdeauna „să se ridice la începuturi, străduindu-se să învețe limbi vechi și noi, adâncindu-se în istoria țării și a lumii, înțelegând până la capăt cuvânt și asimilând în plus limbajul științelor mai noi”. Printr-o astfel de disponibilitate și deschidere, acest „fiu risipitor al culturii” știa „a fi pretutindeni la izvoare” (C. Noica, *Introducere la miracolul eminescian,* București, 2003, p. 289).

Prin intermediul traducerilor literare, filosofice, sociologice sau cele din domeniul științelor exacte (fizică, biologie, matematică) putem stabili, în spiritul lui Noica, modelul eminescian de a cunoaște aspectele esențiale, „sufletul” sau, cum zice publicistul, „constituțiunea” altor culturi:

– a tradus texte esențiale pentru cunoașterea literaturilor, culturilor, filosofilor, religiilor, științelor;
– a mers la izvoare: la textele originale, la manuscrise, la sursele documentare autentice;
– și-a însușit bine limbile vechi, clasice și moderne;
– a însoțit textele traduse cu comentarii pertinente;
– a urmărit, cu abilități de specialist, noile descoperiri în domeniul științelor, paradigmele epistemologice în procesele de schimbare dialectică și evoluția limbajului științific;
– a urmărit modul în care se traduc în românește dramele, romanele dramaturgice, texte de diferită predestinație.

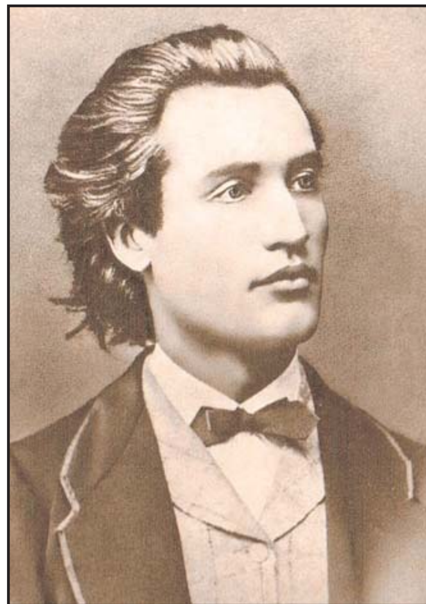
În calitatea de cronicar dramatic, apoi de jurnalist la *Curierul de Iași* și *Timpul,* care, printre altele, consemna și evenimentele editoriale importante, a urmărit în mod consecvent și cu aplicare filologică deosebită ce se traduce, cum se traduce și care este efectul traducerilor în viața culturală.

Traducerile prezentau, în viziunea sa, acel *tot unitar al culturii europene și universale* pe care trebuie să-l cunoască publicul român într-o limbă românească elevată, „sănătoasă”, plină de „tinerețea naivă” a cronicarilor și îmbogățită cu neologismele necesare.

În fiecare cronică dramatică se făcea o apreciere a calității traducerii și se punea întrebarea dacă era necesară o asemenea „traducțiune”. Articolul „În contra influenței franceze asupra teatrului românesc” conținea următoarea concluzie formulată sub formă de sfat: „De aceea adăogăm un sfat, care, urmat fiind, credem c-ar avea consecințe bune, atât pentru tinerii noștri, cât și pentru teatru în genere. D-nia lor ar trebui să-și procure repertoriul vechi al teatrului românesc (de ex. repertoriul lui Millo) și, studiindu-l împreună, să-și creeze un capital de roluri și de piese, cu care în urmă ușor ar putea să cucerească scena și s-o curețe de florile exotice și de senzație ale teatrului francez modern. Ar trebui culese vechile traduceri din Molière, Kotzebue, Goldoni și reintrodus acel repertoriu cu limbă sănătoasă, nepretențios și de atât efect.”

Eminescu a recurs adesea la un mod de a traduce identic transpunerii, exemplu fiind *Critica rațiunii pure a lui Kant* și *Arta reprezentației dramatice* a lui Th. Rötscher, la un idiom-punte, despre care vorbește Bogdan Ghiu în prefața la *Gramatologia* lui Jacques Derrida: „Orice traducere trebuie să înceapă prin a fi bilingvă, prin a marca, nu prin a masca spațiul, intervalul pe care tocmai ea îl creează nu numai între două limbi sau, cum se mai spune, între două culturi și între două istorii, ci între o singularitate universală (autorul de tradus) imposibilă altundeva decât în mediul (de gândire și creație) al unei anumite limbi, și absența ei nici măcar așteptată, ci pur contingentă, dintr-o altă limbă (cultură, istorie) [J. Derrida, *Despre gramatologie,* Cluj-Napoca, Ed. TACT, 2008, p. 18].

Putem urmări, în mod analogic, procesul de receptare a operei și personalității eminesciene sub semnul *ideii europene.* Profesorul Dumitru Copilu-Copillin a stabilit, în lucrarea *Eminescu universal* (Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2014, pp. 13-23), trei etape distincte în cadrul acestui proces: (1) în timpul vieții poetului, mai puține, dar dintr-o investigație mai recentă reiese că, față de ceea ce se știa până acum, poetul a fost mult mai bine cunoscut și apreciat în alte țări, între care se detașează, prin calitatea și cantitatea traducerilor și referințelor critice, Germania, Austria, Italia, Franța, Rusia, SUA etc.; (2) în următorii 75 ani, când s-a realizat o receptare substanțială în literaturile mari în care se integrează și este recunoscut ca valoare universală; (3) în ultimul deceniu și jumătate, când ascensiunea popularității pe toate meridianele geografice și spirituale ale lumii se asociază cu asimilarea operei ca parte a literaturilor naționale receptoare, încercările de evaluare critică promovând tendința de consacrare a valențelor ei estetice și socio-umane, relevând cu deosebire chintesența sumei și valorii tuturor versiunilor, în limbi străine și în varianta originală. Procesul de universalizare a creației eminesciene a culminat cu evenimentul sărbătoririi pe linia UNESCO a Anului Internațional Eminescu, care a impulsionat activitatea de traducere și investigare critică în majoritatea limbilor și țărilor menționate, la care mai adăugăm țări ca Tailanda, Mongolia, Vietnam, câteva țări africane și câteva republici sovietice etc.

Într-un interviu acordat publicației *România Liberă*, sub genericul *Denigratorii lui Eminescu,* academicianul Eugen Simion vorbește de neșansa și regretul pe care le-a avut „romanticul absolut” (Ion Negoițescu) de a nu putea fi tălmăcit în toate limbile pământului, iar traducerile care s-au făcut totuși „nu sunt prea reușite”.

Considerat a fi cel mai strălucit reprezentant al romantismului românesc și un mare poet romantic european, integrat seriei de scriitori care au marcat profund curentul în discuție, Byron, V. Hugo, Shelley, Lamartine, Pușkin, Heine, Charles Cros și alții, Mihai Eminescu a intrat, în pofida intraductibilității operei sale, în atenția intelectualității din întreaga lume. Poeziile sale pot fi rostite în peste 60 de limbi, iar numărul celor care au fost sensibilizați de eternul său discurs liric a depășit, potrivit unui studiu, pragul de 200.

La întrebările „de ce nu a intrat Eminescu în circuitul literar universal?” și „cum trebuie judecată valoarea poetică a lui Eminescu?”, am putea aduce în discuție două motivații: pe de o parte, vina o poartă intraductibilitatea versurilor sale, iar, pe de altă parte, antipropaganda culturală care i s-a făcut și încă mai continuă la nivelul unor speculații reducționiste manipulatorii. Ar fi o tragedie să acceptăm teza că România fără Eminescu ar fi intrat mai repede în spațiul Uniunii Europene, cum, din păcate, partizanii antieminescialismului au sugerat. De aceea, nu ne vom lăsa atrași în capcana întinsă cinic de aceștia și să-l învinovățim pe Eminescu de „stagnarea” idealului românilor de a integra propria noastră cultură în cea universală.

Receptarea poeziei eminesciene în timpul vieții poetului a fost destul de firavă. În 1883 îi este tradus în limba germană *Făt-Frumos din lacrimă,* iar în 1885 în ungurește.

După cum vom vedea, vehiculul unei limbi, alta decât cea română, în care s-a exprimat și afirmat, l-a proiectat pe Mihai Eminescu într-un circuit internațional, prilej cu care întregii lumi i s-a oferit posibilitatea de a avea demonstrația in extenso a unui geniu, un pretext de netăgăduit când este vorba de a pune sub semnul pragmaticului identitatea unui popor a cărui cultură este amenințată de ignoranță și superficialitate.

Pentru a avea un „tablou” al transpunerilor operei sale în alte limbi, vom efectua o incursiune în câteva dintre limbile prin care a pătruns în „lume printr-a stelelor ninsoare” (*Egipetul*). Extrem de importantă în cunoașterea lui Eminescu în Italia, de pildă, este traducerea lui Marco Antonio Canini. În culegerea *Libro dell'amore* (Venezia, 1885, 1887, 1888, 1890) „astrul poeziei române” figurează cu *Sunt ani la mijloc…, Când însuși glasul…* și *Dorință.* Publicul italian iubitor de poezie are astfel prilejul de a descoperi savoarea versului eminescian evocativ. Despre fidelitatea cu care Canini a transpus în italiană armonia vocală a lirismului poetului nu încap comentarii.

În 1906 Pier Emilio Bosi, în *Nuova Rassegna di letterature moderne,* nr. 20, nu se sfiește să recunoască: „Versurile lui Eminescu, ca și ale tuturor poeților cu formă subtilă perfectă, pierd mult în traducere”. Cu toate acestea, îndrăznește, conștient de „sacrilegiul” pe care îl provoacă, să tălmăcească *Singurătate, Și dacă ramuri, Venere și Madonă, Veneția.*

Un alt nume de care se leagă destinul italian al lui Mihai Eminescu este profesorul Romeo Lovera. Cu toate că îi consacră 18 pagini, în care regăsim, printre altele, *Singurătate, Și dacă…, Venere și Madonă, Epigonii, Mortua est!,* nu reușește să-l impună publicului italian pe cel care „se naște sub o stea însingurată, privindu-și suferința în tăcere”.

Cel care va infirma mărturisirea lui Eminescu din *Geniu pustiu* potrivit căreia „Italia a uitat pe români”, este fără îndoială Carlo Tagliavini, cea dintâi „voce” care prezintă italienilor, într-un studiu științific, „Michele Eminescu”, apărut în revista lunară *L'Europa Orientale,* publicată sub auspiciile Institutului pentru Europa Orientală (anul III, numerele IX, X, XI, Roma, 1923, pp. 745-801), viața și opera poetului român.

În versiune italiană, la capitolul „L'opera”, aflăm comentate fragmente din *Geniu pustiu, Luceafărul, Sărmanul Dionis, Revedere, La o artistă, Visuri trecute, Amorul unei marmure, Noaptea, Înger de pază, Egipetul, Floare albastră, Glossa, Călin, Scrisoarea I, La steaua* etc.

Preocupat de valoarea poetică a lui Mihai Eminescu s-a dovedit a fi și Ramiro Ortiz. El publică, în 1927, la Florența, volumul *Mihai Eminescu. Poesie.* Din cuprinsul acestuia nu lipsesc poeziile *O, rămâi, Colinde, colinde, Doina, Freamăt de codru, Scrisoarea IV.* În *Introducerea* la acest volum (care l-a inspirat pe George Călinescu în scrierea cărții *Viața lui Eminescu*), Ortiz mărturisește: „N-am intenția să fac o biografie amănunțită cu toate faptele externe ale vieții lui Eminescu. Cu volumașul acesta nu pot avea nici măcar pretenția de a-mi împlini întru totul promisiunea de a face cunoscut în Italia pe acest poet scump inimii mele”. În finalul studiului său descoperim această caracterizare care îl poziționează pe Eminescu în rândul marilor titani ai lumii: „Poet pesimist și adăpat la filosofia lui Schopenhauer, cu influențe sporadice de budism, el aparține grupului Leopardi, Musset, Vigny, Heine, Lenau, Petőfi, deosebindu-se însă total de ei printr-o viziune proprie a vieții, printr-un proaspăt, adânc, intim simț al naturii, fiind cel mai sincer și mai autohton interpret al peisajului românesc, prin entuziasmul său constant pentru istoria, tradiția și mai presus de toate pentru poezia populară românească, în sfârșit, printr-o anume seninătate în durere care-l face să privească de sus pasiunile umane”.

→

Sub crugul Eminescului

De asemenea, şi Gino Lupi, profesor filoromân la Universitatea din Milano, atras de „interpretul sufletului milenar al neamului său”, expresie a „sufletului lumii, chinuit de problemele eterne a căror dezlegare e căutată zadarnic”, îi consacră studiul *Mihai Eminescu,* publicat în 1943 în revista *L'Europa Orientale.*

În 1964, Mario Ruffini a tipărit la Torino un volum din lirica erotică a poetului: *Mihai Eminescu – Poesie d'amore.* Acesta apreciază ca fiind minoră poezia de dragoste, bineînţeles în raport cu celebrele poeme *Strigoii, Rugăciunea unui dac, Glossă, Melancolie, Călin, Luceafărul, Scrisorile.*

Fără îndoială, „enigma Eminescu” avea să fie în întregime descifrată în limba italiană de Rosa Del Conte, odată cu apariţia cărţii *Mihai Eminescu o dell'Assoluto* (Modena, S.T.E.M., 1961), dovedită a fi o punte de legătură între cultura românească şi cea italiană. În lecturile sale, făcute din *Elena, Mortua est!, Împărat şi proletar, Rugăciunea unui dac, Luceafărul, Mureşanu, Memento mori, Venere şi Madonă, Înger şi demon, Călin, Strigoii,* ca să enumerăm doar câteva dintre piesele asupra cărora a efectuat strălucite lecţii de anatomie, Rosa Del Conte universalizează teme poetice autohtonizate, cărora Mihai Eminescu le-a dat circulaţie universală. Rosei Del Conte i se datorează atât analiza şi interpretarea în întregime a operei eminesciene, cât şi valorificarea în italiană a versurilor poeziilor postume. Pentru exegetă, Eminescu este un miracol. În *Cuvânt înainte* la această lucrare, Del Conte recunoaşte: „…nu este puţin ceea ce datorează gândirii occidentale cultura lui Eminescu, dar cuvântul liric în care se transfigurează lumea lui este scos din izvoarele tradiţiei autohtone. Până şi temele care par luate cu împrumut din romantismul european – acea problematică filosofico-religioasă atât de bogată şi de interesantă în chiar contradictorietatea sa – îşi împlântă rădăcina în humusul creştinismului primitiv, se încadrează în climatul neoplatonic al Patristicii răsăritene. Şi dacă sufletul popoarelor se oglindeşte în cuvântul poeţilor, Eminescu reflectă şi în aceasta istoria intelectuală a poporului său, depunând mărturie pentru ea” (Rosa del Conte, *Eminescu sau despre Absolut,* Cluj, 1990, p. 464).

Nu este greu să propunem aici realitatea că prin limba italiană poezia eminesciană s-a deschis lumii întregi. Poate nu întâmplător poetul a considerat-o, desigur, după limba română, cea mai apropiată spiritului său. Printre manuscrisele sale se află transcrise multe poezii în italiană, ceea ce dovedeşte că a fost marcat de rezonanţa lirică a textelor, ele radiind o puternică atracţie pentru cititori.

Cu acelaşi succes poetul naţional a fost tradus şi de italieniştii români. Cea mai recentă întreprindere de acest fel este *Din valurile vremii!/ Dall' onde degli evi,* carte bilingvă. realizată de Geo Vasile, care a selectat 48 de poeme antume şi 22 postume din ediţia Perpessicius.

În spaţiul culturii germane Mihai Eminescu a fost tradus şi interpretat, între 1881 şi 1920, de Mite Kremnitz, Em. Grigorovitze, Edgar von Herz, Maximilian W. Schroff, V. Teconţia.

Cel mai serios demers de pătrundere a operei eminesciene în sfera culturii germane a fost făcut, desigur, de Mite Kremnitz, cumnata lui Titu Maiorescu. Traducerile sale sunt şi azi destul de apreciate. În lucrarea *Amintiri fugare despre Mihai Eminescu* descoperim o parte dintre poeziile care au făcut senzaţie în întreaga Europă, limba germană fiind mult utilizată în cercurile intelectualiste ale vremii: *Călin* (*File de poveste*), *Departe sunt de tine, Melancolie, Pescăruşul, Strigoii, Atât de fragedă* şi *Te duci* (ultimele două fiindu-i dedicate).

Studiile de mai târziu ale unor istorici şi critici, cum ar fi Friedrich Lang (*Eminescu als Dichter und Denker*), Ioan Scurtu (*Mihail Eminescus, Leben und Prosaschriften*), Lazăr Gusho (*Der verkannte Eminescu und seine volkstümlich heimatliche ideologie*) şi Alfred Noyer–Weidner (*Die Einheit der Manngfaltigkeit in Eminescus*), informează cu generozitate publicul german asupra poeziei şi prozei lui Eminescu.

Nu trebuie neglijate, în acelaşi context, şi contribuţiile scrise pentru publicul german de Wilhelm Rudow (1892), Georg Adam (1900), Johanna M. Minckwitz (1900), Gh. Alexici (1906).

În manuscrisele lui Eminescu sunt descoperite poezii scrise direct în limba lui Goethe, unele dintre ele reprezentând creaţii originale din perioada germană a poetului român. Credem că nu este aici locul să arătăm şi interesul lui Eminescu manifestat pentru alte multe şi diverse lucrări de artă, poetică, filosofie şi estetică ale câtorva valoroşi oameni de cultură germani.

Prezenţa lui Eminescu în literatura franceză s-a făcut prezentă prin traduceri de o mare profunzime, acestea fiind de fapt rodul unei temeinice cunoaşteri a operei poetului de către cei care au dorit să introducă un fenomen complex şi ascendent, cum a fost considerat poetul, în cultura lor proprie.

În 1963, Alain Guillermou, profesor la Sorbona, publică monografia *La genèse intérieure des poésies d'Eminescu.* Cu acest prilej, cititorii francezi au şansa de a descoperi cele mai strălucite creaţii poetice, unele dintre acestea identificate în manuscrise, ale poetului român de sorginte europeană. De remarcat acest pasaj: „Mais on saisira mieux, le domaine de l'apport extérieur une fois circonscrit, en quoi Eminescu apporte lui-même une richesse originale et neuve au fonds, commun de la litterature européenne”, de unde înţelegem aportul poetului nepereche al limbii române la consolidarea universului cultural european.

Chiar şi în 1984 „Eminescu rămâne pentru francezi un necunoscut”, constatare făcută de George Barthouil la Roma, în cadrul unui simpozion internaţional. Se pare că acest „statut” al lui Eminescu se menţine şi după apariţia cărţii bilingve a lui Jean-Luis Courriol, profesor de limba şi literatura română la Universitatea Lyon III din Franţa, *Mihai Eminescu, poezii, prezentare şi introducere* (Ed. Cartea Românească). În prefaţa lucrării exegetul precizează: „Oricât ar părea de ciudat (…) publicul francez iubitor de poezie, nu numai că n-a prea auzit de Eminescu, dar nici n-ar avea cum să-i aprecieze geniul poetic, deoarece nu i s-a pus (…) niciodată până acum la dispoziţie o versiune de referinţă în franţuzeşte”.

În profida „surzeniei selective” a francezilor, sau poate că tocmai de aceea, J.L. Courriol le propune remarcabile perspective asupra modernităţii poeziei lui Eminescu, întreprindere „eminamente delicată”, care impune o imagine profund definitorie a celui ce „nu a fost deloc străin de literatura franceză”.

Traducerile – preciza Goethe în corespondenţa purtată cu Carlyle – rămân, indiferent de ce spun câţiva, una dintre cele mai importante şi mai interesante preocupări în totalitatea activităţilor umane. Evident, ele joacă un rol preponderent în răspândirea şi îmbogăţirea unei culturi. Traducătorii, însă, se confruntă cu dificultăţi enorme în ceea ce priveşte transpunerea în limba lui Voltaire a lui Eminescu, acestea constând în stilul său inimitabil. Trecerea poeziei eminesciene din limba română, de o armonie complexă şi o muzicalitate unică, în limba franceză, riscă să altereze conţinutul şi ritmul versului.

Cercetarea atentă a *Caietelor eminesciene* ne determină să nu acceptăm supoziţia că poetul a avut doar o instrucţie germană. În multe texte el traduce pasaje întregi din presa franceză şi din lucrările cărturarilor J.J. Rousseau, Musset, Hugo, Pierre-Simion Ballanche, Montalembert, Molière, Balzac etc.

În *Timpul* din 8 mai 1880 gazetarul-poet îşi exprimă pe un ton glacial pesimismul faţă de influenţa unor cărţi franceze asupra culturii române, acestea neputând îmbogăţi, ci doar corupe literatura naţională.

Aceeaşi poziţie să o fi manifestat şi contemporanii săi în ceea ce-l priveşte? Este posibil. Dar la fel de adevărat este şi faptul că tălmăcitorii cu greu au pătruns sensurile de adâncime, cu efecte şi subtilităţi poetice absolute ale universului eminescian.

J.L. Courriol, prin tălmăcirile realizate (printre acestea – *Glossă, Doina, Odă, Strigoii, Scrisorile şi Luceafărul*), reuşeşte să impună francezilor, fără să diminueze discursul liric, estetica şi epica poeziilor, un Eminescu genial, altul decât cel pe care li-l propusese poetul francez J.B. Hétrat.

Analiza făcută, sub acest unghi, reprezintă pentru noi un excelent pretext de a comenta, exclusiv, ediţiile în engleză ale poeziilor lui Eminescu. Pe bună dreptate, vehiculul limbii engleze îl înscrie pe Eminescu într-o cuprinzătoare arie de circulaţie în lume. Dar Eminescu nu a fost tradus suficient în engleză, iar dintre cele aproape zece ediţii existente, mai mult de jumătate sunt strădania unor cunoscători ai acesteia din România.

Primul contact al anglo-saxonilor cu arhetipurile din universurile imaginative ale lui Eminescu s-au produs în 1930, când Estelle Sylvia Pankhurst îndrăzneşte să încropească un volum din zece poeme. Volumul, apărut la Editura Kegan Paul în condiţii grafice de ţinută, a beneficiat de un cuvânt introductiv semnat de Nicolae Iorga şi de o scrisoare (datată 12 septembrie 1929) adresată traducătoarei de G.B. Shaw. Acesta, cum mărturisea, a fost impresionat mai ales de *Împărat şi proletar* şi *Strigoii,* poemele amintindu-i de litografiile lui Delacroix care au ilustrat *Faust.* Prin traducerea lui E.S. Pankhurst versurile eminesciene nu şi-au pierdut din savoare, temele ideatice păstrându-şi intacte sonorităţile. O punere în paralel a versurilor în română şi engleză ne convinge de talentul acesteia de „interpretare”, cât mai aproape de original.

Un alt admirator al marelui poet român, „cugetător al timpului său, încă modern şi astăzi”, este Ray Mac Gregor-Hastie. În 1972 el publică 18 versiuni în volumul editat sub egida UNESCO *The Last Romantic: Mihail Eminescu,* „fără a pierde sensul, sunetul şi sentimentul poeziei”. Despre munca lui de a fi cât mai aproape posibil de ritmul versiunii originale, Ray Mac Gregor-Hastie a precizat: „Mai presus de orice, am încercat să fiu fidel stilului omului, ca şi stilului poetului”.

Într-o comunicare la UNESCO, clujeanca Ana Şincai a pledat pentru universalizarea poeziei lui Eminescu în lume. Ea a fost de părere că Eminescu devenise „ipostaziat prin interpretul său”.

Unul dintre cei mai consecvenţi traducători în engleză ai lui Eminescu a fost tânărul Corneliu M. Popescu. El a transpus 70 de poezii care şi-au păstrat „starea de graţie” pe care le-a dat-o autorul lor. Se pare că acestea sunt cele mai reuşite, meritorii, traduceri ale lui Eminescu în limba „divinului brit”.

Nu trebuie să trecem cu vederea nici numele altor cunoscători ai limbii engleze, pasionaţi de poezia eminesciană: Andrei Bantaş, Dimitrie Cuclin, Leon Leviţchi, Brenda Walker, Petre Grimm, Ge Baoquan şi Dieter Fuhrmann.

Revelatoare pentru creaţia „luceafărului românilor” sunt aceste însemnări ale lui Jeno Platthy, director executiv al Federation of International Poetry Associations, făcute în revista *New Muses:* „Eminescu a fost cel mai mare poet liric al României şi deţine încă acest titlu, după aproape 100 de ani de la moartea sa (…). Poeziile sale nu au încetat de a fi iarăşi şi iarăşi traduse în principalele limbi ale globului şi, pe bună dreptate, Eminescu îşi câştigă cititorii…”

Un interes deosebit pentru lirica marelui poet român îl manifestă şi ruşii. În 1981, filologul rus Fiodor Korş (1843-1915) traduce în revista *Gândirea rusă* sonetul eminescian *Oricâte stele.* De remarcat fidelitatea cu care cunoscutul tălmăcitor redă livrescul şi exaltările nebănuite întâlnite în faţa morţii ale lui Eminescu. De asemenea, ziarul *Viaţa nouă* din Tighina publică în 1920 poezia *Glossa* în traducerea lui G. Avakian.

Universul poetic propriu lui Eminescu avea să fie recreat însă de Vasile Laşcov în *Antologia poeziei româneşti,* apărută în 1928. Acesta transpune capodoperele lirice *Şi dacă…, Cu mâne zilele-ţi adaogi…, O, rămâi…, De ce nu-mi vii…, Din noapte* şi *Sunt ani la mijloc.* Prin demersul său, basarabeanul V. Laşcov infirmă teza că poeziile lui Eminescu sunt intraductibile, că nu ar putea fi, păstrându-şi farmecul, forma, ritmul şi rima, transferate în limba rusă.

Iubitorul de poezie rus a avut privilegiul de a intra în contact cu opera poetică a lui Eminescu în 1950, când la Moscova apare volumul *Poezii,* care cuprinde peste cincizeci de poezii (antume şi postume), printre acestea numărându-se: *La steaua, Veneţia, O, mamă…, Scrisoarea I şi Scrisoarea II, Pe lângă plopii fără soţ, Dintre sute de catarge.*

Dialoguri esențiale

Acad. Eugen Doga

Raia ROGAC

Creația este o taină, la fel ca inspirația, ca dragostea. (Eugen Doga)

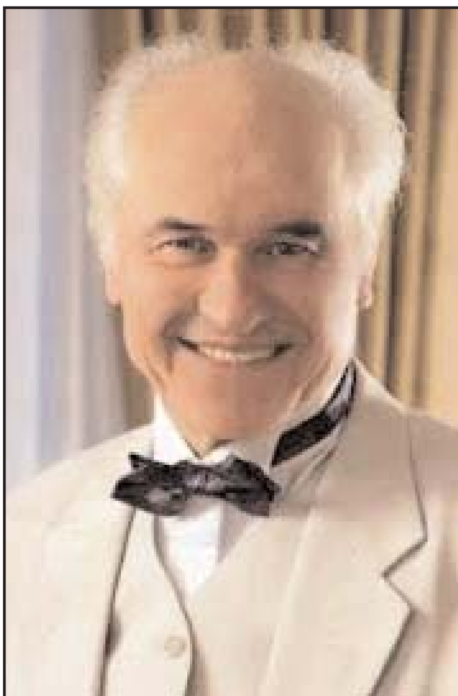
Eugen Doga s-a născut la 1 martie 1937, în familia lui Dumitru și Elizavetei Doga, în satul Mocra, raionul Râbnița, RASSM, astăzi R. Moldova.

Este absolvent al Colegiului de Muzică „Ștefan Neaga" din Chișinău (1955), clasa violoncel, avându-l profesor pe italianul Pablo Baccini. Tot în această perioadă face parte din Orchestra Comitetului de Stat pentru Radio și Televiziune, ca violoncelist. Între anii 1955 și 1960, își continuă studiile la Conservatorul din Chișinău, clasa violoncel, iar între 1960 și 1965 urmează cursurile Institutului de Arte „Gavriil Musicescu" din Chișinău, la clasa de teorie și compoziție a profesorului Solomon Lobel. Primul cântec, scris în 1957 și transmis în premieră la televiziune, a fost *Floare dalbă de livadă,* pe versuri de P. Darienco. Această primă compoziție a fost interpretată de colega sa de Conservator, marea soprană Maria Bieșu, acompaniată de Orchestra Radio-Televiziunii, în care cânta și Eugen Doga.

Domeniul în care se afirmă cu vigoare și care îi aduce notorietatea internațională este arta componistică. Este autor al multor lucrări valoroase, în genurile muzicale academice, de estradă, de film și de scenă. Cele mai multe dintre compozițiile sale au devenit șlagăre îndrăgite pe întregul mapamond. Din palmaresul muzical remarcăm poemele vocal-simfonice *Curcubeul alb, Primăvara omenirii, Vocea omenească, Inima veacului, Slăvim Moldova, Mama*; ciclul de romanțe pentru voce și pian *Ochiul tău iubit,* pe versurile lui Mihai Eminescu; ciclul pentru orchestră de estradă *Ritmuri citadine*; ciclul coral *Marș gigant*; Șase cvartete pentru instrumente cu coarde, baletele *Luceafărul* și *Venancia*, dar și *Regina Margo*, în lucru; cântecele de estradă *Codrii mei frumoși, Cântec despre orașul meu, Cred în ochii tăi, Florile dragostei, Orice femeie e frumoasă, Iubește, iubește, Am visat ploaia*; cântecele pentru copii *Imn soarelui, Fie soare întruna, Moș Crăciun, Ochii mamei, Maria Mirabela* ș.a. O remarcă specială merită ampla lucrare pentru soliști, cor și orchestră simfonică *Dialogurile dragostei,* pe versuri de Mihai Eminescu și Veronica Micle, scrisă în ultima perioadă.

Mare parte din creația compozitorului e scrisă și publicată în Rusia. Câteva titluri: trei caiete de *Cântece și romanțe pentru voce și pian*, pe versuri ale poeților Epocii de argint; un caiet de piese pentru vioară și pian *Baladă* și *Parafrază*; Șase piese pentru violoncel și pian; piesele pentru acordeon *Pârâiașul* și *Cascada de Paris*; un caiet de piese pentru violoniști-începători, *Scârțâiele*, unul pentru pian, *Caiet alb pe pian negru,* și un *Caiet de iarnă*; muzică din filmele sale transcrisă pentru pian; *Caiet de muzică pentru ansamblu de viorişti* etc.

Este unul dintre cei mai renumiți compozitori de muzică de film și de film TV. A debutat în 1967, la Studioul Moldova-film, semnând coloana sonoră a comediei *Se caută un paznic,* în regia lui Gheorghe Vodă, cu Mihai Volontir în rolul principal. A scris muzica la peste 200 de filme, între care: *Nuntă la palat, Singur în fața dragostei, Zece ierni pe o vară, Casă pentru Serafim, Lăutarii, O șatră urcă la cer* (filmul a rulat în România cu titlul *Șatra*), *Gingașa și tandra mea fiară, Anna Pavlova, Patul lui Procust, Maria Mirabela* etc. Impresionantul vals din filmul *Dulcea și tandra mea fiară* a fost scris într-o singură noapte. Este semnificativă contribuția lui Eugen Doga la dezvoltarea filmului de animație, realizând coloana sonoră la *Capra cu trei iezi, Maria Mirabela,* serialul *Guguță* ș.a. A mai semnat muzica pentru spectacole dramatice, cum ar fi *Radu Ștefan, întâiul și ultimul, Pe un picior de plai, Ce frumoasă este viața, Păsările tinereții noastre, Sfânta sfintelor* etc.

La multele daruri providențiale cu care este înzestrat compozitorul, se mai adaugă și acela al lansării de tinere talente, printre acestea numărându-se Sofia Rotaru, Anastasia Lazariuc, Nadejda Cepraga, Veronica Cnaub, Svetlana Mareeva.

A colaborat și colaborează strâns cu mari personalități creatoare: Grigore Vieru, Ion Popescu-Gopo, Ion Druță, Spiridon Vangheli, Ion Ungureanu, Emil Loteanu, Andrei Dementiev, Stanislav Govoruhin ș.a.

Activitatea prodigioasă și multidimensională a lui Eugen Doga a fost încununată cu înalte distincții de stat: titlurile de Artist al Poporului din RSSM (1967), Artist al Poporului din URSS (1987), laureat al Premiului de Stat al RSSM (1980), al Premiului de Stat al URSS (1986), al Premiului de Stat al Republicii Moldova (2008). În anul 1972 a primit Scoica de Argint la Festivalul Internațional de Film de la San Sebastian, pentru muzica din filmul *Lăutarii,* iar în 1976 Scoica de Aur pentru coloana sonoră a filmului *O șatră urcă la cer.* A fost decorat cu Ordinul Republicii (1997), Ordinul pentru merite în fața Patriei (2008, Rusia), Ordinul Steaua României în grad de Comandor (2004), Ordinul Pentru serviciu credincios în grad de ofițer (2014, România), Medalia Mihai Eminescu, Medalia de Aur Omul secolului XX (SUA, 1998). Face parte dintre cele 100 de personalități ale lumii pe anul 2000. Institutul Internațional de Cinematografie din Moscova i-a conferit titlul de Doctor Honoris Causa. Anul 2007 a fost declarat de autoritățile Republicii Moldova drept Anul Eugen Doga. Din 1992 este membru titular al Academiei de Științe a Moldovei; de asemenea, este membru titular al Academiei Europene de Arte (2014, Austria), al Academiei Petru I din Sankt Petersburg (2001, Rusia); al Academiei Mondiale Mihai Eminescu (2015, România) și al altor cinci academii din diferite țări.

Bine v-am găsit, maestre. A vă găsi acasă și la casa dumneavoastră, nu este chiar atât de ușor… Iată că și acum vă pregătiți de plecare…

Mâine zburăm în Canada, avem o invitație din diasporă. Exagerați când afirmați că nu prea stau în Chișinău, îmi place enorm să fiu la casa mea, în curtea mea, unde multe lucruri sunt gândite și realizate de mine personal. Pentru ce revistă pregătiți acest interviu?

Pentru Curtea de la Argeș *și mai vedem noi. Putem demara?*

Depinde ce doriți a afla.

Vreau adevărul și numai adevărul. Dar la început voi face o mică abatere de la întrebări serioase. M-ați surprins, domnule compozitor, găsindu-vă cu șurubelnița în mână, și nici măcar în preajma pianului, ci reparând un lacăt…

Cu șurubelnița la pian voi fi după întâlnirea noastră. Sărmanul, de atâta căldură, nici el nu mai rezistă, așa că, din când în când, mai trebuie reparat. Uneori lucrul acesta îl fac personal, cât mă pricep și eu, de multe ori însă mai bine decât adevărații meșteri.

A fost o glumă, dar se dovedește că și compozitorii pot meșteri câte ceva…

Lăsați breasla în pace, e vorba de mine personal. Ne-au „sovietizat" mintea într-un hal fără de hal. Să știți că strămoșii noștri se pricepeau la toate, erau și buni profesioniști, dar și buni gospodari. Eu sunt fecior de țărani. Și ce, țăranii așteptau să le fie prestate serviciile cele mai simple la domiciliu? Pe toate le făceau singuri.

Confirm cu mândrie acest adevăr. Ca fiică de fântânar, pot spune că tata știa să facă și scaune, și mese, și mături, și fântâni, și case, și beciuri cu gârlici, și atâtea altele, toate acestea meșterindu-le în afara serviciului de brigadier în construcții. Mai puțin pricepuți în gospodărie erau frații mei, armata i-a învățat mai ales să fumeze și să înjure, bine, măcar, că în rusește, ca să nu înțeleagă părinții. Ca să nu-i supăr cumva, voi spune că acest lucru era caracteristic pentru toți tinerii din Armata Sovietică.

Aceste deprinderi de a gospodări le am moștenite încă de când eram la casa părintească.

Ați preluat modelul mamei…

Modelul țăranului din interbelic.

Capăt de pornire al discuției noastre mă gândisem să fie mama dumneavoastră… ați venerat-o, așa cum și-a venerat și Grigore Vieru mama. Cred că ea a fost cea care v-a transmis genele muzicale. Dumnezeu a ales muzica pentru dumneavoastră și vede întreaga omenire că nu a greșit, sunteți faimos nu doar în Moldova…

→

Versurile care au alcătuit cartea au fost traduse de poeții Leonid Martânov, Emilia Aleksandrova și N. Aseev, de scriitorii Iuri Kojevnikov (care semnează și un studiu introductiv), V. Levik, Gr. Perov, M. Zenkevici, I. Mirimski ș.a.

Important pentru receptarea poeziei lui Eminescu prin intermediul traducerii în limba rusă mai sunt aparițiile la Moscova a *Antologiei poeziei românești* (1958) și *Lirică* (1968).

Spre deosebire de toți aceștia, poeta Anna Ahmatova și David Samoilov, prin traducerea poeziilor *Venere și Madonă* și respectiv *Luceafărul*, reușesc să transfere în rusește rezonanța, discursul emotiv și mesajul ideatic ale originalelor.

Dialogul intercultural român-rus, prin Eminescu, a cunoscut dimensiuni impresionante după publicarea cărții *Opere alese*, în 1980, la Chișinău, alcătuită de C. Popovici și Ion Pavelciuc, unde au fost incluse peste o sută de poezii și câteva proze (*Geniu pustiu, Cezara, Sărmanul Dionis, Făt-Frumos din lacrimă* ș.a.).

Eminescologii sunt de părere că față de „plăsmuirile" anterioare, acestea sunt cele mai „artistice", care păstrează în substanța lor sugestia subtextului, încărcătura imagistică.

Poeziile lui Eminescu au fost răzleț transpuse în limba sârbă, acest lucru datorându-se intraductibilității bogatelor expresii, „doldora de idei și simboluri, ecuații mitice, mitologice și filosofice" (Sima Petrovici, „O bună transpunere a *Luceafărului* și *Scrisorilor* lui Eminescu în limba sârbă", revista *Lumina,* nr. 2-3 (26-27), Panciova, 2001, pp. 32-36). Prima tălmăcire a poeziilor eminesciene în limba lui Vuk Karodzic a fost făcută de romanticul poet Jóvan Jó din Vanovic Zmaj, însă după o versiune germană, probabil cea alcătuită de Mite Kremnitz. Grupaje din versurile luceafărului poeziei românești au apărut sporadnic în revistele literare sârbe *Knijjeveni jivot* din Timișoara, *Knijjevne novine, Knijjevnost* și *Savremenik* din Belgrad. În anul 1979, la Ed. Prosveta avea să vadă lumina tiparului și o antologie – *Pesnistvo evropskog romantisma/ Poezia romantismului european,* multe dintre poeziile antologate fiind transpuse în limba sârbă, printre alții, de Vasko Popa, Ljubomir Simovici, Aurel Gavrilov, Ivan V. Lalici și Adam Puslojici.

O altă încercare aparține lui Mate Maras, care, în 1989, a versificat *Luceafărul* în sârbocroată în colecția revistei de cultură *Lumina.* Și cunoscutul prof. univ. Radu Flora (*Mihaj Eminesku: Ka Zvezdi, izabrane pesme,* Gradska Biblioteka, Zarko Zrenjanin) s-a încumetat să plăsmuiască poeziile lui M. Eminescu în sârbește.

Dialoguri esențiale

Care Moldovă? Cea a lui Ștefan sau cea sovietică? Dar ce, peste Prut nu există Moldovă? Pentru mine este absolut clar, de multe ori sunt nevoit să explic chestiunea aceasta și altora, să ne lămurim ce este Moldova, în special cea istorică, asta nu înseamnă că eu fac apel să dăm peste cap hotarele care nu au fost stabilite de mine, de noi în genere, dar trebuie să conștientizăm cine suntem și ce ne dorim. Mă supără atunci când oamenii manifestă în mod declarativ necunoașterea istoriei, dau dovadă de lipsă de memorie și de ignorare a propriei identități. Nu chem să mergem cu toporul în stânga și în dreapta, unii de acum consideră că Transnistria nu-i Moldova, că Tighina nu-i Moldova, că Mocra nu-i Moldova, ce-i cu sminteala asta? Țara de Sus nu-i Moldova? Și când spunem *în toată țara,* ce avem în vedere? Tiraspolul nu-i Moldova? Camenca nu-i Moldova?

Eu vreau să purtăm un dialog pe aripile muzicii, să lăsăm politica, la acest capitol sunt întru totul de acord cu marele Constantin Noica…

Aripi amărâte, din păcate, fiindcă nu este zborul care ar trebui să fie, sunt în așteptarea acelui moment, poate va veni odată și odată, vreau să realizez și în această privință ceva pe măsură. Am purtat discuții nu cu un singur președinte, președinți care doar vin la conducere, dar nu schimbă nimic, de câte ori nu le-am spus: aduceți pământurile Acasă și vom face un Imn, jos pălăria!

Și în altă ordine de idei…

Eu știu de ce sunt capabil, nu la multe, dar ceea ce fac eu nu poate face nimeni, nu pentru că ar fi mai bine ca la alții, ci pentru că e *altceva.* Eu sunt educat în spiritul acesta fără hotare, eu nu sunt născut între Nistru și Prut, nici între Nistru și Tisa, eu sunt din Transnistria, sunt de peste tot și pentru mine sunt foarte clare aceste dimensiuni, aceste noțiuni, aceste spații, unde încep și unde se termină, de aceea și muzica mea este reflecția înțelegerilor mele. Mă duc la Habarovsk, mă duc la Minsk ori în China – pentru mine e același lucru.

Ori în Canada?

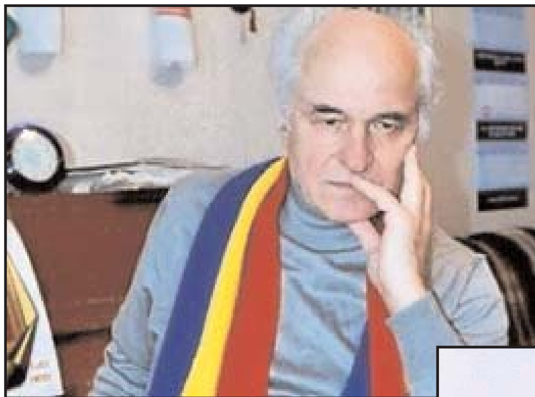
Ori în Canada. Sigur că are mare importanță proveniența, dar această amprentă este citibilă pentru oricine. Eu pledez pentru artă în serviciul tuturor, dar nu pentru arta sofisticată peste măsură. Știm noi că asta se întâmplă nu numai în domeniul muzicii, și în literatură există asemenea fenomene. Eu nu sunt prea citit în limba română, dar în ultimii ani, poate chiar decenii, am început să mă familiarizez cu literatura românească, în special cu cea clasică, și-mi e pe deplin înțeleasă. Însă uneori nu înțeleg scrierile unora de la noi, de aici, din Chișinău. Aș fi foarte curios să văd reacția părinților de la țară ai acestor autori la scriitura fiilor și fiicelor lor, însă aceștia, prudenți, se feresc să le prezinte „opera" și revin la graiul casei părintești.

Înțeleg la ce faceți aluzie, sunt întru totul de acord cu dumneavoastră, aveți în vedere așa-zisa literatură, căreia eu îi spun pornografică, alții s-o numească cum vor, e o lipsă de cultură, o manifestare de snobism a acelor persoane, cică așa-i la modă, adică prostiile sunt la modă? Ba bine că nu, răspund tot eu. Ele vor fi spulberate de timp, cum, de altfel, au pățit și alte mode, și nu o singură dată. Să trecem de aceste momente și să ne întoarcem la mama dumneavoastră, la copilărie, despre care nu doar Ion Creangă spunea că e cea mai frumoasă perioadă a vieții…

Orice operă are o uvertură, așa că acest preambul să fie uvertura convorbirii noastre, eu cred că ea are drept de ființare acum, aici și mai departe.

Sigur că da.

Copilăria este o parte deosebită a vieții fiecărui om și nu numai, ci a tot ce este viu pe fața pământului, în lumea aceasta. O perioadă activă, frumoasă și dominată de curiozitate, fiindcă este perioada descoperirii acestei lumi, când se schițează principalul program al omului, al vieții lui, dar și al copacilor acestora, pe care i-am sădit cu multă dragoste, pomi fructiferi, care mă alintă cu fructele lor. Au și ei program de viață – când să înflorească, când să rodească, au și ei început de cale, adică copilărie, la fel de bucuroși îi aflăm când sunt mici, nerăbdători să crească mari, sunt fericiți când le apar trufandalele, ei descoperă că albina face miere, că ajută florile la polenizare. E o chestiune extraordinar de frumoasă, uite eu am copilărit în felul acesta, eram curios la toate, totuși nu vedeam, mai bine zis nu înțelegeam în profunzime marea tragedie care se desfășura în jurul meu. Veneau mașini și căruțe, noaptea, după gospodarii satului, îi urcau în vagoane de marfă, în trenuri lungi, cu ușile bătute în cuie și îi duceau în gulagurile Siberiei. Eu am văzut aceste grozăvii, dar nu aveam înțelegerea și durerea pe care le am astăzi. În memorie s-a păstrat însă totul. Memoria e o calitate nemaipomenită a omului. Toate ființele vii au memorie – uitați-vă la acest pisoi, care toarce liniștit, de ce? Animalele rețin foarte bine ce li se-ntâmplă, bune si rele. Pisoiul nostru poate să doarmă liniștit, pentru că știe că întreaga familie îl iubește, îl hrănește, cu toate năzbâtiile pe care le mai face. Dar când trece pe lângă geamul vecinului, îl spurcă, atitudine pe care o are strict față de dânsul, înseamnă că a fost cândva rău supărat de vecin. În mintea lui consideră că este un act îndreptățit, comportamentul acesta l-a moștenit prin genele sale de pisoi. La bine se lingușește, la rău se răzvrătește. Și eu am avut multe momente hazlii în copilărie, în ciuda faptului că oamenii mureau ca muștele de sărăcie și de foamete provocată. Anul acesta, canicula ne pârjolește fără milă, se usucă pășunile, ogoarele, sunt pârjolite și sufletele, pentru că se depune atâta muncă până la recoltare, iar când recolta se înjumătățește sau e compromisă total, e o mare durere și pierdere pentru țăranii care încă au mai rămas la sate. Îmi închipui câte lacrimi varsă acești gospodari

când văd cum se topește munca lor de un an întreg. Și este o pierdere nu numai materială, dar și spirituală, atunci când își duc producția în Rusia, unde este călcată cu buldozerele. Ce păcat față de Dumnezeu! Oamenii au cheltuit nu numai bănește, ei s-au cheltuit și fizic și spiritual, iar ai noștri… de fapt, ce fel de „ai noștri", cuvântul nu este potrivit pentru unii conducători de acum, de aici și nu numai. Conduc amatorește, ca unii care par să fi coborât abia acum din nu știu care sferă, s-au așezat în fotolii și „conduc". Nu le-ar strica să urmeze o școală de a conduce țara, eventual la Academia de Științe, unde sunt institute specializate în diferite domenii. Ar face bine Academia să înființeze și un institut cu acest profil. Ce e drept, actualul premier așa a și procedat. Vom vedea. Pentru conducerea unui automobil se susțin examene, pe când aici, nimic, nu li se cere nici să fie în deplină sănătate, ba uneori nu li se cere nici măcar documentul de studii.

Apropo, știți când se vor schimba în bine lucrurile, și nu doar în R. Moldova sau în România, ci în toată lumea?

Nu știu.

Când la conducere vor veni adevărații profesioniști, întruniți în bresle, nu în partide, vedeți că și dumneavoastră ați pomenit de amatorism.

Profesioniștii ar putea să facă treabă bună, dar nu au cale, pentru că le-ar strica afacerile celor veniți cu mâța în sac. Profesionalismul e înlocuit cu partide. Ești din partidul cutare – perfect! Nu ești – adio! Eu cred că timpul jocurilor de-a războiul între „ai noștri" și „ai voștri", care se mai practică în unele părți ale lumii, a trecut, nu mai trebuie mințită populația. Să ne amintim de vremea de după război, când propaganda sovietică și cea americană încurajau aceste jocuri pentru a îndreptăți fabricarea armamentelor de distrugere, inclusiv armament nuclear. Câți oameni, printre ei și copii, au murit, mai mor și astăzi, de pe urma bombelor sau a grenadelor din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial care se mai descoperă! Apropo de copilăria mea, pe-atunci, în transeele care încă nu fuseseră acoperite puteai găsi armament destul, care să pună viața în pericol: obuze, gloanțe, telefoane-cablu, chibrituri.

Îmi povestea, într-un interviu, domnul academician Petru Soltan, că dorința de a încerca de mic să tragă cu o armă din acestea aproape că l-a costat viața. Dar aș vrea să abandonăm această temă, e foarte tristă, știu că vă doare, sunteți un copil al acelor vremi, mai bine să vorbim despre muzică, e mai pe potriva sufletului…

Vreau să știți că din cablul de telefoane găsit în transee făceam strune pentru instrumente muzicale, pe care le fabricam chiar noi, copiii, pentru că nu aveam posibilitatea, adică părinții nu aveau posibilitatea să ne cumpere instrumente de la magazin, fie măcar o mandolină sau o balalaică.

Era mai simplu să meșteriți fluiere, poate chiar cimpoaie…

Fluiere făceam, cum să nu, și tobe – multe ne-au mai trecut prin mână. Din firele de aramă pe care le scoteam din cablul amintit, am făcut (eram în clasa a cincea) un aparat de radio, care prindea undele mai bine decât cele din comerț.

Se mai păstrează pe undeva acel aparat de radio?

Nu-u-u! N-am această obișnuință a păstrării lucrurilor și nici pe aceea de a consemna evenimentele biografice. Știu un compozitor care-și notează și păstrează orice chițibuș, pentru a-i servi în viitor de reper biografic, pentru a-și crea o imagine plină de importanță. Toate acestea sunt fleacuri, în vederea mea. Deseori sunt întrebat când a fost scrisă o lucrare sau alta. Nu pot răspunde exact, nu mă interesează, fiindcă nu aceasta caracterizează calitatea unei lucrări.

Totuși n-ar fi rău să se păstreze datele pentru un viitor muzeu…

Da' ce, eu îmi pregătesc memorialul?!

Dumneavoastră aveți deja memorialul, v-ați ridicat monumentul prin creațiile care au cucerit lumea. Ca în versul pușkinian: „Ia pameatnik sebe vosdvig nerucotvornâi". În traducerea din limba rusă ar fi cam așa: „Mi-am înălțat un monument fără a-l atinge cu mâna".

Vedeți? Nu este important când a fost scrisă lucrarea, important e ce reprezintă ea, care sunt calitățile, valoarea ei. Că a fost scrisă în anul cutare contează mai puțin. Adică să credem că o lucrare proastă, scrisă recent, e mai importantă? O lucrare genială poate fi scrisă și la începutul carierei profesionale. Dar să schimbăm macazul. De m-ați întreba dacă-mi plăceau jocurile populare, chiar dacă eram o fire solitară, v-aș răspunde că îmi plăceau nespus de mult, aveau loc în fiecare sâmbătă și duminică. La noi, la club, la început erau chiar două fanfare, fiindcă erau două colhozuri în sat, iar fiecare colhoz avea fanfara lui. Erau niște orchestre extraordinare, cântau la nunți de nu putea sta locului nimeni. Mirele și mireasa își alegeau, fiecare, orchestra și juca lumea de se prăpădea, cum spune o vorbă populară. Deosebit de frumos se desfășura petrecerea miresei, când se întruneau cele două orchestre. Ce păcat că aceste ceremonii nu prea s-au păstrat! Mie mi-a rămas câte ceva în memorie, am și prelucrat, la vremea lor, unele teme muzicale pentru orchestra radio, sunt în fondul de aur – *Oleandra,* de exemplu, era foarte bine receptată. Mi-amintesc și de scoaterea zestrei din casa miresei…

…și jucatul zestrei, eu am jucat o modiță la nunta surorii Nastea, așa li se spunea pernuțelor mici brodate manual, eram mică, nu mergeam încă la școală. Am mai cerut și bani de la mire, am aruncat apă de la fântână, busuioc, grâu, în calea mirilor…

Era grozav! Pentru fiecare etapă a nunții existau melodii și dansuri speciale. Foarte emoționantă era „iertarea miresei", când toți oaspeții stăteau în picioare în jurul mesei, în frunte cu mireasa. Ea stătea sub icoane, în timp ce fanfara cânta o melodie splendidă, care nu lăsa liniștit pe nimeni: toți își îndreptau fețele înlăcrimate, și-n același timp luminoase, spre mireasă, și îi urau mult noroc, dragoste și copii. Era un adevărat spectacol, tare aș vrea să-l scot la lumină, dar, din păcate, nu mai cunoaște nimeni acele melodii… Majoritatea lor erau, probabil, „răzgândite" de moș Fedot, bătrânul lăutar din satul nostru.

Ia-ți mireasă ziua bună/ De la tată, de la mumă/ De la frați, de la surori/ De la grădina cu flori…

La aceste versuri, melodia o cunosc și chiar am înregistrat-o cu vocea Mariei Codreanu și vioara celebrului lăutar Isidor Burdin.

(Va urma)

Acad. Sabina Ispas și revigorarea folcloristicii românești

Marian NENCESCU

Între specialiștii cu merite deosebite în materie de folcloristică se situează și profesorul universitar dr. Sabina Ispas (n. la București, la 18 ianuarie 1941), folclorist, etnolog și antropolog cultural, care a analizat cultura tradițională ca pe un model de viețuire pe care comunitatea tradițională îl continuă azi sub forma unor structuri instuționalizate care îi ordonează existența, oferindu-i în schimb, sentimentul de securitate și echilibru.

Absolventă a Liceului „Gh. Lazăr" din București (1959) și a Facultăților de Litere din Iași și București (1966), Sabina Ispas lucrează, din 1966, la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu" din București, ocupând, succesiv, funcțiile de cercetător, secretar științific (1991), iar, din 1997, pe cea de director. În răstimp, a susținut conferințe pe teme de folcloristică generală la Universitățile din Islamabad (Pakistan), 1976, și la Indiana University, S.U.A. (1993-1994), fiind și inițiatorul cursului de *Folclor și ortodoxie,* de la Facultatea de Teologie a Universității București (1994-95). Din 1986 este secretar de redacție al *Revistei de Etnografie și Folclor* și colaborator permanent la publicații precum *Academica, Acta Etnografica Hungarica, Anuarul Arhivei de Folclor* (unde este și membru în colegiul de redacție), *Memoriile Secției de Științe Filosofice, Literatură și Artă* ale Academiei Române etc. În 1979 susține, la Universitatea din București, doctoratul cu tema *Raporturi între literatura apocrifă, cărțile populare și folclor. Ciclul solomonian în cultura română.* În 2004 a fost aleasă membru corespondent, iar din 2009 este membru titular al Academiei Române.

Specialistă în varii domenii ale folcloristicii, de la teoria și practica culegerii folclorului, la editarea de texte, utilizând cu succes metoda istorico-geografică în cercetarea folclorului, reanalizând teoria genurilor, inclusiv relația folclor-religie, profesorul Sabina Ispas a reușit, după opinia lui Iordan Datcu, să realizeze, după generația lui Al.I. Amzulescu și Adrian Fochi, „cel mai original demers critic privind cântecul epic românesc" (*Dicționarul general al literaturii române,* Lit. E/K, București, Ed. Univers Enciclopedic, p. 679), demers finalizat prin lucrarea *Cântecul epic-eroic românesc în context sud-est european* (Ed. Minerva, 1995), lucrare distinsă cu Premiul „Simion Florea Marian" al Academiei Române. Alte lucrări reprezentative ale Sabinei Ispas sunt: *Lirica de dragoste. Index motivic și tipologic* (scrisă în colaborare cu Doina Truță, 4 volume, 1985-89), *Sub aripa cerului* (1998), *Cultură orală și informație transculturală* (2003, Ed. Academiei Române), sau culegerea *Siminoc și Busuioc. Basme românești* (Ed. Etnologică, 2005, 224 p.). În 2001 a editat albumul *Omul românesc în imagini,* după ce, în 2000, a primit Premiul Etnos pentru promovarea de emisiuni cu caracter cultural, științific și de popularizare, realizate la televiziuni din țară și din străinătate.

Cu mai bine de 7 decenii în urmă (ianuarie 1945), profesorul Tache Papahagi inaugura, la Facultatea de litere din București, cursul *Mic dicționar folcloric,* din care nu a publicat decât un fragment, de nici 30 de pagini, intitulat *Din mic dicționar folcloric. Spicuiri folcloristice și etnografice comparate* (Ed. Atelierelor Socec, 1947), în fapt, o continuare a unor încercări anterioare datorate folcloristului oltean St.St. Tuțescu (*Folcloriștii noștri. Biografii și portrete,* 2 vol., Craiova, 1923, vol. I, 71 p. și 1926, vol. II, 40 p.), ca și lui Ștefan Garovei (*Învățători folcloriști,* Ed. Cartea Românească, 1940, 29 p.) în care prezenta date biografice despre 18 colaboratori ai revistei *Șezătoarea.*

De la aceste modeste încercări și până la masivul *Dicționar al Etnologilor Români* de Iordan Datcu (ed. a III-a revăzută și mult adăugită, a apărut la București, Ed. Saeculum I.O., 2006, 983 p.), cuprinzând numele a 353 de folcloriști, se poate spune că folcloristica românească a intrat în ordinea firească a lucrurilor, începând de la crearea instrumetelor de lucru/cercetare, cât mai cu seamă de clasificare a speciilor cercetate și, cu deosebire, a definirii profesiei de *folclorist* (cercetător avizat al folclorului), apărută la noi odată cu crearea primelor institute de cercetare. Acest pas a făcut ca preocuparea pentru folclor, văzută multă vreme ca o activitate mai degrabă privată, de timp liber, făcută cu eforturi și cheltuieli personale, să devină una organizată instituțional, având drept scop re/punerea în circuitul cultural a comorilor spirituale și a documentelor autentice care fac dovada existenței multimilenare pe aceste meleaguri.

În calitatea de președinte a Comisiei Naționale pentru Salvgardarea Patrimoniului Imaterial, Sabina Ispas a coordonat și elaborat, împreună cu un grup de specialiști, *Repertoriul național al patrimoniului cultural imaterial* (vol. I, 2009), lucrare merită să devină o bază centralizată pentru acțiunile de definire a elementelor cu dominantă spirituală ale culturii tradiționale, în care sunt surprinse atât elementele încă prezente din viața comunităților, cât și cele pe cale de dispariție, inclusiv fondul așa-zis pasiv al culturii populare.

Prin elaborarea acestui *Repertoriu*, în curs de finalizare, țara noastră se racordează la demersurile pe care U.N.E.S.C.O le-a întreprins în ultimii ani pentru salvgardarea patrimoniului cultural imaterial mondial și, implicit, a celui național. Inventarierea ansamblului de limbaje cu conținut cultural, ca și ordonarea lor într-o logică științifică, fac pentru prima dată posibilă înscrierea axiologică a patrimoniului imaterial românesc într-un spațiu și un timp al valorilor. Concepția românească asupra alcătuirii acestei lucrări, la care Sabina Ispas are un rol dominant, pornește de la teza că pentru protejarea acestei culturi, numită când „tradițională", când „profundă", sau „orală", demersurile trebuie să pornească de la cercetarea de tip academic, practicată de structuri specializate, care au la dispoziție institute de cercetare, centre de creație populară, arhive. Vremea amatorismului, a hei-rup-ismului chiar bine intenționat, a trecut. Astăzi, în era „societății planetare", orice stângăcie de interpretare produce efecte (distructive) nemaiîntâlnite, care pot avea ca rezultat anularea valorilor de patrimoniu. De aceea, nu doar specialiștii, dar, mai nou, și statele au obligația de a proteja diversitatea multiculturală, identitățile multiple, dialogul cultural. O dovadă că strădania specialiștilor români nu a fost lipsită de efect este și înscrierea în patrimoniul cultural imaterial al umanității a *Doinei* și a *Ritualului Călușului,* iar acest demers este abia la început, căci, în opinia doamnei Sabina Ispas: „România este în situația de a gestiona și programe transfrontaliere, dar nici acestea nu se pot concepe fără un sprijin din partea statului" (*O întrebare pentru Sabina Ispas,* în *Rosturi și moravuri de odinioară*, București, Ed. Etnologică, 2012).

Cercetător ancorat în realitate, Sabina Ispas, constată, odată cu generația sa, că „se schimbă lumea", că stabilitatea conferită de normele transmise oral este pe cale să se spulbere și că speranța ca acest trecut „să nu fie uitat" stă, cu deosebire, în exercitarea unui nou tip de acțiuni de protejare și conservare a patrimoniului. Chiar și cercetătorii avizați, nu doar iubitorii de folclor, sunt nevoiți să accepte că modelul tradițional al culturii *de tip folcloric* s-a schimbat și că asistăm la o „ieșire din imobilitate", iar înșiși actanții actului cultural își însușesc noi gesturi, valori și funcții sociale. De accea, pentru a descifra „mesajele" artei ori textelor populare, trebuie să recurgem la o serie de stereotipii, la așa-numite „colaje culturale", care să ne permită să desprindem, din multitudinea de gesturi care ni se par comune, casnice, pe acelea care suprind o informație, neapărat „veche" ori, cu siguranță, care să fie inclusă în categoria „culturii tradiționale". Acest demers uriaș, de a sesiza continuitatea, de a reînoda „firul" tradiției, de a umple cu „sens și adâncime" o realitate cuprinzătoare, care este folclorul, este susținut constant de o mână de cercetători contemporani, inclusiv de Sabina Ispas, al cărui crez rămâne acela de a dovedi că „spiritualitatea românească este destul de robustă în anumite demersuri, în anumite structuri ale ei, încât poate să reziste și să asimileze ce e de asimilat".

În lipsa unei lucrări sistematice, care să cuprindă ansamblul culturii tradiționale românești, Sabina Ispas a preferat o cale mai accesibilă de comunicare, care să „ușureze înțelegerea mesajelor și să ofere posibilitatea cunoașterii unor fragmente din lucrări mai puțin accesibile cititorului care nu este specializat în domeniile etnologice", publicând, în 2012, lucrarea *Rosturi și moravuri de odinioară,* o modalitate vie și activă de revitalizare și reconstrucție a culturii tradiționale, atât de puternic expusă pericolului schimbării. Structurată pe trei capitole (*Calendarul, Povestea cântată* și *Basmul*), lucrarea are și un capitol „tehnic", dedicat considerațiilor despre „Cultura populară și dinamica actuală", precum și o selecție (minimală) de texte originale, în special balade, provenind din Arhiva Sonoră a Institutului de Etnografie și Folclor, transcrise și adaptate lingvistic de autoare. Cu totul, textele (20 la număr), ilustrația și interviurile, atent selectate, alcătuiesc un *repertoriu de teme,* dacă nu întrutotul originale, cel puțin semnificative pentru „starea" culturii tradiționale românești. Ceea ce aduce cu totul nou cartea doamnei Sabina Ispas este încercarea de reconstituire a cadrului concret în care evoluează eroii populari, prin adăugarea unui set de ilustrații, care ne trimit către diverse segmente ale socialului, de la grupurile de *oameni înarmați,* prezențe vizibile în peisajul cotidian românesc din trecut, la segmentul *negustoresc* și, inedit și semnificativ, la formele, structurile și imaginile care exprimă *viața religioasă,* creștinismul activ al românilor, rolul pe care religia, ca element deopotrivă „arhaic" și „supraviețuitor" l-a avut în etnologia noastră.

Spre deosebire de cercetătorii anteriori, care, din varii motive, au eludat sau au ignorat rolul religiei în stabilirea normelor societății tradiționale, Sabina Ispas și-a structurat lucrarea pe teza că spiritualitatea tradițională trebuie descifrată pornind de la gesturi, texte și concepte ordonate de prezența factorului creștin, începând chiar de la alcătuirea *calendarului* (evident, cel *bisericesc,* care a ordonat existența socială câteva secole, ca și a celui *astronomic,* care a determinat cadrul sărbătorilor, de la cele comunitare, la sărbătorile private, precum nunțile ori celebrarea morților). „Consider că am descifrat în linii mari acel model ce stă la baza culturii tradiționale românești și care este de proveniență veche creștină", susține autoarea, adăugând însă că diversificarea culturală, globalizarea, în general, au „secularizat" folclorul, promovând „serbările populare" în dauna „sărbătorilor".

Aflat, așadar, în fața unei crize de identitate, etnologul modern nu poate decât să constate că „majoritatea oamenilor nu au nicio idee de etnicitate" și că nici ideea apartenenței la un grup etnic, care a constituit ani de zile soclul „culturii intangibile" nu mai este azi un „monolit fix și intangibil". Ca atare, etnologul se retrage în tihna „băncilor de date", a arhivelor și bibliotecilor, lăsând pe seama societății să stabilească ce e „profund" și „intangibil" în materie de cultură imaterială. Atingând, așadar, problema principiilor etice în cercetarea etnologică contemporană, Sabina Ispas introduce câteva condiții obligatorii, care pleacă de la respect, egalitate și cooperare. Rolul „pasiv" al actului cercetării nu mai este posibil, câtă vreme investigația este deschisă. În acest sens, mesajul Sabinei Ispas este limpede: „Instaurarea unei hegemonii în aprecierea unor modele culturale este o acțiune primejdioasă în viitor".

Model de savant „popular", bun orator și excelent promotor al culturii tradiționale, Sabina Ispas este, la 75 de ani, omul de care societatea actuală are nevoie mai mult decât oricând, căci, fără componenta educativă a științei,... nimic nu e.

Cărți și autori

Un scriitor de linia întâi

Victoria MILESCU

Sunt autori despre care se poate spune că între ei și opera lor există o dihotomie, cum există autori a căror operă se confundă cu viața, devenind destin literar. În cea de a doua ipostază se află și scriitorul Ion Andreiță (n. 11.06.1939, Perieți, jud. Olt), pentru care vocația scrisului a devenit vocația de a trăi cu pasiune și curaj provocările vieții, viața recompensându-l cu ani mulți și buni, cu o familie fericită. Cărțile sale de poezie, proză, reportaje, eseuri, traduceri captivează prin bogăția ideatică, prin originalitate și virtuozitate stilistică pe fondul unui profund atașament față de valorile morale și naționale, ferită de mizerabilismul prezent masiv în literatura de azi. Trăind, călătorind prin lume, scriitorul experimentează stări, sentimente universale, dar inima și gândurile de „oltean fundamental", cum spune Nicolae Dan Fruntelată, un alt oltean îndârjit, se reîntorc periodic la rădăcinile satului Perieți, unde s-a născut și de unde a plecat în lume. Etapele vieții sunt marcate de scrieri ce oglindesc nu numai un parcurs individual, ci și dinamica vremurilor traversate, schimbările din societate la care a fost martor. Având conștiința propriei valori și a valorii cuvântului scris, Ion Andreiță, un „pălmaș al condeiului", cum se autocaracteriza, și-a clădit opera literară cu elemente din viața reală, dar și cu ficțiune și dramă, cu suspans, cu multă autobiografie, dar și cu un umor nativ infuzat în pagini ca un aer proaspăt, revigorant. Anul trecut s-a întrecut pe sine; cu energia-i definitorie, a publicat la eLiteratura din București două cărți: *Mătura de pelin*, cuprinzând evocări, și *Linia lui Dumnezeu,* volum de versuri, pe care îl voi comenta în continuare. În format de buzunar, dar, după lecturare, pot spune buzunarul de la piept, pare o carte micuță, dar are totuși 170 de pagini îmbrățișate de două coperte amintind de oameni dragi; prima copertă reproduce tapiseria *Omagiu lui Brâncuși* de Lia-Maria Andreiță, soția autorului, iar cealaltă poartă fotografia scriitorului, realizată de Gauthier Dubuquoy, celebru fotograf din Paris. Pe contrapagină, avem un Ion Andreiță din 1968, fotografiat de Valeriu Tanasoff. Este incredibil cum într-o carte de dimensiuni relativ mici a încăput atât de multă, intensă și efervescentă trăire, organizându-se însă logic și coerent, reflectând, prin diversitate tematică și varietatea expresivității lirice, caracteristicile întregii sale creații poetice.

Ca „frate mai mic al firului de iarbă", Ion Andreiță scrie despre frumusețile patriei („Pământul țării", „Apele munților mei"), despre istoria ei cu eroi legendari („Dac pe Columnă", „Valea dacilor", „Dave pe Olt", „Transilvania", „Mogoșoaia"), sub impulsul unui sentiment patriotic ardent, autentic, sentiment privit azi cu o nejustificată reticență. Atașamentul față de țară și de istoria ei milenară se împletește cu dorul de locurile natale, de familie. Membrii familiei sunt evocați în versuri emoționante, iar tatălui îi este închinat un poem de o limpidă și statuară frumusețe, din care cităm: „Tata-ntre ferestre-așteaptă/ Gol și singur ca un zeu,/ Tata n-o mai ține dreaptă/ Linia lui Dumnezeu (...)". Este un părinte arhetipal, sub un „fir cu plumb" al divinității spre dreapta statuare ontologică, un ax care leagă sau desparte cerul de pământ. Linia lui Dumnezeu este normă, poruncă, linie a destinului, un fel de linie a lui Plimsol indicând limita încărcăturii vieții, a suportabilității suferințelor și bucuriilor. Mama și tatăl sunt cei doi poli între care navighează corabia sufletului trecând peste dealuri și peste văi: „Dintr-un deal mă strigă tata,/ Dintr-o vale sună mama". Sufletul poetului absoarbe, dăruiește, risipește iubire. Poeziile din acest registru au toate ingredientele „paradoxului iubirii": căutări, așteptări, despărțiri, regăsiri, bucurie, tristețe, pasiune, deznădejde, dar și un arsenal de blesteme și descântece de dragoste în buna tradiție a folclorului românesc, autorului fiindu-i la îndemână și versul popular, alături de cel clasic sau modern. Deși la „Amiaza iubirii", erotismul are uneori inflexiuni candide, adolescentine: „Aș vrea să iubesc o fată fără amintiri,/ Să nu-mi poată vorbi niciodată/ În nopțile noastre de inimă/ Despre celălalt,/ Și ochi străini să nu mă țintuiască/ În ceafă/ Din fiecare perete al nopții". Cu un patetism reținut, un senzualism disimulat sub o exprimare frustă, Ion Andreiță își dezvăluie structura esențialmente solară, robustă, pozitivă.

Când valorifică tezaurul popular de basme și eresuri e fascinat de zâne, sânziene, tradiții, obiceiuri, de șarpele casei ca entitate sacrală. La polul opus al lumii tradiționaliste a satului se situează orașul, traumatizant dar ofertant în trame. Văzut de sus, se arată ca o îngrămădire de acoperișuri, cu statui ce abia se țin pe socluri, mimând viața cea adevărată, cu camere albe de spital unde „doctorii sunt cioclii tandri"; aici adie nostalgia raiului vegetal reconstituit în amintire: „Cântecul meu/ Se va risipi/ Ca frunzele toamnei,/ Dacă nu cumva/ Sufletul celui ucis/ Se va întoarce/ Să le adune –/ Reconstituind astfel/ Copacul".

Ion Andreiță are vocația scrisului, dar și vocația prieteniei; de aici, o avalanșă de dedicații dintr-o fraternă solidaritate față de înaintași, dar și față de contemporani (Eminescu, Labiș, Eliade, Cioran, Ionesco, N. Stănescu, M. Preda, D.C. Dulcan, M. Bandac, F. Neagu, N.D. Fruntelată, V. Poenaru – editorul cărții), destăinuindu-se cu duioșie: „A scrie despre un prieten/ E cum ai scrie despre tine –/ Și greu îi, Doamne, să fii mielul/ Ce se sacrifică pe sine". Jovial, deschis, susținându-și la bine și la greu colegii și prietenii, Nea' Jean, cum i se mai spune (contaminare din vremea șederii la Paris), se poartă neaoș, dar și elegant, un *bon viveur* celebrând viața și moartea văzute ca entități potențându-se reciproc în beneficiul actul creator: „Să facem chef, prieteni,/ Plătesc cu moartea mea!/ Voi invita la cheful acesta/ Toată lumea/ Și fiecăruia din suflet/ Îi voi turna să bea –/ Să facem chef, prieteni,/ Plătesc cu moartea mea!" Uneori, pofta rablesiană surprinde ironic-amar latura macabră a ritualului din veac: „Înfruptați-vă/ La această masă-a tăcerii/ Din taina oaselor/ Moșilor/ Și strămoșilor voștri/...// Înfruptați-vă fără să mulțumiți cuiva,/ Tăceți numai,/ Păstrând o clipă/ De reculegere/ În memoria celui plecat/ Și-a sângelui ce-l beți acum,/ Nepăsători". Nu lipsește nici gesticulația ușor frondeur-filozofardă: „Și dacă beau,/ Ce-ți pasă ție?/ Și de mă sting,/ Ce-mi pasă mie!", care se conjugă cu un elan aventurier ce l-a purtat fizic ori mental prin țări și culturi diverse (vezi poeziile „Gondolă", „În port", „Lagună", „Corăbieri" etc). Dar timpul petrecerilor și al călătoriilor trece și vine „Ora tristeților", când sinele rămâne singur cu sine: „E un ceas anume/ Când trebuie să te dărui/ Cu totul tristeții". Vine ora spovedaniilor, cu ecouri psalmice argheziene: „Sunt singur, Doamne, anii mei s-au dus/ Pe sâmbete de ape și pierzanii –/ Și-acum, pustiu, să-nalț în stare nu-s,/ Pentru iertare, sfintele litanii".

Dacă, în *Linia vieții,* Ileana Mălăncioiu accentuează latura existențială a individului, „linia vieții" lui Ion Andreiță e rezonantă cu universul și orice perturbare a ei perturbă ordinea și liniștea lumii noastre: „Uneori,/ Cineva încurcă/ Linia vieții/ Cu linia morții:/ Se aude atunci/ Un huruit/ De la un capăt/ la altul/ Al Universului// Așa s-a petrecut și azi-noapte:/ A scârțâit osia pământului/ Zburătăcind paserile vieții/ Care n-au mai izbutit/ Să revină/ La vechile locuri".

Receptiv la toate cele din jurul său, apropiat de sufletul oamenilor, dar și al pământului, cu un ochi râzând și altul lăcrimând, sub ploi, dar și sub raze de soare, harnic și temerar, privind viața în față și moartea peste umăr, realist și fantast, tumultuos și așezat, scriind fără preget și fără ură ori părtinire, Ion Andreiță este un scriitor din linia întâi a literaturii române.

Claudia Voiculescu, o viață cu plus

Marian NENCESCU

Elegantă, tenace și insistentă, poeta Claudia Voiculescu (născută la 30 ianuarie 1950, în comuna dâmbovițeană Corbii Mari) a acumulat, în aproape patru decenii de activitate publicistică (a debutat în „Caietele" Editurii Albatros, în 1978, având girul poetului Ștefan Augustin Doinaș și al criticului Laurențiu Ulici), nu doar un palmares literar impresionant (are la activ peste 10 volume originale, publicate din 1995 încoace), cât mai ales un capital de stimă confraternă, fiind, de ani buni, o prezență agreabilă și stimată la numeroasele întâlniri cultural-literare, organizate în București și în țară, pe care le animează cu recitări de o sensibilitate debordantă. Beneficiind, pe merit, nu de una, ci de trei antologii de texte publicate în seria „Opera omnia" a Editurii Tipo-Moldova (una de poezie, *Spre ciuturi,* și alte două de publicistică și eseu, cea mai recentă fiind *Vedere prin hublou,* 2015), Claudia Voiculescu se încadrează cu brio în ceea ce s-ar numi „jurnalismul cultural", gen pe cale de extincție în special din lipsă de competitori. Temele sale publicistice, cu referire prioritară la mediul medical, dar nu numai, oferă o imagine caleidoscopică a unui segment cultural suficient de animat, și extrem de divers, care trimite la realități trăite și resimțite public, de la mijlocul anilor '80 încoace. Suficient de „tehnice", surprinzător de inedite, multe dintre eseurile din recentul volum *Vedere prin hublou* fac, păstrând proporțiile, concurență clasicului ciclu „Oameni cari au fost", de Nicolae Iorga, reînviind, prin mărturii directe, personalități trecute în lumea umbrelor, dar care rămân, în timp, modele culturale imuabile. Iată-l de pildă, pe poetul Cezar Baltag (1939-1997), surprins măcinat de regretul de a nu-l putea saluta și recunoaște public, pe confratele său basarabean Paul Goma: „Cezar a avut atunci momentul său de lașitate, de egoism și de teamă... Și acum regreta și-l durea enorm" (*op. cit.*, p. 148). Din aceeași categorie este și scriitoarea Vera Hudici (1917-1999), care își întemeiase, în anii '80, un cenaclu literar în propriul apartament, frecventat, se pare, de mulți scriitori și ale cărui ședințe se încheiau invariabil cu... „o masă îmbelșugată", oferită de sora Verei Hudici.

Tot la capitolul evocări merită amintiți istoricul Emil Panaitescu (1885-1958), cel care a comandat și realizat mulajele Columnei lui Traian, expuse azi la Muzeul de Istorie al României, ori medicul scriitor Pan Izverna (1937-2013), unul dintre dăruiții „medici fără arginți", din spița rară a lui Vasile Voiculescu: „În ultimii ani i-a fost alături, cu îngrijirea, dar și cu conversația sclipitoare, lui Petre Țuțea. Se întâlniseră doi intelectuali, doi credincioși și doi iubitori de neam care urau comunismul..." (*op. cit.*, p. 98).

Ca poetă, Claudia Voiculescu se situează pe linia liricii intimiste, temele sale preferate fiind iubirea, obligatoriu umbrită de o undă de regret, părinții („Mai ia-mă, mamă, de mână/ Ceasul meu nu mai amână/ Nu te depărta prea mult/ Din tipare eu mă smult" (*Litanie*, din volumul *Trepte-n adânc*, Ed. Tracus Arte, 2014, p. 20) sau, neobișnuit pentru o poetă modernă, Patria („Țară! aș vrea să fiu o pasăre măiastră/ Să te slăvesc în cânturi nerostite/ Din cerul meu-înaltul-izvodite,/ Scumpa mea, să nu te simți nicicând sihastră" (*op. cit.*, p. 29). Încă de la începuturi, poeta scrie rondeluri, adesea cu substrat sentențios: „Aici sau dincolo de soartă/ Sufletul mă mai îndură/ Și-n mâna nevăzută poartă/ Chipul meu de sub armură..." (*op. cit.*, p. 212).

Bine articulate, concepute unitar și cuprinzînd pe alocuri sclipiri îndrăznețe de revoltă, versurile Claudiei Voiculescu conturează un profil liric original, în care feminismul nu distonează, ci, din contra, incită („Nunta noastră vinovată/ Sta sub semnul de dublat/ Eu eram cea mai visată/ Tu erai cel mai chemat", *op. cit.*, p. 187). Prin muncă și talent, Claudia Voiculescu și-a câștigat definitiv un loc în cetatea literelor.

Femei creștine despre femei creștine

Zenovia ZAMFIR

În prima zi a lui octombrie, Biserica Ortodoxă sărbătorește Acoperământul Maicii Domnului, în amintirea arătării Maicii Domnului în Biserica din Vlaherne, Constantinopol. Pe 1 octombrie 911, se făcea priveghere în această biserică, pentru salvarea cetății, care era asediată. Spre dimineață, Maica Domnului s-a arătat înaintea poporului, stând în văzduh și rugându-se cu lacrimi. Sfântul Acoperământ era ținut în mâini deasupra capetelor credincioșilor. În jurul Maicii Domnului se aflau apostoli, sfinți și mucenici. Cetatea a fost salvată.

La inițiativa înaltpreasfințitului Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, membrele Ligii Femeilor Creștin Ortodoxe Vâlcea au hotărât ca, din 2015, prima zi a lunii octombrie să fie zi de cinstire a Maicii Domnului. Ca urmare, în Sala „Iosif Episcopul" din cadrul Așezământului Cultural „Sfântul Ierarh Calinic" al Arhiepiscopiei Râmnicului, a fost organizată prima conferință din seria „Femei creștine despre femei creștine", în cadrul căreia a fost evocată personalitatea de excepție a pictoriței și scriitoarei Olga Greceanu (1890–1978), care a mărturisit în toată opera ei credința ortodoxă. Invitata întâlnirii a fost doamna Iuliana Mateescu, care a vorbit cu modestie și evlavie despre pictorița și scriitoarea Olga Greceanu, personalitate marcantă a vieții artistice din secolul trecut, care s-a impus nu numai în lumea artelor plastice, prin tablourile de șevalet cu care a participat la numeroase expoziții din țară și din străinătate, ci și în lumea Bisericii, prin lucrările sale monumentale de artă religioasă, prin scrierile sale și ca oratoare, în afirmarea unui crez creștin de viață. De origine nobilă, fiică a unei familii de polonezi stabiliți în România, Olga Greceanu a fost botezată totuși în religia creștin-ortodoxă. De altfel, s-a născut la data de 4 august 1890 chiar la Mănăstirea Nămăiești, unde, în plină vară, părinții ei se refugiaseră de căldura năprasnică din București. A făcut studii superioare în Belgia, Franța și Italia, fiind una dintre cele mai cunoscute artiste plastice din perioada interbelică. A realizat mari ansambluri murale, cum sunt frescele de la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu", de la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române, frescele din clădirea Sfântului Sinod sau mozaicurile bisericii Mănăstirii Antim din București. Olga Greceanu s-a afirmat și ca scriitoare, publicând mai multe cărți, studii fundamentale de teoria artei, dar și scrieri istorice, literare și religioase, romane și nuvele, precum și numeroase articole în presă. „Prin tot ce a pictat și a scris, Olga Greceanu și-a manifestat convingerea că expresia supremă a artei plastice este pictura religioasă, însuflețită de cele mai înalte idealuri, pe care le transpune direct prin linii și culori", sublinia criticul și istoricul de artă Adina Nanu. Meritele ei au fost recunoscute de către toți patriarhii în timpul cărora a trăit. După ce credința i-a devenit călăuza unică în viață, ea a devenit pictor autorizat al Patriarhiei, distinsă cu Crucea patriarhală și Meritul cultural de Patriarhul Justinian Marina.

Iuliana Mateescu, președinta Asociației Renașterea Obiceiurilor și Tradițiilor Românești, realizatoarea filmelor de excepție *Un chip de lumină – Arhimandritul Ioan, starețul Mănăstirii Hurezi 1692-1726* și *Maria, Doamnă a toată Ungrovlahia,* care a prezentat remarcabil viața și activitatea Olgăi Greceanu, a primit la rândul său din partea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ordinul Crucea „Maria Brâncoveanu". Inginer de profesie, devenită în timp regizor, scenarist, Iuliana Mateescu mărturisește într-un interviu (din care redăm câteva pasaje) că a primit un dar de la Dumnezeu, acela de a încerca să scoată la iveală și să transpună într-o formă deosebită simbolistica creștin-ortodoxă.

„Căutam o alternativă a lumii acesteia în care nu-ți mai găsești odihna sufletului și, din momentul în care eu m-am apropiat de Biserică, tot ceea ce a fost urât în viața mea a început să se risipească și poate cel mai greu lucru pe care l-am avut de făcut a fost să încerc să lupt cu mine însămi și să mă dedic unui alt tip de viață, cu mai multă lumină, lumină în sensul de bucurie, de curăție. Am încercat să-mi găsesc echilibrul înconjurându-mă de lucruri frumoase, de oameni frumoși și cred că într-un fel am reușit, pentru că fiecare zi dată de la Dumnezeu o încep cu multă bucurie și de-abia aștept să-mi continui proiectele. Odată cu toate aceste lucruri și-n viața mea au apărut oameni minunați... Ceea ce am cerut eu în acel moment a fost: Doamne, dă-mi ceva să-mi umple sufletul. Și-atunci Dumnezeu mi-a dat această cale, dar n-aș putea să spun că fără a avea multe ispite și fără o luptă extraordinară ca să te menții pe o cale pe care mulți nu ar accepta-o, deoarece calea către Dumnezeu este greu, greu de parcurs și, bineînțeles, are căderile ei. Am fost sprijinită de părinții din jurul meu, de părinții duhovnici pe care i-am avut, de rugăciunea altora, de rugăciunea mea. Am reușit să capăt, așa mi se pare, o forță interioară care m-ajută uneori să-i ridic și pe cei din jurul meu și, mai mult decât atât, zic eu, fiecare încercare te zidește interior, iar următoarele ispite pe care le traversezi nu mai sunt cu adevărat ispite, ci numai praguri pe care le treci cu mai multă ușurință."
(*„Dar din dar" – o poveste de succes*)

Doamna Iuliana Mateescu și-a dedicat aproape întreaga energie din ultimii ani promovării operei și scrierilor Olgăi Greceanu, impresionată fiind de personalitatea și opera marii artiste. La Editura „IDACO... dar din har...", pe care o conduce, au fost republicate, începând din anul 2008, următoarele cărți ale Olgăi Greceanu: *Pe urmele pașilor Tăi, Iisuse* (prima apariție a fost în anul 1940, Ed. Universul), *Femei-pictore necunoscute,* în limba română (prima apariție a fost în limba franceză, *Femmes peintres d'autrefois,* 1940, Editura Ziarul SA), *Compoziția murală* (prima apariție a fost în 1935, Tipografia Triumf) și *Specificul național în pictură* (prima apariție în 1925, Editura Cartea Românească).

Ce a determinat-o pe Iuliana Mateescu să se ocupe cu atâta dăruire de restituirea scrierilor ilustrei înaintașe? Există o motivație lăuntrică, după cum mărturisește ea însăși:

„Uneori, nedrept, vremurile aștern uitarea peste oameni, fapte și locuri. Pământul reavăn acoperă trupul, dar sufletul se duce la cele veșnice și *cu ceea ce te duci dincolo este binele pe care-l faci pe lumea asta,* mărturisea Olga Greceanu cu puțin timp înainte de a fi chemată la Domnul. Dar care a fost binele făcut de ea? L-a mărturisit pe Hristos prin cuvânt, având binecuvântarea a doi patriarhi, Nicodim și Justinian, de a vorbi în biserici. Cununa scrierilor ei religioase este *Dicționarul Biblic Ortodox,* care s-a publicat recent cu titlul *Mărturie în cuvânt și chip – Vocabular al credinței și vieții spirituale,* titlu mai potrivit felului unic în care Olga Greceanu ne-a transmis, dincolo de vremuri, adânca ei credință în Hristos."

Cele două mari personalități, de ieri și de astăzi, au cinstit cum se cuvine sărbătoarea creștină Acoperământul Maicii Domnului.

O voce distinctă de la Cluj-Napoca

Ion C. ȘTEFAN

În condițiile difuzării deficitare a revistelor culturale și a cărților de mic tiraj, tot mai greu ne sosesc vești din țară, volume noi și publicații care ar merita atenția noastră.

Totuși, uneori se întâmplă și această minune, cum este cazul doamnei Maria Vaida, harnică profesoară de Limba și Literatura română, la Liceul de Arte Plastice „Romul Ladea", din municipiul Cluj-Napoca. Autoarea prolifică mi-a trimis, de ceva vreme, un interesant volum de studii critice și eseuri intitulat sugestiv și inspirat *Povara luminii.* Doctor în științe filologice la Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, ea a elaborat temeinice studii de specialitate și monografii ca: *Poeta Constanța Buzea, Gheorghe Pituț sau ochiul și noaptea, Cultura și educația în context european* și altele – majoritatea lor având o tematică didactică.

Am remarcat-o din paginile revistei *Curtea de la Argeș* și din alte publicații ca *Viața Românească, Observator cultural, Tribuna învățământului* etc.

O cunosc îndeosebi ca poetă, prin câteva volume de versuri, alcătuite cu talent și îndemânare prozodică, dovedind o amplă și diversificată lectură lirică, un îndelungat exercițiu compozițional, amintind *Poemele de piatră* și *Elegiile Salomeei,* despre care am și scris în paginile revistei, remarcând îmbinarea dintre tradițional și religios, prin exprimarea unor sentimente lirice sau creștine, într-un limbaj adecvat, de nuanță clasică.

Acest volum de critică literară și eseuri, *Povara luminii,* la care mă voi referi în continuare, îmi dovedește, după o lectură atentă, că Maria Vaida este deja o voce distinctă în peisajul cultural românesc actual.

Mai mult decât atâta: atentă la ceea ce se scrie în presa literară, ea își exprimă părerile cu competența unei profesoare de specialitate despre diferitele tendințe actuale din cultura românească și europeană. Deosebirea dintre astfel de intervenții și cele ale unui critic literar (care se consideră profesionist) este dată de selecția aparte, bazată pe calitate și cultură, de folosirea unui limbaj interpretativ didactic, ponderat, și precis, de-o obiectivitate estetică și filosofică apreciabilă.

Ea scrie numai despre acele cărți care crede că merită să fie luate în seamă, așa cum este studiul despre cele trei volume antologice ale lui Horia Bădescu, un poet de talie europeană, apărute la Editura Eikon, *Cărțile viețuirii,* în colecția de poezie „Echinocțiu", susținută de Copiro, sub egida Universității „Babeș-Bolyai". Coincidența a făcut ca și eu să mă pronunț despre aceste cărți, la vremea respectivă, fiind acum în cunoștință de cauză. Ceea ce mi-a plăcut îndeosebi la Maria Vaida este faptul că ea realizează o selecție tematică bazată pe *iubire,* alegându-și cele mai potrivite citate demonstrative, într-o ordine biologică, a trupului, parcurgând astfel etapele creației poetice într-o armonie încântătoare, depășind granițele firești de la carte la carte.

Alte studii din acest volum se referă la „Misterele iubirii", „Vârstele ludicului sau jocul de-a poezia", „Patriarhul României – Miron Cristea".

Desprindem o așezare tematică a lucrărilor apărute de-a lungul timpului, pe capitole reprezentative: „Studii", „Proză", „Poezie" și „Ocheanul întors", remarcându-se articolele dedicate literaturii pentru copii, cum ar fi „Copilăria între basm și icoană"; între autorii analizați, îi amintesc pe Nichifor Crainic, Theodor Răpan, Viorel Horj și alții mai puțin cunoscuți.

Caracteristica principală a acestei cărți este dată de conținutul său plurivalent, de sinceritatea și autoritatea emiterii unor păreri convingătoare și, îndeosebi, de talentul real al autoarei.

Orizont muzical

Gânduri târzii la Festivalul „George Enescu”

Mihaela MARINESCU

Festivalul „George Enescu” s-a încheiat la sfârşitul lunii septembrie. Momentele de euforie ale minunatelor zile şi seri de concerte par a fi departe. Şi, ca de fiecare dată, pe lângă ecoul pozitiv rămas în suflet, o undă de nostalgie şi nesiguranţă se strecoară ca o întrebare mereu prezentă: oare sunt suficiente pentru cultura muzicală românească aceste manifestări petrecute o dată la doi ani în Capitala României? Împlinesc ele o lipsă fundamentală în educaţia muzicală a publicului nostru? Şi răspunsul este şi acum departe de a fi afirmativ.

Un gând m-a urmărit şi în timpul festivalului: Pentru ce sau pentru cine vin oamenii la concerte?

Se pare că în primul rând *pentru interpreţi.*

Se spune şi se contabilizează numărul mare de formaţii, orchestre camerale, filarmonici, solişti, dirijori etc., din străinătate, toţi renumiţi, care au evoluat pe scenele de concert bucureştene: Sala Mare a Palatului – cu mereu criticata acustică, dar care nu mai contează prea mult, publicul s-a obişnuit; Ateneul Român – altar al muzicii noastre de aproape 130 de ani (construit în 1888); Sala Mică a Palatului (Auditorium) – loc de evoluţie a multor formaţii camerale, ani de-a rândul rampă de lansare a creaţiilor muzicale româneşti în prime audiţii, dar care acum se deschide doar pentru Festival; sălile de operă şi concert ale Universităţii Naţionale de Muzică din Bucureşti – for superior de formare a viitorilor muzicieni s.a. Este adevărat că printre interpreţi sunt şi români, unii dintre ei făcând parte chiar din marile instituţii muzicale ale centrelor de renume europene. Integraţi şi apreciaţi, ei interpretează muzica universală în care nu se regăseşte şi muzica românească. Poate, arar, Enescu (dar, în principal, pentru el este rezervat Festivalul).

Publicul românesc percepe Festivalul prin prisma interpreţilor şi mai puţin a creaţiei. Este firesc, în măsura în care muzica este o artă cu acest specific. Între creator şi receptor se interpune interpretul, cu aportul său tehnic muzical şi emoţional. Dar o cultură muzicală adevărată nu se consideră numai prin această latură: cât de minunaţi sunt interpreţii noştri care cântă Bach, Mozart, Beethoven etc.!? Este ca şi când literatura unei ţări s-ar evalua după traduceri din alte literaturi, sau arta plastică după reproduceri după marii artişti plastici ai altor spaţii geografice…

Creaţia muzicală este cea care dă măsura culturii noastre muzicale, a culturii clasice, în genurile simfonice, camerale, corale… a muzicii „grele” (numită aşa spre a face deosebirea de muzica „uşoară”, aceea care se cântă şi se difuzează permanent, muzica momentului, schimbătoare după mode).

Pentru această componentă s-au luptat George Enescu şi generaţia sa (cea interbelică), pentru aceasta s-a înfiinţat în 1920 Societatea Compozitorilor Români, pentru aceasta Maestrul Enescu (nemulţumit mereu în adâncul sufletului său de a fi considerat numai violonist, sau pianist, sau dirijor, sau pedagog…) a iniţiat Premiul de compoziţie „George Enescu”, prin care s-a susţinut şi stimulat creaţia românească de gen. Pe lângă recompense materiale acordate câştigătorilor premiilor, aceştia erau invitaţi să compună în continuare pentru concertele organizate de Societate.

Am urmărit Programul general al Festivalului „George Enescu” şi mi-a tresărit inima la secţiunea *Enescu şi contemporanii.* Mă aşteptam să văd lucrări de Mihail Jora, Dimitrie Cuclin, Mihail Andricu, Theodor Rogalski, Alfred Alessandrescu, Sabin Drăgoi, Marţian Negrea, Ionel Perlea, Constantin Silvestri, Paul Constantinescu, Marcel Mihalovici, Stan Golestan, Filip Lazăr şi mulţi alţii (lista este incompletă şi enumerarea întâmplătoare). Au fost colegii şi prietenii lui Enescu. Au trăit şi compus în perioada aceea de graţie numită „interbelică” (unii şi după aceea), într-o dorinţă comună de a edifica o cultură stabilă şi unitară. Au fost simfonişti bine şcoliţi la conservatoare europene, dar care au urmărit, din străfundurile fiinţei, ecorile melosului românesc, pentru că numai aşa aveau de adus în contextul universal un glas proaspăt şi interesant în expresie.

Dar nu i-am regăsit în concertele simfonice sau camerale. Pe unii i-am putut întâlni doar într-o listă numeroasă cu titluri de muzică corală, pe alţii, sporadic, în recitaluri vocal-instrumentale, în concerte programate la Sala Auditorium, la orele 16, în paralel cu alte recitaluri şi concerte de muzică universală, din alte săli, spre care publicul era atras mai mult.

Dau exemplu doar două dintre acestea:

Recitalul de lieduri al sopranei Bianca-Luigia Manoleanu şi al pianistului Remus Manoleanu (la Sala Auditorium, pe 11 septembrie, de la ora 16), de altfel excelenţi interpreţi şi promotori ai muzicii vocal-instrumentale româneşti, care nu-şi limitează apariţiile pe această linie numai la festivaluri, ci merg peste tot şi permanent, în ţară şi străinătate, cu repertorii româneşti ale unor compozitori de mare sensibilitate şi profesionalism: Theodor Grigoriu – 3 lieduri din ciclul *Poeţi şi abisul timpului;* Aurel Stroe – *Moştenire, Făcătură, Vals-Metamorphose;* Liviu Comes – *Melopee pentru pian;* Carmen Maria Cârneci – *conSolar pentru pian;* Livia Teodorescu Ciocănea – *Chanson d'automne;* Remus Georgescu – *Vocaliză, Primăvară;* Nicolae Coman – *Freudvoll und Leidvoll, Cântec de zori;* Irina Hasnaş – *Melisme pentru pian;* Violeta Dinescu – *Aminta, Quatrain;* Ştefan Niculescu – *Tastenspiel;* Corneliu Dan Georgescu – *Ciclul Ewig die Wolken;* Ede Terenyi – *Ciclul Evocări eminesciene;* Adrian Pop – *Şi acum dormi, Viziune.*

Apoi, concertul coral al Corului de cameră „Preludiu”, dirijat de Voicu Enăchescu (din 17 septembrie, la Ateneul Român, ora 22.30), de asemenea un muzician pasionat, mare iubitor al muzicii corale româneşti, pe care a promovat-o permanent în concertele corului pe care l-a fondat şi pe care îl conduce: D.G. Kiriac – *Am umblat pădurile;* Ştefan Popescu – *Fluture;* Ion Vidu – *Răsunet de la Crişana;* Nicolae Lungu – *Cântec de leagăn;* Tudor Jarda – *Mă luai, luai;* Ioan D. Chirescu – *Mama;* Mihail Jora – *Mă mieram;* Marţian Negrea – *Păstoriţa;* Vasile Popovici – *Sara pe deal;* Vasile Spătărelu – *Floare albastră;* Richard Oschanitsky – *Două colinde laice;* Alexandru Paşcanu – *Noapte de mai;* Dan Dediu – *Cine e morarul;* Paul Constantinescu – *Rugăciune;* Sabin Drăgoi – *Pre Tine Te lăudăm;* Dan Buciu – *Visare;* Felicia Donceanu – *Două păsări;* Gheorghe Cucu – *Haz de necaz;* Tudor Flondor – *Somnoroase păsărele;* George Enescu – *Waldgesang.*

Şi, de fapt, toată muzica românească, vocală, camerală sau corală, prezentă în festival, a avut programarea aceasta „discriminatorie”. (Folosesc acest cuvânt pentru că ar fi fost mult mai eficient ca lucrările româneşti să fie integrate în toate programele Festivalului, împreună cu muzica universală, şi nu pusă separat, ca şi când nu ar face parte din aceasta.) Compozitorii din toate generaţiile, programaţi la ora 16, în Sala Auditorium sau alte săli, nu au beneficiat de publicul pe care îl meritau şi care ar fi putut cunoaşte, astfel, mai mult din realizările componisticii româneşti, pentru că, decalate doar cu o jumătate de oră, începeau alte manifestări, mai atractive prin faptul că propuneau muzică universală, deja cunoscută, şi *interpreţi* străini renumiţi.

Un câştig este că s-au cântat mai multe lucrări de George Enescu (s-au făcut statistici – deci cantitatea primează). Să încercăm a face aprecieri calitative în privinţa interpretării? Sau mai bine să nu atingem coarde sensibile. Muzica lui Enescu este greu de înţeles, adică şi greu de interpretat în toată profunzinea şi complexitatea ei. Dar astfel, melomani şi mai puţin melomani au putut audia, cu satisfacţia de a participa la Festivalul „Enescu”, mai multă creaţie enesciană. Orchestre precum Filarmonica din Israel, Ansamblul din Scoţia, Capela de Stat din Dresda, Orchestra Simfonică din San Francisco, Orchestra Simfonică din Londra, Filarmonica din Sankt Petersburg, Filarmonica din Monte Carlo, Filarmonica din Viena, Orchestra Regală a Filarmonicii din Liverpool, Orchestra Regală Concertgebouw din Amsterdam şi-au asumat responsabilitatea de a reda muzica lui Enescu la cote de interpretare cât mai fidele şi profesioniste.

Dar oare publicul a ajuns să conştientizeze adevărata valoare în concertul muzical universal al secolului XX a creaţiei marelui nostru compozitor, sau este doar o participare mondenă la un festival internaţional?

Ce se întâmplă cu muzica lui Enescu între festivaluri? Câte orchestre din ţară mai includ în repertoriu lucrările enesciene (ce să mai vorbim de cele ale compozitorilor români contemporani cu el sau ale celor contemporani cu noi)? Iar în Festival, numai Orchestra Română de Tineret s-a „încumetat” să „atace” *Rapsodia nr. 1.* (Nu mă refer şi la lucrările reconstituite din schiţele lui Enescu. Dar se cunosc atât de bine cele 33 de opusuri încheiate şi recunoscute de Enescu ca atare, încât nu mai este nevoie să le cântăm?! Avem nevoie de altele?!)

Aş încheia într-un deplin acord cu gândurile formulate de prof. univ. dr. Dan Dediu, în editorialul din primul număr al *Ziarului Festivalului Internaţional „George Enescu”.* (De altfel, *Ziarul Festivalului* a lăsat o impresie foarte bună, de această dată fiind mult mai bine documentat, mult mai complex şi mai variat, acoperind o arie largă de interes. O oglindă, şi nu numai, a preocupărilor actuale din domeniul muzical, sub semnături avizate şi opinii pertinente.) Domnia sa îl compară pe Enescu, într-un fel, cu *Prinţul Fericit* al lui Oscar Wilde: „Ne dă o nestemată, ne dă un diamant, se jupoaie de foiţa de aur şi ne-o dă nouă, pentru a ne scoate din nevoi, îşi dă sufletul ca să ne ridice, să ne însănătoşească şi să ne lumineze, iar noi ce facem? Aşteptăm să ne dea tot şi după aceea îl aruncăm la fiare vechi? Noroc cu rândunica sa, Festivalul Enescu, care încă îi mai poartă de grijă!”

Dragi interpreţi români şi manageri ai instituţiilor muzicale, înţelegeţi că existenţa dumneavoastră perenă este determinată de măsura în care promovaţi creaţia muzicală românească; numai asa veţi consolida cultura noastră şi veţi avea o apartenenţă legitimă, veţi urma drumul şi dorinţa arzătoare a lui ENESCU.

Cu Eminescu prin țara perșilor

Ion PĂTRAȘCU

În luna ianuarie a fiecărui an, românii și-l amintesc pe poetul nepereche, Mihai Eminescu, și, adesea, evocă fiecare, oral sau în scris, câte un moment mai îndrăgit din viața și opera acestui deschizător de drumuri în literatura noastră și șlefuitor de limbă română. Personal, nu aveam cum face excepție de la asemenea preocupări. Ca român care a poposit prin țări cu istorii și culturi diferite, mă simțeam chiar dator să amintesc de strălucirea pe care Eminescu a dat-o imaginii României în lume. Era un gând al meu mai vechi, pe care am încercat să-l ilustrez în articolul *Cu Eminescu pe Valea Nilului,* din anul 2011, și în cel de dată mai recentă, *Cu Eminescu în China.*

Însă, vizitând Iranul, în anul de grație 2015, am constatat cu mândrie că Eminescu al nostru i-a păstrat pe perși, cu civilizația lor remarcabilă, într-un colț special al sufletului său. Cititorii acestei reviste l-au putut identifica pe poet încă din primele articole ale serialului meu de *povestiri persane.* Și el mai are încă multe de spus în contextul interferențelor cultural-istorice româno-persane. Are, pentru că vechea Persie a exercitat asupra lui o atracție magică. Acesta era rezultatul unui îndelungat proces al cunoașterii, desfășurat de Eminescu pe cele mai înalte registre. După cum sublinia regretatul eminescolog Zoe Dumitrescu Bușulenga, la el *patima căutării a învins scurtimea vieții* sau, cu alte cuvinte, procesul cunoașterii a fost *lung cât scurta lui viață.* O constatare pe care Ion Slavici o detaliază astfel: *Eminescu cunoștea, la vârsta de 20 de ani, nu numai învățăturile cuprinse în Evanghelie, ci și pe cele ale lui Platon, ale lui Confucius, Zoroastru și Buddha.* Și, cu această ultimă remarcă, ne apropiem de tema articolului de față.

Dar, mai întâi, să încercăm să descifrăm mobilul interesului particular al lui Eminescu față de acest areal cultural deosebit al omenirii. Eu am început să mă luminez, cât de cât, cu prilejul vizitei în Iran, mai ales atunci când am ajuns la centrul istoric zoroastrian de la Yazd. Mă aflam într-un loc care parcă descindea din poveștile Șeherezadei, în orașul asemuit cu pasărea Phoenix, care a renăscut din nisipul marelui deșert iranian și nu din propria-i cenușă. Yazd este o bijuterie sub toate aspectele, fapt care l-a îndreptățit să ocupe un loc de cinste în listele UNESCO ale Patrimoniului Umanității. În întregul său! Este o pasăre Phoenix care are pe răbojul vieții peste 5.000 de ani. Vizitându-l azi, ai sentimentul că parcurgi peste o mie de ani prin tunelul timpului. Aceasta pentru că Yazd nu este doar capitala provinciei cu același nume. El este amintit drept minunata oază din mijlocul deșertului, punct important de popas pe celebrul Drum al Mătăsii, unde s-a oprit și faimosul călător italian Marco Polo, în anul 1272, când pornise în marea lui *aventură chineză.* În *Jurnalul* său de călătorie, Marco Polo se referea la Yazd ca la *un oraș nobil... bogat în țesături de mătase.* Chiar și imaginile de astăzi ale orașului par aparținând tot de *O mie și una de nopți,* datorită vechilor clădiri, cu pădurea *Turnurilor captatoare de vânt* (stră-strămoșul aparatelor de aer condiționat din zilele noastre), *Turnurile tăcerii* și cele *ale Focului* (aferente vechii religii zoroastriene), moscheile într-o arhitectură deosebită, precum și anticele caravanseraiuri care, multe dintre ele, s-au metamorfozat în hoteluri de lux.

Mă opresc aici cu descrierea orașului Yazd, cu promisiunea de a reveni, într-un articol viitor, cu unele dintre acele elemente care îl definesc drept perlă a Iranului și a lumii. Pentru tema articolului de față, este necesar să reținem că Yazd se menține până în zilele noastre drept unul dintre centrele principale ale vechiului cult zoroastrian, cu o comunitate religioasă de cca. 10% din populația urbei (și ce urbe, cu peste un milion de locuitori!), cu acele simboluri definitorii, numite *Turnul Tăcerii* și *Turnul Focului.* Această prezență contemporană este un adevărat miracol când ne gândim că, după cucerirea arabă, religia zoroastriană a perșilor a fost înlocuită cu islamul, iar cartea lor sfântă, *Avesta,* cu *Coranul.* Însă, de această dată, despre Zoroastru și religia ce-i poartă numele vom pomeni doar în treacăt, cu evidențierea acelor elemente care se reflectă în creația lui Mihai Eminescu.

Reformatorul vechilor religii persane, Zarathustra (grecizat în Zoroastru), numit adesea profet legendar și mag, nu a putut fi încadrat cu precizie în timp și spațiu. Sunt însă suficiente elemente pentru a fi considerat un personaj istoric, care ar fi trăit prin secolele VII-VI î.Hr. (? 660-583 î.Hr.). Apoi, istoricii ne spun că religia zoroastriană a fost una dintre cele mai mari culte religioase ale Orientului, în întreaga perioadă a dinastiilor ahemenide din Iran, respectiv de la Cirus cel Mare până la Darius al treilea (de la anul 555, până la cucerirea macedoneană, în 330 î.Hr.), adică peste 200 de ani. Cât despre Zoroastru, specialiștii în religii susțin că acesta a impus o notă mai umană cultului ce-i poartă numele, interzicând sacrificiile sângeroase, unele evenimente orgiastice și alte practici barbare. Învățăturile sale se bazează pe trei principii capitale: gândul drept, vorba dreaptă și fapta dreaptă. Dualismul lui se circumscrie luptei dintre bine și rău, minciună și adevăr etc. Binele este reprezentat de Dumnezeul unic, *Ahura Mazda* (*Domnul cel Înțelept*), iar duhul răului de către *Ahriman.* Credincioșii erau datori să lupte împotriva răului, fiecare după posibilitățile sale. De aceea, Mircea Eliade, în *Istoria credințelor și ideilor religioase,* consideră că, pe fond, *teologia lui Zoroastru nu este dualistă, pentru că Ahura Mazda nu este confruntat cu un anti-zeu și că învățătura lui are ca punct de plecare revelația atotputerniciei, a sfințeniei și a bunătății lui Ahura Mazda.*

Dogmele religioase ne asigură că Zoroastru era singurul care comunica direct cu Ahura Mazda. Reușea acest lucru cu ajutorul *Focului sacru,* în timpul unui somn adânc ca o transă, indusă de o băutură narcotică, numită *Haoma* (obținută prin fermentarea unor plante cu proprietăți halucinogene). Învățăturile lui Zoroastru au fost cuprinse într-o lucrare vastă, cunoscută sub numele de *Avesta,* din care textele inițiale ar mai reprezenta doar o pătrime. Europenii au luat cunoștință de această carte sfântă prin secolul al XVIII-lea, prin intermediul traducerii realizate de un tânăr francez, Anquetil de Peron, în anul 1771. Aceasta a fost, probabil, sursa de inspirație pentru *Flautul fermecat* al lui Mozart și cartea lui Nietzsche *Așa grăit-a Zarathustra.*

Posibil ca pe aceeași filieră să fi ajuns și Mihai Eminescu la cartea sfântă a lui Zoroastru. Interesant este că, deși nu l-a cunoscut direct pe contemporanul său Nietzsche, Eminescu scrie și el o *carte zoroastriană.* Așa este considerată de specialiști nuvela *Sărmanul Dionis,* căreia i se mai spune și o mică *Divină Comedie inversă* (în sensul că Dante pornește din Infern spre Paradis, în timp ce Eminescu, în nuvela sa, pleacă din Purgatoriul vieții cotidiene spre Paradisul ceresc, de unde cade în Infernul pământean). Cu nuvela *Sărmanul Dionis,* Eminescu inaugurează la noi proza filosofică și fantastică. Eroul lui, Dionis, călătorește în timp și spațiu cu ajutorul visului (însă fără să apeleze la narcoticul lui Zoroastru). Prin aceasta, sublinia George Călinescu, autorul *a încercat să deschidă porțile grele și ruginite ale visului.* Dionis al lui Eminescu era dispus spre delir imaginativ, gata oricând să substituie visul realității. Aici, a fost ajutat și de cartea sfântă a lui Zoroastru, care i-a servit drept ghid pe traseul închipuirilor sale. Cartea îi fusese oferită de maestrul Ruben, care întruchipează duhul răului, Ahriman, din învățăturile lui Zoroastru. Însușindu-și cartea, Dionis se abandonează unei stări de visare și se întoarce într-un avatar trecut al său, la călugărul Dan, din timpul domniei lui Alexandru cel Bun. Reveria lui este favorizată, desigur, de lumina blândă a lunii, luna care, alături de noapte, vis, călătoria cosmică, cartea magică, textul criptic și altele, face și ea parte din bogatul instrumentar romantic al lui Eminescu. Cititorul nuvelei nu va avea dificultăți în a observa măiestria cu care Eminescu îmbină planul real cu cel fantastic pentru ca, în final, el să nu redea realitățile, ci să le recompună în chip vizionar. În fond, nuvela este structurată integral pe ideea-laitmotiv că *viața-i vis.* Este materializarea conceptului eminescian privind capacitatea geniului de a se înălța într-o lume spirituală superioară prin intermediul visului. Dar, pentru o judecată dreaptă, să revenim la doamna culturii românești, Zoe Dumitrescu Bușulenga, care aprecia că Dionis-Dan *este Eminescu însuși... care nu se detașează de personaj, ci și-l asumă, proiectându-se pe sine în el.*

Dionis-Dan și iubita lui, Maria, având mereu același vis, au călătorit împreună pe lună, unde și-au construit propriul paradis, refăcând astfel cuplul primordial. Spre deosebire de ei, Zoroastru, care călătorea și el în lumea viselor, nu încerca să modifice situația întâlnită, ci asculta, pur și simplu, mesajele transmise lui de Ahura Mazda și, eventual, punea unele întrebări existențiale. Cât despre eroul lui Eminescu, acesta își dorea mult mai mult, chiar să ajungă în cel de al Nouălea Cer, unde aveau acces numai îngerii, iar întrebarea lui capitală era infinit mai curajoasă decât a lui Zoroastru. Se întreba, la un moment dat, dacă nu cumva el este chiar Dumnezeu. Nu a apucat, însă, să pronunțe acest nume în întregime că a fost trăznit de Dumnezeu și trimis pe pământ. Așa se sfârșește visul lui Dionis. Căzând pe pământ, Dionis și Maria se căsătoresc, formând o pereche duală, respectiv un tânăr demon, alături de un înger, semnificând binele și răul din cartea lui Zoroastru.

Eminescologii spun că nuvela *Sărmanul Dionis* este singura operă eminesciană în care iubirea se finalizează prin realizarea cuplului. Este știut că pentru poetul nostru iubirea prin cunoaștere este singura cale deschisă aspirației spre absolut, un deziderat căutat cu febrilitate de Dionis-Dan în cartea lui Zoroastru. Aspirația lui era expresia acelei căutări a absolutului care se degajă din întreaga viață, gândire și operă ale lui Eminescu. După opinia specialiștilor, *Sărmanul Dionis,* prima nuvelă fantastică din literatura română, cu o construcție enigmatică, are mesaje filosofice foarte profunde. Aceasta pentru că, dintre toate disciplinele, filosofia a fost cea care l-a înrobit. Se pare că nuvela este unică în felul ei și din punctul de vedere al raportării la cartea sfântă a lui Zoroastru, *Avesta.* Dionis-Dan și chiar Eminescu ar fi avut avataruri succesive până la Zoroastru. Dionis a trăit cândva în pieptul lui Dan, iar acesta, la rândul lui, ar fi trăit în pieptul lui Zoroastru. În ei s-ar fi reincarnat, succesiv, sufletul profetului persan Zoroastru.

Nuvela *Sărmanul Dionis* reflectă, probabil, cel mai bine profilul cu totul deosebit al lui Mihai Eminescu, o ființă plină de contradicții, ca orice personalitate înalt creatoare, cu un dualism vast și complex, degajat din întreaga sa gândire și operă, după cum aprecia Zoe Dumitrescu Bușulenga. Poate că și în pieptul lui, ca și în cel al lui Goethe, sălășluiau două suflete, doritoare în permanență să se despartă. În creația lui Mihai Eminescu, visul deține un loc cu totul special, întrucât, prin vis, poetul abolea timpul și spațiul, transfigura realitățile și proiecta idealuri. Astfel, el își construia un univers paralel, superior, având credința că *lumea este așa cum o gândesc eu.*

Cu această nuvelă, poetul nostru adăuga o nouă filă la cronica îndelungatelor legături culturale româno-persane. Și, după cum se știe, aceasta nu este singura. Pe Eminescu îl vom mai întâlni și în alte puncte ale itinerarului nostru prin lumea perșilor.

La curtea epigramei

Primele volume care au conferit epigramei un statut literar (II)

Elis RÂPEANU

Continuând prezentarea volumului de *Epigrame* al lui Radu D. Rosetti, constatăm că se disting și câteva tipuri, ca birtașul care servește ouă cu pui în ele, artistul dramatic sau mâncăciosul: *Unui artist dramatic societar*

Piesele din teatru poate
Că formează un tezaur,
Totuși te-ai lipsi de toate
Pentru piesele de aur.

În *Unui mâncăcios* se adresează mai mult prostiei decât gurmandului, acesta preferând să mănânce creier pentru că-i place „ce-i lipsește"!

A doua parte a volumului cuprinde, așa cum sugerează și titlul, creații *Renegate*, pentru că sunt destul de deocheate; motto-ul „Honni soit qui mal y pense" se dovedește cu atât mai perfid, cu cât aproape fiecare piesă îl dezminte. Iată o sextină de-a dreptul naturalistă, cu amănunte dintr-un domeniu rămas multă vreme tabu pentru români: *Sentiment (După Richepin):*

Tați, mame scumpe!... Ce prostie
Un sentiment: o nebunie!
Suntem copiii întâmplării
Născuți din legea-mpreunării –
Un spermatozoid murdar
Zvârlit orbește-ntr-un ovar.

[E vorba, probabil de Jean Richepin, tatăl lui Jacques Richepin și al lui Tiarco, poet și literat francez (născut în 1848, în Algeria, și mort în 1926, la Paris). El este cel care, în 1876, în urma publicării primului său volum de poezii – *Chanson des Gueux* – *Cântecul golanilor* – a fost condamnat la o lună de închisoare și o amendă de 500 de franci.]

Catrenul *Unei domnișoare* e de-a dreptul concupiscent:

Îmi ceri să-ți fac o epigramă
Și mă tot mângâi „scumpe bard",
Dar pentru-așa ceva se cere
Să-mi dai și voie „să te ard".

În alte piese se adresează *Unui agricultor,* căruia îi încolțește lanul, nu și rodul soaței, *D-lui Tache Ionescu* – Ministrul Cultelor care a însărcinat telegrafic pe stareța unei mănăstiri, *Unei gazete* al cărei tiraj scade pentru că scade diareea, *Studentelor* care, la început, sunt ușurele, dar pe care studenții le lasă „grele", *Unui general de marină* care, în caz de război, s-ar remarca trăgând tunuri cu tir sigur „țintind pe vasele... de noapte", *Celor 12 de la „Lumea literară și științifică",* aceia care „s-au pus" să facă „treabă mare" și s-au ținut de făgăduială, *Unei primadone* care are „organ puternic" și, deci, tânără fiind, să n-aibă grijă că va rămâne „neangajată" (ghilimelele sunt în text), *Lui Claymoor,* care nu-i bate pe cei care-l „atacă pe la spate", Unei văduve, a cărei dragoste pentru bărbatul ei a fost atât de mare, încât, după moartea lui, îi toarnă mereu „Câte-un copil – spre consolare", *Birtașului Gării Buzău* pe care-l face responsabil de *porcăriile* pe care le scrie el, autorul

Că scriu întruna „porcării"
Vezi explicația la vale:
Dau înapoi ce am mâncat
„În prăvălia dumitale" (ghilimele în text)

și, în sfârșit, *Fetelor,* încântând cititorii cu un truism drag lor:

Băieții dacă sunt stricați
Sunt dreși când sunt disciplinați,
Dar fata când o fi stricată,
Nu se mai drege niciodată!

Nu ne îndoim că asemenea creații au avut succesul lor în epocă, dar nu au contribuit la evoluția epigramei ca specie a spiritului fin.

Volumul lui E. Herovanu apare în 1897, la Iași, în Editura Librăriei Școalelor Frații Șaraga și se intitulează *Schițe și epigrame.* Constituie și aceasta o mărturie a faptului că, în perioada ei de afirmare, epigrama se strecoară în volume conținând și alte creații umoristice. În loc de prefață, autorul dă câteva explicații menite să motiveze caracterul comercial al produsului literar, care e departe de nivelul celor publicate în alte volume de alți umoriști: „Au un caracter excentric și poate chiar libertin, pentru că eu, în calitate de industriaș literar, am căutat să produc marfa de care știam că se consumă. Pentru motivele acestea, presimt lucrarea mea fără nici o pretențiune și fără nici o țintă decât de a procura celui ce mă va ceti, un bun moment de veselie și de mulțumire." Tonalitatea și lipsa de vigoare a acestei „mărfi" sunt

ușor de remarcat, citind cele 23 de epigrame cuprinse în volum. Vom da câteva exemple. *Unui zgârcit* se înscrie în aria motivului binecunoscut:

Cum că Stan și-a dat suflarea
Am de ce mă minuna,
Căci e pentru-ntâia oară
Când aud c-a dat ceva.

În volum întâlnim și două epigrame traduse din Lessing, fără prea multă sare sau piper. *Domnișoarelor mediciniste* le reproșează că au „porniri omorâtoare" și le întreabă, insinuant:

Au ochii voștri nu mai sunt în stare
A face victime printre bărbați?

Se adresează *Doamnelor* care își pun aripi la pălărie, creând iluzia că vor să zboare, pentru că el știe „că sunt ușoare"; în *Unui maestru de dogărie,* se lansează o poantă, mult exploatată în epigramă, *a-i lipsi cuiva o doagă:*

Dă! I-o fi lipsind o doagă
Și-o fi drept cum lumea spune,
Dar ați mai văzut vreodată
Ciobotar cu cizme bune?

Înainte de a încheia volumul, cu patru terține, autorul își face cunoscută o *Hotărâre* – aceea de a se face monah într-un schit de maici, glumă care circulă și azi.

Volumul lui Giordano (pe numele adevărat Berman Goldner, 1861-1926) apare în două ediții; în 1893 și 1898, la Iași. Autorul motivează a doua ediție „nu prin marele succes obținut cu ediția I" și nu pentru că epigramele „se desfac strașnic/.../ fiindcă-s rău broșate", ci „pentru că sunt tipograf". Gluma prin care mimează modestia justifică, mai ales, prima parte a volumului, adresat femeilor. Ele constituiau, mai mult decât în zilele noastre, obsesia bărbatului care se consideră totalmente moral. Ele, prin toate aspectele, „Șoptesc cuvântul *Ușurință".* Numărul mare de epigrame cu acest subiect demonstrează nu neapărat lipsa de cavalerism sau o atitudine misogină, ci respiră aerul din mediul din care-și alege modelele, cu femei care par frumoase în semiîntuneric" (folosind chiar motto-ul „Toutes les femmes sont belles à la chandelle") și care *Sunt tinerețe-mbătrânite/ Sau bătrânețe-ntinerite.* (*Lor*)

În catrenul *Doamnei F.* se remarcă jocul de cuvinte datorat polisemiei vocabulei femeie, care înseamnă și *soție:*

Cum se uită-ntotdeauna,
Sama n-a putut să-și deie:
Ieri uitase că e fată,
Astăzi uită că-i femeie.

Nu există nici un catren care să aducă vreo laudă femeii – și nu e de mirare, din moment ce autorul a transformat în reprezentante ale sexului frumos femei de o anumită categorie. În *Limbutei G.,* se constată că aceasta e deșartă ca un clopot, „Dar ți-i limba mult mai mare". *Domnișoara W.,* care se pudrează, e scumpă la tărâțe și ieftină la făină. Pe Giordano îl scandalizează, deci, faptul că femeile se fardează, subiect de epigramă ce devine frecvent (îl întâlnim și la bănățeanul Victor Vlad Delamarina):

Dacă dai cu pudră fața,
N-o faci doară în zadar –
Știi – de lut suntem noi, soro,
Și pe lut se dă cu var.

Cum orice otravă are antidotul ei,

S-a găsit și al femeii:
Dota-i antidotul ei. (*Otrăvuri*)

În sprijinul ideilor sale, aduce chiar „argumente din gramatică"; *limba și gura* sunt „de genul femeiesc"

Cuvântul creier însă-i
De genul bărbătesc.

Până și meseria de avocat, în care femeile au început să se afirme, e potrivită, pentru că „Ea veșnic bună e de gură" (*Femeia avocat*). E greu și-n *Căsnicie,* pentru că îi face rău când „femeia" se uită în oglindă și astfel el e obligat să o vadă de două ori; în schimb, *Doamnei...* îi ia aparent apărarea, pregătindu-și teren pentru poanta cu adevărat epigramatică, cu care-și încheie argumentația:

Că dai fața ta cu dresuri
Spuie oamenii că-s răi,
Totu-i natural la tine
Până și copiii tăi.

(Dacă punem alături această epigramă și cea a lui Ion Ionescu-Quintus pe aceeași temă – *Doamnei Șmil: Doi copii ai doamnă Șmil/ Și-s frumoși ca doi bujori:/ Unu-i floare de copil,/ Altul e copil din flori,* e ușor de constatat că ultima e mult mai reușită din toate punctele de vedere.)

Femeia e comparată cu *O Venere de marmoră* cu inscripția „De vânzare":

Tu ca dânsa ești de piatră,
Ea ca tine-i de vânzare.

În afară de femei, personajele lui Giordano, deseori numite, sunt *bancherii, casierii* și *medicii,* dar și *actorii, cântăreții, lexicografii, epitropii, liberalii cu soții mai liberale decât ei, militarii, bețivii* etc. Dintre cele 123 de epigrame, 34 sunt adresate femeilor și 20 băutorilor, demonstrând atenția pe care le-o acordă. Are meritul de a ataca probleme importante ale vremii, neocolind nici aspectele politice, ca în epigrama *Nedreptate,* care anunță drumul epigramei politice deschis de Ion Ionescu-Quintus:

Ce credincios e-un câine și treceți cu vederea
Că nu-i dreptate-n lume și toate sunt pe dos:
Împrăștiați medalii la câte dobitoace
Și nu dați unui câine serviciul credincios.

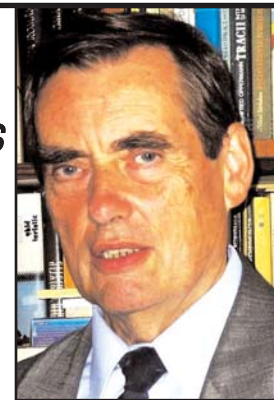
Îi critică și pe deputații care dorm în ședință (somn care s-a transmis până azi), dar și pe cei ce i-au votat: *Unui deputat*

Dar e rușine... veșnic dormi
La ale Camerei ședinți,
Dormeau acei ce te-au ales
Și-ntocmai tu îi reprezinți.

→

Devenirea umană

Dan D. FARCAŞ

În articolul anterior am vorbit de „marile extincţii" suportate de vieţuitoarele pământene, cea mai recentă fiind cea de acum 66 de milioane de ani, când au pierit dinozaurii. O bună parte a catastrofelor de acest fel a fost cauzată de meteoriţi enormi. Dar au fost şi multe extincţii minore, având cauze diverse, ultima acum 18.000 de ani, când au dispărut foarte multe specii, din cauza punctului culminant atins de ultima „epocă de gheaţă".

Glaciaţiunile au o anumită ciclicitate, cauzată de variaţia orbitei terestre în jurul Soarelui, dar şi de alţi factori, între care nenumăraţii meteoriţi ceva mai mici, dar capabili totuşi să provoace efecte însemnate, cel mai recent exemplu fiind „meteoritul Tungus", căzut în Siberia în 1908. Suprafaţa Lunii o vedem acoperită complet de cratere, provocate de impactul cu astfel de meteoriţi. Le vedem clar, întrucât pe Lună ele pot supravieţui neschimbate chiar şi miliarde de ani. Pământul, deşi a fost bombardat încă mult mai intens, urmele craterelor s-au şters, cu mici excepţii, datorită intemperiilor, a vegetaţiei, a mişcărilor scoarţei, a acţiunilor mării etc.

Meteoriţi mai mari sau mai mici vor continua să cadă pe planeta noastră şi pe viitor. Uneori efectele vor fi devastatoare. Există, de pildă, o teorie care susţine că, o dată la 26 de milioane de ani, un însoţitor nevăzut şi depărtat al Soarelui perturbă blocurile imense, mai ales de gheaţă, care se află în „norul lui Oort" situat la 0,3-1,5 ani-lumină de Sistemul Solar. De aici s-ar abate periodic un bombardament de meteoriţi uriaşi, care ar putea atinge şi Pământul.

Dar Cosmosul oferă şi alte motive de nelinişte. Explozia unei „supernove" sau a unei stele apropiate ar putea şi ea ucide, prin radiaţiile emise, vieţuitoarele de pe suprafaţa Pământului. Un efect similar l-ar putea avea intensificarea vulcanismului, prin praful aruncat în stratosferă. Dar există, în mod sigur, şi multe alte pericole, întrucât nu cunoaştem, nici pe departe, totul despre Univers.

Studiile asupra informaţiei genetice arată că, acum aproximativ 85 de milioane de ani, încă pe vremea dinozaurilor, au apărut *primatele,* mici animale care trăiau în arbori. Mutaţiile şi adaptarea continuă la mediul în schimbare le-a diversificat în nenumărate specii, printre care se găseau şi precursorii noştri îndepărtaţi. Aceştia s-au despărţit de strămoşii gibonilor în urmă cu 15-20 milioane de ani, de cei ai orangutanilor în urmă cu aproximativ 14 milioane de ani, de cei ai gorilelor în urmă cu vreo 8 milioane de ani, iar de cei ai cimpanzeilor acum 7,5 milioane de ani.

La scurt timp după aceea, strămoşii noştri, numiţi *Homo habilis*, umblau biped şi îşi foloseau mâinile pentru a ciopli unelte de piatră. Dublarea (accidentală?) a unei gene, numită SRGAP2, a accelerat creşterea creierului acestei specii, mai ales a cortexului frontal. Acum vreo 1,5 milioane de ani, urmaşul lor, *Homo erectus,* avea o capacitate craniană medie de 850 cmc, dar făcea deja focul pentru a frige carnea, folosea instrumente mai complexe şi poseda poate şi un rudiment de vorbire. El a fost primul hominid care a părăsit Africa, răspândindu-se în Asia şi Europa. Principalii lor reprezentanţi europeni, oamenii de Neanderthal, acum 100.000 de ani, erau scunzi, robuşti şi aveau o capacitate craniană medie de 1600 cmc, semnificativ superioară celei de 1400 cmc a omului modern, deci aveau şi un creier mai mare, dar fără îndoială structurat ceva mai primitiv decât cel al omului actual.

În centrul Africii sau în sudul său, din *Homo erectus* s-a desprins, acum circa 200.000 de ani, o altă specie, numită *Homo Sapiens Sapiens.* Reprezentanţii săi erau, în sfârşit, „adevăraţii oameni". Un mic grup al lor a trecut, acum vreo 100.000 de ani, prin Peninsula Arabică, în Asia. Urmaşii lor, urmând ţărmurile Oceanului Indian, au ajuns acum 70 de milenii în India, iar acum 50 de milenii în Australia (o viteză de cam 500 de metri pe an). Alte ramuri au migrat spre stepele din Asia Centrală, dând naştere popoarelor mongoloide. O ramură a lor a trecut, acum 15.000 de ani, prin istmul Behring, populând America.

Cei care, în urmă cu circa 45.000 de ani, au luat-o spre Europa poartă, prin tradiţie, numele de oameni de *Cro-Magnon.* Aveau un creier de peste 1600 de centimetri cubi şi o constituţie robustă. Înălţimea lor medie era de 175-180 cm, dar unii indivizi ajungeau şi la doi metri. Migraţia lor spre vest s-a derulat, în bună măsură prin intermediul coridorului Dunării. Acum 20.000 de ani, ei ocupaseră deja întreaga Europă, eliminând neandertalienii. Cele mai vechi fosile ale lor sunt un dinte din Grotta del Cavallo, Italia, şi un fragment de maxilar din Kent. Cel mai vechi craniu, având 37.800 de ani, după care s-a şi reconstituit înfăţişarea acestor oameni, a fost găsit în 2004, în Peştera cu Oase din Munţii Aninei, în sudul Banatului. Acest tip uman s-a deplasat şi spre est, către Asia Centrală, unde s-a încrucişat, pe un teritoriu întins, cu strămoşii mongoloizilor.

Acum 30.000 de ani, Europa, ca şi întreaga lume, a fost cuprinsă de o severă glaciaţiune, care a dus la depopularea Europei de Nord. Au existat doar câteva refugii, care au asigurat supravieţuirea europenilor, cum ar fi actuala Ţară a Bascilor, Balcanii, Italia şi coasta de nord a Mării Negre. Diversitatea genetică a populaţiei a descrescut dramatic, supravieţuind doar cei foarte bine adaptaţi. O ramură pornită din vestul Indiei (numită de geneticieni „haplogrupul y R1") a fost prinsă de acest îngheţ într-o „pungă", undeva între sudul Munţilor Ural şi nordul Mării Negre. Absenţa expunerii la soare, cauzată de îmbrăcămintea groasă, ca şi lipsa alimentaţiei cu peşte, deci carenţa vitaminei D, a avantajat albinoşii, ducând în timp la apariţia unei „rase albe", strămoşii „indo-europenilor".

Pe măsură ce gheţarii s-au retras, acum circa 16.000–13.000 de ani, Europa a fost repopulată treptat din „refugiile" amintite. În urmă cu vreo 9.000 de ani, cei care dezvoltaseră deja o agricultură intensivă în Orientul Apropiat s-au extins şi ei, prin Anatolia şi prin Balcani, spre Europa Centrală şi de Vest. Proto-indo-europenii, încă nomazi, se răspândiseră pe atunci din nordul Mării Negre până în Mongolia. Ei au izbutit să inventeze, acum vreo 6.000 de ani, înaintea altor seminţii, roata şi carul. Tot ei au fost primii care au domesticit caii, atât pentru care de luptă cât şi pentru călărie, şi au pus la punct şi o metalurgie pentru fabricarea de arme. Aceste avantaje le-au permis ca, până în anul 1.000 înainte de Hristos, să-şi impună dominaţia, ca şi limba, din India şi Persia până în Spania şi Irlanda, ca şi din Scandinavia şi Urali până în Grecia şi Anatolia. Evident, prefaceri asemănătoare se derulau, în aceeaşi perioadă, pretutindeni în lume, iar obiectele şi tehnologiile importante erau rapid asimilate şi de celelalte populaţii.

Dacă sărim peste tot ce numim istorie (ce sunt câteva milenii, faţă de cifrele de mai sus, nu-i aşa?), constatăm că, în urma acumulării treptate de ştiinţă şi tehnologie, graţie bibliotecilor, a şcolilor, a economiei etc. omenirea a ajuns, iată, în zilele noastre, la folosirea energiei atomice, la călătoriile spaţiale, la internet, la clonarea unor fiinţe vii ş.a.m.d., cu alte cuvinte la o „civilizaţie tehnologică", adică la acel stadiu de evoluţie pe care îl tot căutăm în alte colţuri din Univers.

Cu acestea spuse, merită să reluăm în încheiere, uşor modificată, o idee pe care am mai enunţat-o într-un articol anterior. Anume că, dacă un călător cosmic ar fi sosit, total la întâmplare, undeva în trecut, pe Pământ – pe această planetă atât de propice dezvoltării vieţii şi a inteligenţei – ar fi avut doar o şansă din 40.000 să întâlnească un umanoid cât de cât inteligent şi doar într-un singur caz dintr-un milion o fiinţă capabilă să lase urmaşilor învăţături scrise. Ca să nu mai vorbim de şansa de a întâlni o civilizaţie tehnologică... (Va urma)

Titluri precum *Tâlharii, Asasini* etc. vorbesc de la sine nu numai despre cei vizaţi, ci şi despre curajul autorului. Cum ecoul Afacerii Dreyfus ajunsese şi în România, Giordano ia atitudine împotriva condamnării nedrepte a ofiţerului francez, realizând o epigramă valoroasă, bazată pe antinomia *înaltă-joasă: Înaltă trădare:*

Ce-i cu Dreyfus? E trădare,
E o treabă necurată?
Sau trădarea e înaltă,
Sau e-o joasă judecată.

Se desprinde concluzia că epigramele lui Giordano nu sunt lipsite de har, însă majoritatea sunt construite pe poante care, poate, erau spirituale în momentul acela, dar s-au tocit cu vremea sau nu mai corespund convingerilor de azi şi nici realităţii actuale. În plus, unele se bazează pe jocuri de cuvinte prea „făcute"; de exemplu, pompierul e-ngropat cu *pompă*, iar ca să dispară *golul* din sala de teatru, „să le-arăţi tot ce-i mai gol"; un medic nu poate fi butnar (dogar) că-i lipseşte o doagă etc.

Volumul cuprinde nu numai epigrame în 4 rânduri, ci şi în 5, 6 sau 8 versuri; catrenele, în marea lor majoritate, nu conţin decât o pereche de rime (4 cu 2), nelipsind, bineînţeles, nici imperfecţiunile prozodice. Din întreg volumul, se desprind totuşi câteva epigrame valoroase care pot fi gustate şi azi. De exemplu, *Unui cântăreţ:*

Zace-aici un straşnic nume
Cântăreţ vestit în solo;
De-ar mai fi şi-o altă lume,
Apoi vai de-acei de-acolo!

În *Lui Stan Sugilă* apare motivul *poama,* care va fi reluat de numeroşi epigramişti:

Fie poama cât de bună
Chiar şi cea de busuioc,
Pentru Stan e crudă, acră,
Coaptă-i numa-n poloboc.

În *Unui prelat,* catren cu două perechi de rime, autorul realizează o dublă poantă prin opoziţia *îngust* la minte – la stomac *prea lat* şi prin jocul de cuvinte *prelat – pre lat:*

Să svârli potcapul, sfinte,
Că-l porţi, zău, faci păcat,
Căci eşti îngust la minte
Şi la stomac pre lat...

Altă poantă pe care i-o datorăm lui Giordano este cea a *absolventului de facultate,* căruia îi lipseşte facultatea de a gândi, poantă reluată sub diverse forme şi interpretări de epigramiştii care au urmat: *Lui...*

De-ai sfârşi chiar facultatea
Eu nu cred că-ţi va servi
La ceva, căci îţi lipseşte
Facultatea de-a gândi.

Din trecerea în revistă a acestor opt volume de epigrame apărute în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea, ne dăm seama de străduinţa autorilor de a conferi epigramei un statut literar şi de a o impune în cetatea literară. Totodată, prin comparaţie, ne vom convinge că volumul lui Ion Ionescu-Quintus este cel mai realizat în acel moment, oferind modele pentru creatorii de epigramă contemporani lui şi celor care au urmat.

Orizont SF

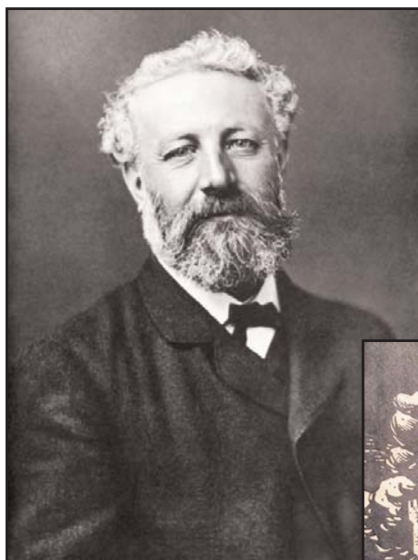
În întâmpinarea lui Jules Verne

Mircea OPRIȚĂ

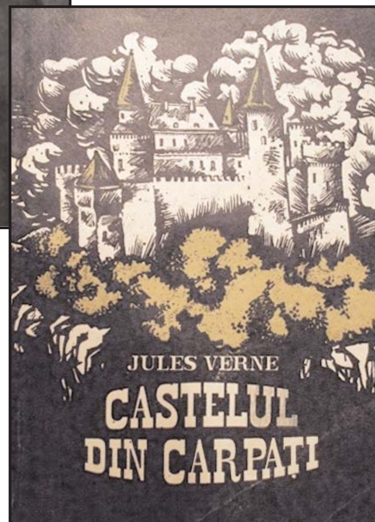
Există mărturii că românii i-au deschis scriitorului francez poarta încă de pe vremea când Jules Verne își scria zorit cărțile care îi aduseseră și îi sporeau continuu celebritatea. Mai precis, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Nu de la început prin publicarea în regim editorial a traducerilor făcute *Călătoriilor extraordinare,* ci prin inserarea unora dintre aceste romane traduse în ziarele epocii. Totuși, în 1897 apărea ca volum independent (după o trecere prin foiletonul revistei *Tribuna* din Sibiu), romanul *Castelul din Carpați,* în „traducerea autorizată" a lui Victor Onișor. Publicarea acestei scrieri răspundea unui stimul senzațional mai degrabă decât vreunui interes literar aparte: acțiunea romanului, ca și personajele sale, se situau în mediu românesc, în zona de sud a Transilvaniei, prin urmare, atingeau o coardă sensibilă în intelectualii noștri din Imperiul Austro-Ungar. Nu e de mirare că evenimentul a fost aplaudat, iar cartea recenzată de publicații de pe întreg teritoriul locuit de români, de la Oradea la Cernăuți și București.

Primul gest în acest sens îl face chiar directorul de atunci al *Tribunei,* prefațatorul ediției pomenite. Elie (Ilie) Dăianu era într-adevăr, în epocă, o figură reprezentativă pentru intelighenția românească din provincie. A fost preot greco-catolic, istoric și publicist. S-a născut la 9 martie 1868 în localitatea Cut din județul Alba, și-a făcut studiile gimnaziale la Sibiu și Blaj, cele de teologie la Universitatea din capitala Ungariei, urmate de studii de filologie la Graz și Budapesta. Figură activă în promovarea intereselor naționale ale neamului său, a scris și publicat broșuri despre *Supplex Libellus Valachorum* (text pe care îl și traduce în limba română, editându-l în 1901), precum și scurte biografii ale lui Timotei Cipariu, Gheorghe Șincai și Martin Opitz, în relația acestuia cu romanii transilvăneni. A mai tradus, firește, literatură religioasă, reeditând totodată în trei volume predicile lui Petru Maior. Între 1896-1900 a fost redactor la publicațiile sibiene *Tribuna* și *Foaia Poporului,* iar ceva mai târziu a înființat la Cluj săptămânalul cultural ilustrat *Răvașul.* După Unirea din 1918, a îndeplinit funcții de senator și deputat în Parlamentul României. Moare la o vârstă respectabilă, la 11 septembrie 1956, în Cluj. Din prefața amintită (*Jules Verne – scriitor și scrieri*), se reține intuiția autorului privitoare la apariția unei formule literare deosebite de cea a romanului clasic și bazată în mare măsură pe pătrunderea elementului științific în substanța intimă a literaturii:

„Jules Verne a introdus în acest gen nou de roman calități rari și frumoase, cari i-au stabilit pentru totdeauna reputația. Aceste calități, cum se poate observa și în *Castelul din Carpați,* sunt: invențiunea pentru a varia și dramatiza subiectele, observațiunea morală, fondul instructiv-științific, care știe a întruni plăcutul cu folositorul, și spiritul logic, care potrivește personagiile la situațiunile lor și le menține caracterul lor propriu în tot decursul povestirei. Firul acestor povestiri țese ciudățenii dintre cele mai minunate, creațiuni ale celei mai vii fantazii, pe care le urmărești cu încordare deosebită și cu o curiozitate de neînvins. Ele însă nu părăsesc fondul realității sau cel puțin al probabilității, și la sfârșit ori mai curând găsești minunilor o dezlegare firească prin vreo regulă [de] fizică, chemie ori matematică. Aci cea mai exactă știință își dă mâna cu cea mai liberă fantazie; ele împreună te dezmiardă și te distrează instruindu-te totodată."

Elie Dăianu se înscrie astfel între intelectualii sfârșitului de secol XIX care prefigurau o estetică „pozitivă", în relație cu științele moderne. Începutul, în acest sens, fusese făcut cu aproape un sfert de secol mai înainte, de către George Panu (1848-1910). Acesta a formulat în 1874 conceptul de *estetică pozitivă,* cu aplicare la literatura generală a vremii, dar pregătit de lectura romanelor lui Jules Verne. Este motivul pentru care Florin Manolescu putea să declare, în exegeza sa *Literatura SF* (1980): „În chip paradoxal, înainte de a avea o producție originală, noi am dezvoltat, prin junimistul George Panu, o teorie și un început de estetică a literaturii SF". Deși nu-l considera pe popularul scriitor francez drept un autor de literatură veritabilă, ci un „vulgarizator al științei", criticul ieșean îi recunoaște rolul stimulator în concepția propriei sale estetici, argumentând detaliat în *Amintiri de la „Junimea":*

„Ieșit proaspăt din liceu, niciodată nu-mi trecuse prin cap că principii aride ca acela al căderii corpului, al gravitației, al atracției și toate celelalte cu privire la electricitate, lumină, căldură etc. puteau să fie exploatate pentru a pune în mișcare personajele unui roman, fie chiar cu o intrigă cam copilărească.

Dar romanul care confirma credința mea și anume că cunoștințele pozitive moderne prezintă o platformă mult mai largă pentru artă și literatură și că imaginația omului modern întrece mult pe a omului antic a fost *De la terre à la Lune.*"

Comparat cu Ariosto, care își trimitea personajul în Lună cu miraculosul car de foc moștenit de la Apollon, Jules Verne este declarat fără ezitare superior ca imaginație. Puterea sa de a inventa amănunte plauzibile în funcție de legi fizice riguroase smulge exclamații admirative. Prin generalizare, calitatea plăsmuirilor omului modern apare incontestabil superioară celei de care puteau să facă dovada înaintașii săi. Aceasta este o idee importantă în concepția autorului, întors nu o singură dată cu spatele spre clasici și clasicism, spre a investi încredere în valorile ce le-au succedat.

Păreri mai puțin entuziaste despre contribuția lui Jules Verne la schimbarea unei optici asupra literaturii avea să emită însă un alt critic contemporan cu Panu și Elie Dăianu: Ilarie Chendi (1871-1913). Comentând la rândul său *Castelul din Carpați,* el include romanul în literatura didactică, aceasta din urmă privită cu superioritatea teoretică dată de victoria „ideilor reformatoare" ale lui Herder și Lessing contra poeziei didactice „reprezentată în Francia prin Boileau, în Englitera prin Pope, iar în Germania prin Gottsched". Romanele lui Jules Verne, „scientifice" sau didactice, n-ar avea nimic de-a face cu poezia adevărată, care este „prezentarea în mod artistic a vieții omenești și a stărilor sufletești" (amuzant stilul „recensiunii" din *Familia!*). Conservator în gusturi, „polițist și cam agresiv" în spirit, cum îl descrie pe bună dreptate G. Călinescu, Chendi are oroare de tot ce încearcă „a inocula *poeziei* tendințe proprii *șciinței*". Ceea ce ne obligă să presupunem că, în ce-l privește, în fața unui tip de literatură deraiat de la canoanele timpului său, funcționează rezistențe de neînfrânt. În consecință, redus la ideea că în paginile lui „somnambulismul, spiritismul și diverse fenomene psihopatice sunt obiecte predilecte, cari se tractează [...] cu mult aparat șciințific", *Castelul din Carpați* are parte de o interpretare limitatoare și vizibil eronată. Verne e fără îndoială „un scriitor de mare talent", decis să facă din știință o afacere „distractivă". Dar succesele lui, susține criticul, s-ar datora exclusiv formei, lipsindu-le „trăinicia", încât „în scurt timp ajung puse la dosar". Se perimează, cu alte cuvinte. Judecata aceasta pripită se expune cu ușurință riscului de a fi pusă ea însăși „la dosar", contrazisă, și încă din mai multe unghiuri, de realitatea ulterioară a fenomenului discutat: „Precum romanele lui Walter Scott au fost date uitării din pricina tendinței prea sforțate de a învăța și moraliza, astfel se uită și romanele mai noue numite «șcientifice» sau didactice", se hazardează Chendi să afirme, într-o prognoză întemeiată pe extinderea mecanică a defectelor părții asupra întregului. Nesesizând un anume spirit inefabil al anticipației de calitate, el crede că prin învechirea invențiilor la care face referire s-a „prescris și romanul". După cumintele entuziasm amator al lui Elie Dăianu, scepticismul cusurgiu al lui Ilarie Chendi prefigurează o reacție de respingere, detectabilă și în critica de mai târziu a genului SF.

(Urmare din pag. 24)

Lucrările sale se găsesc în colecții din România, Germania, Ungaria, Franța, SUA și Suedia.

S-a stins din viață la vârsta de 77 de ani, la Oradea, înconjurat de familie și lăsând în urmă, alături de lucrările sale, câteva versuri–testament:

Pecetea cu blesteme și rușini
Nu mi-a umbrit icoana ochilor senini,
Las tuturor iluzii stâmpărate
În duioșii de lacrimi argintii
Ce am putut, sunt toate adunate
Și tot ce-am adunat le las la vii.

Dr. ing. Ion Șereș, fiul artistului, a publicat în 2015, în memoria tatălui său, la Editura Grafnet din Oradea, un album de artă excepțional, care oferă „imaginea corectă a vieții și creației pictorului Ioan Șereș", un pictor pe nedrept uitat, a cărui operă ar trebui să fie pusă la loc de cinste printre cele semnate de marii artiști plastici români ai secolului XX. (Marilena Bara)

Recunosc că nu eram un cunoscător al operei pictorului Ioan Șereș și, cu atât mai puțin, nu sunt critic de artă. Dar deschizând, răsfoind și parcurgand albumul de față am fost cuprins de îndată de o emoție febrilă și total cuceritoare, asemănătoare cu cea a unui copil în fața primului său brad de Crăciun. Căci ce este opera de artă dacă nu generează în primul rând emoție? Între copertele acestui album de suflet (operă de artă tipografică la rândul său) am descoperit o lume aparte, mirifică, fascinantă, credibilă, o viață de om trăită de un artist sadea și plătită prin operele sale. De fapt, un fabulos și nepreţuit tezaur! O mereu repetabilă întâlnire și nenumărate alte întâlniri cu pictorul Ioan Șereș, într-o clepsidră tatuată cu aripi de heruvimi.

(Prof. univ. Cristian Cheșuț, decan al Facultății de Arte Decorative și Design, Universitatea de Arte și Design Cluj-Napoca)

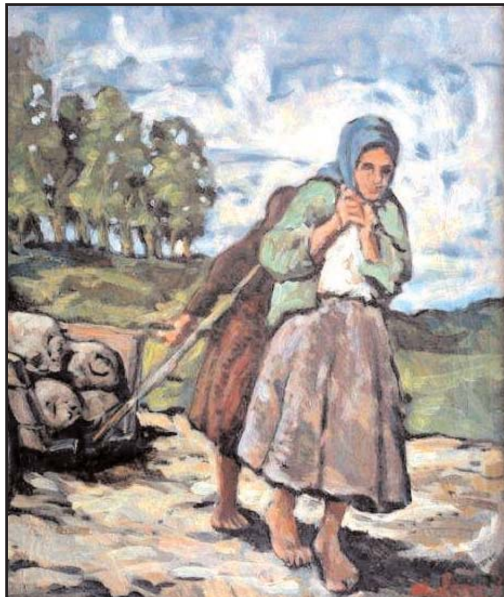
Ioan Șereș, pictorul uitat

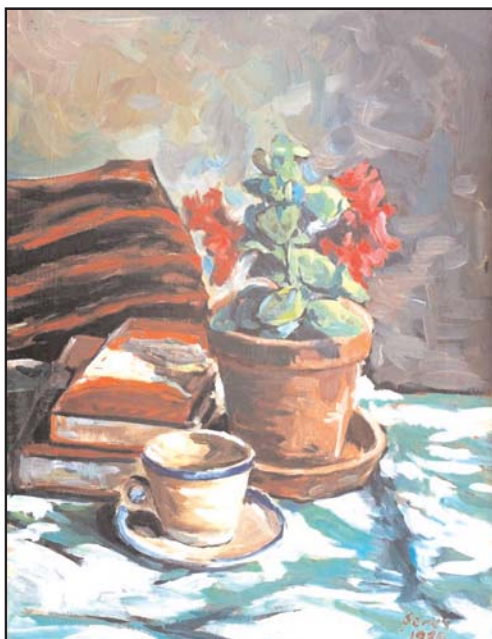
Ioan Șereș s-a născut la 16 decembrie 1920 în satul bihorean Sântandrei, nu departe de Oradea, într-o familie de țărani români cu 5 copii.

A avut o copilărie marcată de entuziasmul și de schimbările istorice provocate de Marea Unire a Transilvaniei cu țara mamă, din 1918.

A fost un elev silitor, care a dovedit înclinații deosebite către literatură și desen, încă din primii ani de școală primară. Rezultatele școlare foarte bune l-au convins pe tatăl său să îl trimită la Oradea, la Liceul „Emanuil Gojdu", unul dintre cele mai apreciate licee din Ardeal. Educația tinerilor români nu se făcea numai de profesori excepționali, ci și de călugării franciscani, care erau pedagogi

la internatul liceului. Modești, trăind în aceleași condiții aspre de internat, alături de elevii lor, călugării erau mentorii ideali, care aveau răbdarea de a le îndruma primii pași către artă, cultură, practicarea sportului unor băieți aflați la dificila vârstă a adolescenței.

În acești ani de liceu, Ioan Șereș debutează ca poet în revista școlară *Țara visurilor noastre,* apărută la 1 decembrie 1937, pentru care desenează coperta. Despre această revistă, unul dintre colegii pictorului, publicistul Ioan Bulgar scria: „Totdeauna *Țara visurilor noastre* a fost aceeași: dreaptă, umană, românească. Niciodată nu a alunecat. Acolo, în revistă, s-a plâns, s-a dorit, dar mai ales s-a crezut mult. Au fost vremuri în care atât ne-a mai rămas. Și elevii au crescut acolo așa cum îi învăța profesorul."

Acesta era mediul intelectual stimulativ, creativ, în care Ioan Șereș își publică în 1940, anul în care termină liceul, volum său de versuri *Adolescența.*

Din păcate, același an, 1940, marchează începutul unei noi tragedii naționale românești: pierderea părții de nord-vest a Transilvaniei, în favoarea Ungariei horthiste.

Număr ilustrat cu lucrări de Ioan Șereș.

La sfatul părinților, pleacă la București, unde este admis, primul pe listă, la Facultatea de Bele-arte.

Viața de student în București nu a fost una ușoară, fiind nevoit să se întrețină singur, muncind și studiind în același timp.

A avut șansa să fie îndrumat și apreciat de doi mari pictori români, Camil Ressu, care l-a orientat către pictura inspirată din viața satului românesc, viață care îi era atât de familiară tânărului artist ardelean, și Nicolae Dărăscu, cel care l-a învățat că numai talentul nu este de ajuns pentru a reuși, ci sunt necesare disciplina artistică riguroasă, respectul față de meșteșugul picturii, până la ultimul detaliu.

Viața de zi cu zi, din ce în ce mai dificilă într-un oraș pustiit de război, pierderea legăturii cu familia rămasă în zona ocupată a Transilvaniei, lipsa unor soluții viabile de viitor, îl fac pe Ioan Șereș să renunțe la studiile artistice și să se înscrie la Facultatea de Medicină Veterinară.

Continuă să scrie și este publicat în *Revista Literară*, talentul său fiind remarcat de fondatorul revistei, Miron Radu Paraschivescu.

La terminarea Facultății de Medicină Veterinară, absolvită *cum laude* în 1949, rămâne pentru o scurtă perioadă de timp în București, ca asistent; renunță și pleacă la țară să profeseze meseria pentru care s-a pregătit și care l-a dus în sate din Dobrogea, Oltenia, Mureș, Brașov, Arad și Bihor. Au fost ani dificili, în care cu greu își găsea prea puțin timp pentru preocupările sale artistice, prioritățile cotidiene fiind familia și profesia.

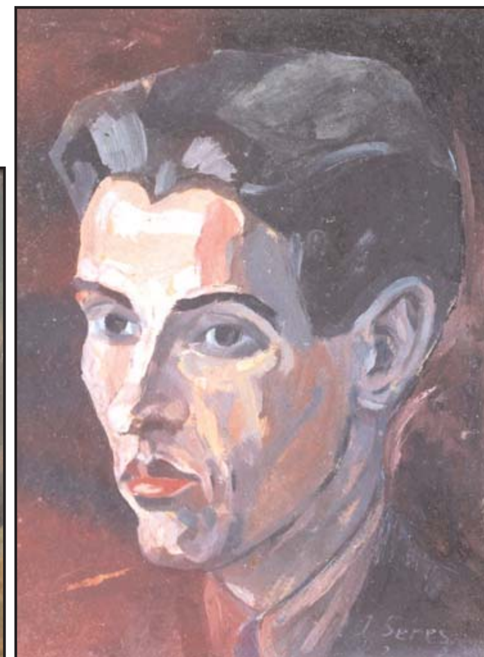
Cu toate aceste greutăți, Ioan Șereș nu a renunțat niciodată, definitiv, la pictură și poezie.

Astfel, opera sa, creată între anii 1944 –1996, a putut fi admirată în 9 expoziții, personale și colective, organizate în perioada 1974 – 1995, în Arad, Oradea, Salonta și București. În 1990, alături de alți colegi de breaslă, a devenit membru fondator al Asociației Artiștilor Plastici din Oradea.

A abordat diferite tehnici picturale: desenul în creion, grafit sau tuș, acuarela și, mai ales, pictura cu vopsele de ulei. Tematica preferată a fost inspirată de viața petrecută la țară, sursele de inspirație fiindu-i țăranul român, dar și animalele pe care le-a iubit și îngrijit. Pictura lui este „una nealambicată, care se susține prin ea însăși și prin puritatea sufletească a autorului ei".

(Continuare la pag. 23)

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Cristian BĂDILIȚĂ – teolog și scriitor, Franța
- Gen. Ilie GORJAN – București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Radu PETRESCU-MUSCEL – scriitor, București
- Gen. Radu THEODORU – București
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Victoria MILESCU – scriitor, București
- Zenovia ZAMFIR – publicist, Rm. Vâlcea
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Mihaela MARINESCU – muzicolog, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Marilena BARA – publicist, București